

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БУШИНСЬКИЙ ЄВГЕНІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 330.322.16

ДИСЕРТАЦІЯ

**РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІЙ**

Спеціальність: 051 – економіка
Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Є.В. Бушинський

Науковий керівник: Благун Іван Семенович, доктор економічних наук, професор

Івано-Франківськ – 2025

АНОТАЦІЯ

Бушинський Є. В. Регіональні відмінності інвестиційного розвитку територій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м.Івано-Франківськ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретико-методологічного підґрунтя та практичного інструментарію щодо регіональних відмінностей інвестиційного розвитку територій.

У першому розділі за результатами узагальнення теоретичних досліджень наукових підходів щодо трактування сутності дефініції «механізм інвестиційного розвитку регіонів» запропоновано визначити сутність поняття як комплексну систему, що становить органи державної влади на регіональному та національному рівнях, які за допомогою відповідних інструментів, методів та норм реалізують інвестиційну політику через бюджетні та приватні фінансові ресурси з метою підвищення соціально-економічного становища територій, зростання валового регіонального продукту та підвищення якості життя населення. При цьому дана комплексна система спроможна ефективно функціонувати лише у поєднанні із зовнішнім інституційним середовищем, тобто грошово-кредитною та податковою системами.

Удосконалено концепт механізму інвестиційного розвитку регіонів як ефективне поєднання суб'єктів державного управління, методів, важелів, політики та інструментів їх впливу, правового, нормативного та інформаційного забезпечення, що дає змогу ефективного формування державних цільових програм і стратегії розвитку регіонів за умови проведення системного моніторингу, контролю та оцінювання результативності цього механізму.

На підґрунті узагальнення напрацювань вітчизняних та світових учених зроблено висновок, що інвестиційну привабливість слід розглядати як значний

стимул для формування потенціалу розвитку регіону.

Зважаючи на специфіку окремих видів діяльності та виробничих галузей, критерії, що розглядаються в ході аналізу місця розташування, можуть різною мірою сприяти прийняттю фактичного рішення щодо розташування. Більше того, у багатьох випадках, через взаємозв'язок між аналізованими категоріями, збільшення певної групи факторів може обернутися зниженням привабливості даної діяльності.

Теоретично доведено наявність залежності між інвестиційною привабливістю та рівнем соціально-економічного розвитку регіону, а саме: чим вища інвестиційна привабливість регіону, тим більші ймовірним є здобуття цілей конкуренції, що в підсумку впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

За результатами теоретичного узагальнення першоджерел виокремлено наукові підходи до трактування сутності дефініції «інвестиційна політика». Визначено склад та виконано структурну декомпозицію базових цілей інвестиційної політики на регіональному рівні, вони визначаються потребами підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, зокрема, підприємств; покращенням соціальної сфери і підвищенням її внеску у стале зростання економічного потенціалу регіону; підвищенням рівня інтеграції економіки регіону у світовий економічний, науковий та освітній простір.

Розглянуто переваги та недоліки інструментарію визначення ефективності державних цільових програм та особливості його використання.

Встановлено порядок визначення ефективності державних програм, як інструменту впливу держави на інвестиційні процеси, що мають місце в регіонах країни.

У другому розділі виконане оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України показало, що найбільш привабливим для інвесторів був регіон Київської області. У трійку увійшли також Полтавська і частина Донецької області, територія якої залишилась в Україні.

Проаналізовано динаміку капітальних інвестицій в економіку України у

перед військовий напад, до військової агресії РФ. Основна частка інвестиційної діяльності належала до самоінвестування вітчизняного підприємницького сектору.

Теоретично узагальнено інструментарій визначення інвестиційної привабливості регіонів. Визначено концептуальне підґрунтя вибору інструментів, які дають змогу чисельної ідентифікації інвестиційної привабливості регіонів.

В залежності від рівня агрегації великомасштабної економічної системи: від регіону до громади, угруповано категорії (фактори) їх потенційної інвестиційної привабливості.

Доведено, що фактичний масштаб інвестицій у певну адміністративну територію може відрізнятися від масштабу, що виникає внаслідок сприйняття інвестиційної привабливості цієї території.

На підґрунті узагальнення наявного методичного забезпечення укладено класифікацію детермінант потенційної інвестиційної привабливості та розкрито їх зміст. Представлена класифікація факторів, що впливають на інвестиційну привабливість, визначає широкий спектр економічних та соціальних категорій, що розглядаються. Такий «універсальний» підхід до інвестиційної привабливості, тобто заснований на сукупних факторах для всіх секторів економічної діяльності, визначає приблизну загальну інвестиційну привабливість.

У третьому розділі виконано аналіз стану соціально-економічного розвитку регіонів України, що показав наявність змін у загальних тенденціях регіональних процесів. Зокрема, збільшилась кількість регіонів з підвищеними темпами розвитку.

Проведено розрахунки наявності процесу конвергенції регіонів України. За результатами використання моделі Р. Солоу можна стверджувати про сповільнення конвергенції між регіонами України взагалі та наявності конвергентних процесів у регіонах з низькими темпами розвитку. Використання інструментарію оцінювання конвергенції з використанням моделі Р. Солоу є

ефективним у разі поєднання з виробничою функцією Кобба-Дугласа, в якій праця і капітал є взаємозамінними.

Для економіки регіонів України постійно зростає важливість активізації інвестиційної діяльності, оскільки, інвестиції здатні забезпечити стабільність процесів соціально-економічного розвитку, що дозволяє скоротити розрив в основних макроекономічних показниках між країнами на світовому ринку та створити передумови для гідної співпраці з іноземними представниками. Якість життя населення та інші найважливіші характеристики розвитку сучасного суспільства теж залежать від темпів економічного зростання країни.

Доведено необхідність використання системного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Обов'язковість урахування наявних інструментів оцінювання дозволила запропонувати власний підхід до оцінки, який враховує територіальні фактори та галузеві умови розвитку регіонів. Розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості території дозволив дійти висновку, що найбільш привабливими є місто Київ та Кіровоградська область. В той же час розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості видів економічної діяльності продемонстрував привабливість будівництва та сільського господарства.

Важливим етапом аналізу є визначення порогових значень індикаторів інвестиційної безпеки регіону, що дозволяє шляхом їх порівняння виявити потенційні «зони небезпеки» та рівні небезпеки (прийнятний ризик – передкризовий стан – кризовий стан), а також визначити умови, необхідні для формування потенціалу сталого розвитку регіону. Отже, визначення порогових значень тісно пов'язане з поняттям динамічної стійкості системи інвестиційної безпеки та окремих її складових або з механізмом гомеостазу.

Важливим є визначення порогових значень індикаторів, порушення яких спричинює несприятливі тенденції в економіці регіону. Без знання границь безпечних умов життєдіяльності є неможливим захист життєво важливих інтересів об'єктів. Їх значення визначені шляхом розрахунку моделей порогових рівнів інвестиційної безпеки.

Для аналізу взаємозв'язків між показниками інвестиційної діяльності та системою показників соціально-економічного розвитку територіальних систем регіонів запропоновано використання симульативної моделі.

Запропонований підхід дозволяє отримати вичерпну інформацію про стан інвестиційних процесів у межах регіону на поточному етапі їх розвитку та можливу динаміку у майбутньому.

Ключові слова: регіональний розвиток, регіональна конвергенція, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, механізм інвестиційного розвитку.

ABSTRACT

Bushynskiy E.V. Regional differences in investment development of territories.
– Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 – Social and Behavioral Sciences in the specialty 051 – Economics. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2025.

The dissertation is devoted to the study of the theoretical and methodological basis and practical tools for regional differences in the investment development of territories.

In the first chapter of the dissertation the interpretation of the definition "mechanism of investment development of regions" was formulated, it is proposed to define the essence of the concept as a complex system consisting of state authorities at the regional and national levels, which, with the help of appropriate tools, methods and norms, implement investment policy through budgetary and private financial resources in order to improve the socio-economic status of the territories, increase the gross regional product and improve the quality of life of the population. At the same time, this complex system is able to function effectively only in combination with the external institutional environment, that is, the monetary and credit and tax systems.

The concept of the investment development mechanism of regions has been improved as an effective combination of state administration subjects, methods, levers, policies and instruments of their influence, legal, regulatory and information support, which enables the effective formation of state target programs and strategies for the development of regions under the condition of systematic monitoring. control and evaluation of the effectiveness of this mechanism.

Based on the generalization of the work of domestic and international scientists, it was concluded that investment attractiveness should be considered as a significant incentive for the formation of the development potential of the region.

Given the specifics of individual activities and industries, the criteria considered during the location analysis can contribute to the actual location decision to varying

degrees. Moreover, in many cases, due to the relationship between the analysed categories, an increase in a certain group of factors can turn out to be a decrease in the attractiveness of this activity.

It is theoretically proven that there is a dependence between investment attractiveness and the level of socio-economic development of the region, namely: the higher the investment attractiveness of the region, the more likely it is to achieve the goals of competition, which ultimately affects the level of socio-economic development of the regions.

According to the results of the theoretical generalization of the primary sources, scientific approaches to the interpretation of the essence of the definition "investment policy" are distinguished. The composition and structural decomposition of the basic goals of the investment policy at the regional level were determined and determined by the needs of increasing the competitiveness of the regional economy, in particular, of enterprises; improving the social sphere and increasing its contribution to the sustainable growth of the region's economic potential; increasing the level of integration of the region's economy into the global economic, scientific and educational space.

The advantages and disadvantages of the toolkit for determining the effectiveness of state targeted programs and the features of its use are considered.

The procedure for determining the effectiveness of state programs as a tool of state influence on investment processes taking place in the country's regions has been established.

In the second chapter of the dissertation the assessment of the investment attractiveness of Ukraine regions showed that the region of Kyiv was the most attractive for investors. The top three also included Poltava and part of the Donetsk region, the territory of which remained in Ukraine.

The dynamics of capital investments in the economy of Ukraine before the military attack and before the military aggression of the Russian Federation were analyzed. The main share of investment activity belonged to self-investment of the domestic entrepreneurial sector.

The toolkit for determining the investment attractiveness of regions is theoretically summarized. The conceptual basis for the selection of tools that enable numerical identification of the investment attractiveness of regions is defined.

Depending on the level of aggregation of the large-scale economic system: from region to community, categories (factors) of their potential investment attractiveness are grouped.

It is proven that the actual scale of investments in a certain administrative territory may differ from the scale arising from the perception of the investment attractiveness of this territory.

The classification of potential investment attractiveness determinants were concluded and their content is disclosed. The presented classification of factors affecting investment attractiveness defines a wide range of economic and social categories under consideration. Such a "universal" approach to investment attractiveness, that is, based on aggregate factors for all sectors of economic activity, determines the approximate overall investment attractiveness.

The third chapter. Analysis of the socio-economic state development of the Ukrainian regions showed the presence of changes in the general trends of regional processes.

Calculations of the presence of the process of convergence of the regions of Ukraine were carried out. Based on the results of using R. Solow's model, it is possible to claim that the convergence between the regions of Ukraine is slowing down in general and the presence of convergent processes in regions with low rates of development. The use of convergence evaluation tools using the R. Solow model is effective when combined with the Cobb-Douglas production function, in which labor and capital are interchangeable.

For the economy of Ukrainian regions, the importance of intensifying investment activity is constantly growing, since investments are able to ensure the stability of the processes of socio-economic development, which allows to reduce the gap in the main macroeconomic indicators between countries on the world market and create prerequisites for worthy cooperation with foreign representatives. The quality of

the population life and other important characteristics of the development of modern society also depend on the rate of economic growth of the country.

The need to use a systematic approach to assessing the investment attractiveness of regions has been proven. The obligation to take into account the available assessment tools allowed us to propose our own approach to assessment, which takes into account territorial factors and industry conditions of the regions' development. The calculation of the integral indicator of the investment attractiveness of the territory made it possible to conclude that the city of Kyiv and the Kirovohrad region are the most attractive. At the same time, the calculation of the integral index of investment attractiveness of economic activities demonstrated the attractiveness of construction and agriculture.

An important stage of the analysis is the determination of the threshold values of the investment security indicators of the region, which allows, through their comparison, to identify potential "danger zones" and levels of danger (acceptable risk - pre-crisis state - crisis state), as well as to determine the conditions necessary for the formation of the potential for sustainable development region. Therefore, the determination of threshold values is closely related to the concept of dynamic stability of the investment security system and its individual components or to the homeostasis mechanism.

It is important to determine the threshold values of indicators, the violation of which causes unfavorable trends in the economy of the region. Without knowledge of the limits of safe living conditions, it is impossible to protect the vital interests of objects. Their values are determined by calculating models of threshold levels of investment security.

The use of a simulative model is proposed to analyse the relationships between indicators of investment activity and the system of indicators of socio-economic development of territorial systems of regions.

The proposed approach makes it possible to obtain comprehensive information about the state of investment processes within the region at the current stage of their development and possible dynamics in the future.

Keywords: regional development, regional convergence, investment attractiveness, investment potential, mechanism of investment development.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Бушинський Є.В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 157–163. (0,29 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-157-163>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-157_163.pdf

2. Бушинський Є.В. Концепт факторів, що визначають інвестиційну привабливість регіону. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 216-221. (0,21 д.а.).

DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-288-6-36>

URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/03/38.pdf>

3. Бушинський Є. В. Аналіз впливу інвестиційної привабливості на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. № 4. С. 52-58. (0,29 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-4-7>

URL: <http://ujae.org.ua/analiz-vplyvu-investytsijnoyi-pryvablyvosti-na-pidvyshhennya-rivnya-konkurentospromozhnosti-regioniv/>

4. Романюк М.Д., Судук Н.В., Бушинський Є.В. Модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів України. Наукові перспективи. Серія “Економіка”. 2022. № 3(21). С. 105-121. *Особистий внесок (0,65 д.а.): розроблена модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів та проведена її практична апробація. (0,8 д.а.).*

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-3\(21\)-105-120](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-3(21)-105-120)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1335>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Бушинський Є.В. Ревіталізаційні заходи в політиці інвестиційного розвитку регіонів. *Veda a perspektivy*. 2023. №5(24). С. 38-54. (0,71 д.а.).

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5\(24\)-38-54](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5(24)-38-54)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/4781/4805>

Матеріали наукових конференцій

6. Бушинський Є. В. Особливості просторового аналізу інвестиційної привабливості регіонів. Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies : The collection of abstracts presents the materials of the participants of the International scientific and practical conference, Helsinki, 17–19 лип. 2024 р. 2024. С. 58–59. (0,1 д.а.).

URL: <https://isu-conference.com/arkhiv/scientific-research-in-the-conditions-of-rapid-development-of-information-technologies/>

7. Бушинський Є. В. Застосування економіко-математичних методів при аналізі факторів, які визначають інвестиційну привабливість регіонів. Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень : зб. наук. пр. з матеріалами VII Міжнар. наук. конф., м. Миколаїв, 19 лип. 2024 р. Вінниця, 2024. С. 9–10. (0,1 д.а.).

URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/19.07.2024/6>

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	19
1.1. Сутність та механізми інвестиційного розвитку регіонів	19
1.2. Вплив інвестиційного розвитку територій на регіональну конвергенцію	35
1.3. Ревіталізаційні заходи в політиці інвестиційного розвитку регіонів	47
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	63
2.1. Дослідження тенденцій інвестиційного розвитку регіонів	63
2.2. Аналіз інструментарію визначення інвестиційної привабливості економічних систем регіонів	74
2.3. Просторовий аналіз факторів, що визначають потенційну інвестиційну привабливість регіону	86
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНКИ КОНВЕРГЕНТНОСТІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ	96
3.1. Методичний підхід до визначення стану процесу конвергенції регіонів України	96
3.2. Оцінювання конвергенції та дивергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку	112
ВИСНОВКИ	129
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	131
ДОДАТКИ	145

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю удосконалення механізмів інвестиційної підтримки регіонального розвитку у зв'язку з тяжкими наслідками військової агресії РФ проти Української держави. Першочергового вирішення потребують проблеми формування дієвого інструментарію щодо оцінювання потенційної інвестиційної привабливості регіонів України та факторів, які чинять на неї суттєвий вплив.

Для відновлення сталого розвитку економіки та забезпечення процесів відтворювання в регіонах України потрібен постійний приплив інвестицій. Залучення інвестиційних ресурсів має відбуватись у всіх без винятку регіонах, оскільки нерівномірність залучення інвестицій може призвести до регіональної диференціації, а отже, підвищить соціальну напругу в державі.

Дослідженню проблем інвестиційної привабливості регіональних економічних систем, зокрема питанням залучення іноземних інвестицій, присвячено ряд праць учених-економістів, таких як: І. Благун, Б. Буркинський, І. Вахович, Л. Гриценко, Б. Данилишин, Л. Дмитришин, І. Заблодська, І. Зварич, О. Лайко, Г. Лещук, І. Сторонянська, Д. Шеленко, С. Шульц та багато інших. Однак, питання регіональних відмінностей та оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України потребують подальшого дослідження.

Отже, вагомість окреслених проблем зумовила вибір теми дисертаційної роботи, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом наукових досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, зокрема, науково-дослідною темою «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.), де автором запропоновано методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів, який враховує показники інвестиційної активності територій та інвестиційної привабливості видів економічної діяльності.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення теоретичних аспектів та розробка методичного забезпечення щодо оцінювання регіональної конвергенції та інвестиційної привабливості регіонів України. Реалізація мети зумовила постановку і розв'язання наступних завдань:

- визначити сутність та механізми інвестиційного розвитку регіонів;
- проаналізувати фактори, що визначають потенційну інвестиційну привабливість регіону;
- визначити детермінанти потенційної інвестиційної привабливості регіону;
- проаналізувати вплив інвестиційного розвитку територій на регіональну конвергенцію;
- провести оцінювання стану регіональної конвергенції;
- розробити інструментарій щодо оцінювання інвестиційної привабливості регіонів.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного розвитку регіонів України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти та методичне забезпечення оцінювання регіональних відмінностей інвестиційного розвитку в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення та принципи теорії залучення інвестицій та теорії просторового розвитку. У роботі використано системний підхід, а також сукупність методів пізнання, зокрема: логічного узагальнення, аналізу та синтезу (для встановлення взаємозв'язків між економічним розвитком регіону і станом його інвестиційної привабливості); економіко-статистичного аналізу та аналізу просторових даних (для оцінювання стану інвестиційної привабливості територій та галузей); кореляційно-регресійного аналізу (для визначення наявності та характеру зв'язку між показниками регіональних економічних систем); модель Р.Солоу (для визначення конвергенції регіональних економічних систем); метод симулятивного моделювання (для визначення

взаємозв'язків між показниками інвестиційної діяльності та системою показників соціально-економічного розвитку регіонів), графічний метод (для наочного представлення результатів дослідження).

Інформаційною базою дослідження слугували: законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; статистичні дані Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичних аспектів та методичного забезпечення щодо оцінювання відмінностей у процесах інвестиційного розвитку регіонів України, а саме:

удосконалено:

- методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів, який, на відміну від наявних, враховує територіальні фактори, як показник інвестиційної активності територій та галузеві умови розвитку регіонів у вигляді інтегрального показника інвестиційної привабливості видів економічної діяльності, а також розрахунок моделей порогових рівнів інвестиційної безпеки, що дає змогу отримати симульативну модель визначення взаємозв'язків між показниками інвестиційної діяльності та системою показників соціально-економічного розвитку регіонів;

- методичний підхід до оцінювання регіональної конвергенції, в якому підґрунтя склала модель Р. Солоу та на відміну від існуючих, складові моделі регіонального розвитку, а саме, праця й капітал є взаємозамінними на підставі виробничої функції Кобба-Дугласа, що дало змогу довести конвергенцію депресивних регіонів України;

набули подальшого розвитку:

- визначення детермінант потенційної інвестиційної привабливості регіону, яке, на відміну від усталеного твердження представлене класифікацією факторів, що впливають на інвестиційну привабливість та дають змогу визначати широкий спектр економічних та соціальних категорій, створюючи універсальний підхід, що заснований на сукупних факторах для всіх секторів економічної

діяльності й визначає загальну інвестиційну привабливість адміністративної території;

- теоретико-методичний підхід до визначення потенційної інвестиційної привабливості макроекономічних систем різного масштабу, який, на відміну від існуючих, передбачає наявність п'яти рівнів масштабування, кожен з яких має власний набір інструментів оцінки інвестиційної привабливості та дає змогу її визначення як взаємозв'язку між інвестиційним потенціалом й інвестиційними ризиками;

- визначення сутності поняття «механізм інвестиційного розвитку регіонів», яке, на відміну від існуючих, розглядає його як комплексну систему, що включає органи державної влади на регіональному та національному рівнях, які за допомогою відповідних інструментів, методів та норм реалізують інвестиційну політику через бюджетні та приватні фінансові ресурси з метою підвищення соціально-економічного стану територій, зростання валового регіонального продукту та підвищення якості життя населення;

- класифікація факторів, що чинять вплив на потенційну інвестиційну привабливість, яка, на відміну від наявної, містить у підґрунті її детермінанти, що дає змогу за рахунок універсалізації сукупних факторів для всіх секторів економічної діяльності приблизно визначати її загальну величину.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково-прикладних положень щодо оцінювання інвестиційної привабливості адміністративних територій та видів економічної діяльності в межах цих територій. Отримані результати апробовані в практиці управління на регіональному та місцевому рівнях, зокрема, використані в діяльності виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради (довідка № 111/24-15/23в від 20.05.2024 р.). Теоретичні та методичні результати впроваджені в навчальний процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та використовуються при викладанні наступних дисциплін: «Моделювання економіки», «Аналіз інвестиційних проектів», «Інвестування», «Моделювання

складних економічних систем» для здобувачів вищої освіти на економічному факультеті (довідка № 03.04-29/10 від 20.05.2024).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою роботою автора. Подані на захист наукові висновки, результати, узагальнення та пропозиції є особистою власністю автора та відображають його внесок у теорію, методику та практику оцінки та активізації економічного потенціалу регіонів. У наукових роботах, опублікованих у співавторстві, використовуються лише ідеї та інструменти, які впливають із власних досліджень автора.

За результатами дослідження автором опубліковано 7 наукових праць, серед них: 5 наукових статей (з них 4 – у фахових виданнях України, 1 – у наукових виданнях інших держав); 2 – публікації в наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій – 2,5 друк. арк., у тому числі автору належить – 2,35 друк. арк.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних конференціях, зокрема: XXXI Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies» (Гельсінкі, 2024 р.), VII Міжнародній науковій конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень» (Миколаїв, 2024 р.).

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 17 таблиць, 8 рисунків, 4 додатки. Список використаних джерел складається з 132 найменувань на 14 сторінках. Додатки розміщені на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

1.1. Сутність та механізми інвестиційного розвитку регіонів

У сучасних умовах забезпечення сталого розвитку й стабільного економічного зростання регіонів України є основоположним завданням реформування національної економіки. Від так створення сприятливого інвестиційного клімату і забезпечення відповідного механізму його реалізації є важливою задачею на макроекономічному рівні. При цьому задля здійснення таких перетворень важливим аспектом є науковий супровід реформ, що відповідно актуалізує потребу обґрунтування теоретичних засад дослідження засад оцінки інвестиційного розвитку регіонів та визначення механізму його реалізування. Однією з ключових дефініцій науки сталого функціонування регіонів та їх інвестиційного розвитку є саме «регіональний розвиток» та «механізм інвестиційного розвитку», дослідженню якого приділено значну увагу.

Зокрема, згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями вважаються «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [85].

На думку авторів В. Ф. Семенов та інших проблема регіонального розвитку, становить як, «по-перше, переміщення (як по території, так і у часі) продуктивних сил регіону, потоків людей і матеріальних ресурсів, товарів, вантажів, послуг, капіталів, інформації, з'ясування системи зв'язків і відносин; по-друге, режим функціонування регіональної економіки, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, забезпечену стійким, збалансованим відтворенням соціального, господарського, ресурсного й екологічного потенціалу території» [101].

А.Ф. Ткачук трактує регіональний розвиток як зміни на регіональному

рівні, які можна виміряти низкою показників: валовим регіональним продуктом на душу населення, рівнем доходів громадян, рівнем зайнятості, освіти, тривалістю життя людини тощо; інтегральним показником тут може бути індекс людського розвитку [110].

Н. Ковтун визначає особливості та ланцюгові зв'язки інвестиційних процесів мікро-, мезо- і макро рівнях. На макро- і мезо- рівні інвестиційний процес є результатом інвестиційної діяльності окремих суб'єктів її здійснення, що доводить його багаторівневність (Рис.1.1). При цьому інвестиційний процес слід трактувати як сукупність послідовних дій суб'єктів інвестування, що призводять до змін інвестиційного середовища, спрямованих на досягнення певного рівня соціально-економічних показників [45].

Г.В. Возняк трактує регіональний розвиток як процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін (описується сукупністю показників соціально-економічного стану, структури економіки тощо), які призводять до зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі [20].

Нормативно-правове забезпечення у структурі механізму державного управління інвестиціями на регіональному рівні є надзвичайно важливим, оскільки виокремлює рамки здійснення функцій механізму та діяльності його суб'єктів управління. До таких законодавчих актів слід відносити Бюджетний кодекс України, закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про засади державної регіональної політики», «Про державні цільові програми» та інші закони, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [18, 70, 73, 75, 76, 85], а також на регіональному рівні різноманітні стратегії економічного та соціального розвитку регіонів, окремі постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативні акти з питань стосовно угод щодо регіонального розвитку, програм подолання стану депресивності території, державних та регіональних цільових програм, програм транскордонного співробітництва, Державного фонду регіонального розвитку тощо.

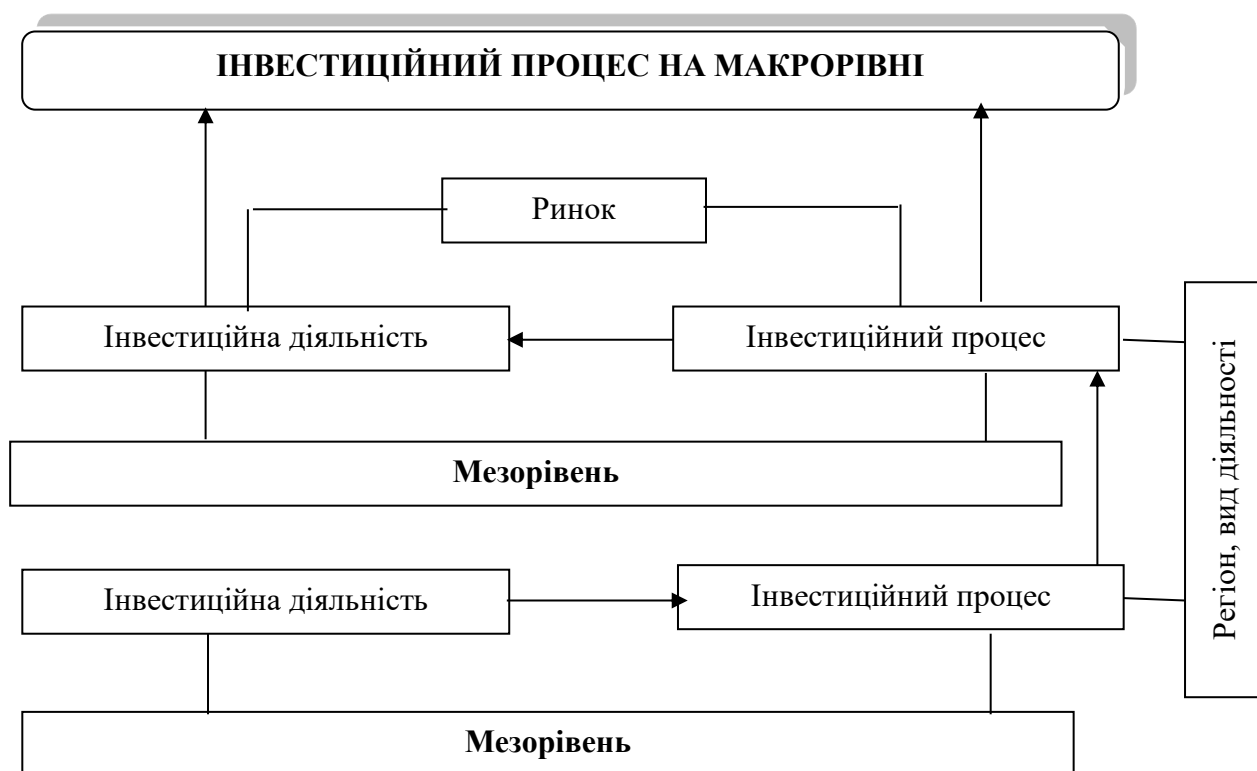

Рис. 1.1. Формування інвестиційного процесу на макрорівні
Джерело: побудовано автором на основі [45]

Зокрема Н. П. Русин та інші пропонують трактувати організаційно-економічний механізм залучення інвестицій в регіон як «сукупність нормативно-правових державних актів, організаційних й економічних заходів, засобів, важелів, стимулів, що застосовуються органами регіонального управління і місцевого самоврядування в межах їх повноважень, з метою формування на даній території (в регіоні) умов для розширеного відтворювання і забезпечення соціально-економічного розвитку. Виходячи з існуючих індивідуальних умов розвитку території і локальних критеріїв оптимальності (залежно від соціально-економічного розвитку регіону і пріоритетів регіональної політики), розробляє власний набір заходів щодо залучення та використання інвестиційних ресурсів. Критерієм ефективності його роботи є досягнення бажаних показників соціально-економічного розвитку регіону за певний період. В межах такого бачення проблеми, формування організаційно- економічного механізму

залучення інвестицій відноситься до композиційних задач державного управління, а його побудову слід розглядати як задачу синтезу» [99]. Окрім цього автори зазначають, що «державне регулювання формуванням організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в регіон здійснюється на засадах соціально-економічної політики держави за рахунок взаємодії її складових - інвестиційної і регіональної політики - з урахуванням соціально-економічних умов країни і регіону через вибір та поєднання конкретних механізмів та інструментів впливу» [99].

У механізмі державного управління виділяють цільову, нормативно-правову, організаційну, економічну та інформаційну складові. Цільова складова є первинним елементом структури механізму, призначення якого полягає в достатній конкретизації загальної мети управління. Останнє забезпечується шляхом її декомпозиції (поділу на складові частини) та побудови її ієрархічної структури (дерево цілей). Важливим аспектом цієї складової є те, що функції державного управління є похідними від цілей і надають змогу вирішувати покладені завдання, цілеспрямовано впливаючи на об'єкт управління [69].

Загалом склад механізму державного управління визначається залежно від особливостей сфери діяльності, де він діє [117].

Л. Приходченко обґрунтовує тим, що економічний розвиток певної території, регіону чи держави в цілому виступає базисом послідовного підвищення соціального рівня населення. Від так процес управління, як сукупність процедур перетворення інформації, є процесом інформаційного обміну. Отже, обов'язковою складовою будь-якого механізму державного управління є інформаційна, що фактично має наскрізний характер дії [69].

О. Федорчак складу механізму державного управління належать: об'єкти, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління, організаційні структури та результати їх функціонування. До складу організаційного механізму управління в місцевих органах виконавчої влади, окрім вище перелічених компонентів, доцільно віднести також потреби та інтереси суспільства та зворотній зв'язок, за допомогою якого об'єкти управління

можуть впливати на суб'єкт управління, удосконалюючи тим самим механізм управління» [117].

Р. Рудніцька у механізмі державного управління визначає такі основні елементи: методи, важелі, інструменти, політика, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [98].

В. Боделан визначає організаційну структуру механізму державного управління як сукупність управлінських ланок і організаційних зв'язків між ними щодо реалізації цілей і завдань держави загалом чи на окремому напрямі. Тому вона демонструє відносини сукупності ланок та наявних організаційних зв'язків між ними, які виражають взаємодію і координацію елементів усередині даної системи. В основу її взаємодії і координації покладено цілі і завдання, що реалізуються через функції. При цьому функції є визначальними щодо організаційної структури, вони обумовлюють необхідність тих чи інших елементів системи і архітектуру цієї системи. Тобто, органічний взаємозв'язок організаційної структури і функціональної структури на практиці призводить до того, що вони постають як єдине ціле, як організаційно-функціональна структура, побудована за принципом розподілу функцій по вертикалі і горизонталі структури.

Теоретико-методологічну основу її формування і функціонування складають:

- загальні чи загальносистемні принципи (системності, багатоманітності, унікальності, законності, поділу влади, демократизму, прозорості, правової впорядкованості, наукової обґрунтованості, ін.);
- організаційно-технологічні принципи (насамперед всього структурно-цільові, структурно-функціональні, структурно-організаційні) [6].

Ю. Кунєв визначає структуру механізму державного управління як сукупність таких елементів [52]:

- цільова частина – сукупність всіх цілей, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність;
- функціональна частина – види управлінської діяльності (познавально-

програмні та організаційно регулятивні), необхідні для виконання основних функцій організації;

- методологічна частина – ті методи, які використовуються при виконанні всіх видів управлінської діяльності, тобто забезпечують виконання функціональної частини;

- частина, що відображає сукупність принципів – норми або правила, по яких потрібно здійснювати успішну управлінську діяльність;

- інструментальна частина – управлінські рішення, повноваження, засоби інформаційно-матеріально-енергетичного впливу на об'єкт управління;

- технологічна частина – технологія підготовки прийняття та виконання управлінських рішень.

І. Білошенко визначає механізми державного управління за характером впливу на прямі та непрямі, а за об'єктом управління на механізми державного управління на рівні держави, регіону, галуззі, підприємства [2].

Натомість О. Батанов визначає механізми державного управління на інституційні, політичні, економічні, культурні, юридичні (нормативно-регулятивні), матеріально-технічні, бюджетно-фінансові та духовні (ідеологічні) механізми [44].

Таким чином, можна розглянути механізм державного управління як систему, спеціально створену для реалізації головних функцій, які покладено на державу і закріплено в її Конституції і законах [44].

Від так О. Радченко стверджує, що механізмів державного управління може бути стільки, скільки є функцій у державі. Зокрема, економічні, соціальні, ідеологічні, комунікаційні та інші механізми державного управління [92].

У наукових доробках В. Кудрявцевої наголошується, що «механізм формування правової інвестиційної політики опосередковує процес трансформації завдань економічної інвестиційної політики об'єктами якої є такі категорії як інвестиційний ринок, інвестиційні товари, інвестиційний ефект інвестиційні ризики, рівновага між інвестиційним попитом та інвестиційною пропозицією в контексті регулюючої ролі держави. Інвестиційну політику

держави слід розглядати як комплекс заходів щодо підвищення рівня залучення наявного інвестиційного потенціалу до процесу відтворення, створення оптимальних умов для вкладання інвестицій та використовуючи переваги спільної інвестиційної діяльності забезпечувати сталість соціально-економічного розвитку усієї країни» [49].

Також В. Кудрявцева наголошує на тому, що «досліджуючи сутність державної інвестиційної політики, необхідно пам'ятати, що вона є складовою економічної політики держави, яка спрямована на врегулювання інвестиційних процесів у країні. Державна інвестиційна політика – складова економічної політики, що проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів. Реалізація правової інвестиційної політики забезпечується засобами законодавчої політики та механізмом юридичної відповідальності органів державної та місцевої влади, а саме через недосягнення рівня показників інвестиційного розвитку затверджених Державною програмою» [49].

Вітчизняний дослідник в сфері державного управління А. Кузнєцов класифікує механізми державного управління за [50]:

- змістом (спосіб розв'язання суперечностей; форма організаційного зв'язку);
- принципом структурної побудови (організаційні, нормативно-процесуальні, комплексні);
- рівнем керованого впливу (внутрішні, зовнішні);
- факторами впливу (економічні, політичні, соціальні, правові та ін.).

О. Радченко вважає, що механізми державного управління можна класифікувати за: сферами життєдіяльності суспільства; функціональним призначенням; рівнем державного впливу; суб'єктом управління; тощо [92].

Таким чином, на основі проведеного аналізу наукових праць пропонуємо «механізм інвестиційного розвитку регіонів» трактувати як комплексну систему, що становить органи державної влади на регіональному та національному

рівнях, які за допомогою відповідних інструментів, методів та норм реалізують інвестиційну політику через бюджетні та приватні фінансові ресурси з метою підвищення соціально-економічного становища територій, зростання валового регіонального продукту та підвищення якості життя населення. При цьому дана комплексна система спроможна ефективно функціонувати лише у поєднанні із зовнішнім інституційним середовищем, тобто грошово-кредитною та податковою системами.

Від так, концепт механізму інвестиційного розвитку регіонів доцільно трактувати як ефективне поєднання суб'єктів державного управління, методи, важелі, політику та інструменти їх впливу, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, що відповідно впливає на ефективне формування державних цільових програм регіонів й стратегію розвитку регіонів за умови проведення системного моніторингу, контролю та оцінювання результативності даного механізму (рис. 1.2).

За Законом України «Про інвестиційну діяльність» [85] передбачено визначення поняття «державне регулювання інвестиційної діяльності» яке відповідно «здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності.

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності».

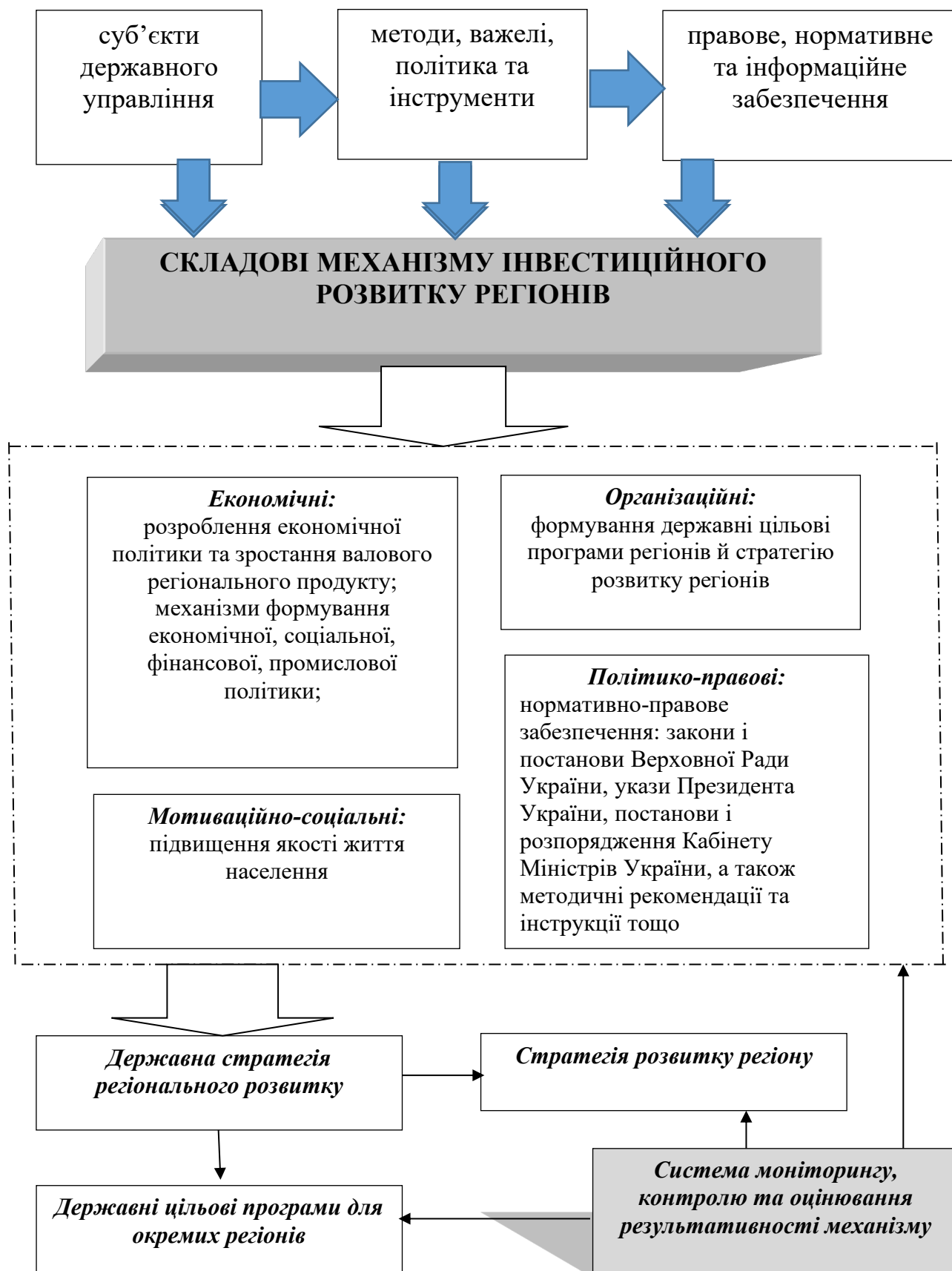

Рис. 1.2. Концепт механізму інвестиційного розвитку регіонів

Джерело: авторська розробка.

Отже, можна вважати, що концептуальна основа інвестиційної політики

становить головний метод державного регулювання інвестиційного процесу. Інвестиційна політика як складова державного регулювання економіки реалізується шляхом використання регулятивних повноважень, які надаються державним органам. Регулювання та відповідні його організаційно-правові засоби належать до системи державного впливу на інвестиційну діяльність і на економіку взагалі методами безпосереднього державного контролю та опосередкованими контрольними механізмами [121].

Автор А. В. Мешков зазначає, що державна інвестиційна політика становить комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки [62].

Існують різноманітні підходи до трактування змісту інвестиційної політики. Деякі науковці під даним поняттям розуміють діяльність будь-якого економічного суб'єкта (держави, регіону, підприємства, підприємця), спрямовану на формування та ефективне використання (вкладення) фінансових результатів. «Інвестиційна політика - це комплекс правових, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на поширення та активізацію інвестиційних процесів» [124]. У даному визначенні категорія «політика» розглядається як тотожна поняттю «діяльність». Дане визначення інвестиційної політики кілька звужене, оскільки інвестиційна політика повинна враховувати і відображати не тільки здійснення процесу інвестування на колишньому рівні розвитку, але і вказувати на можливість досягнення в ньому нового якісного стану.

Натомість П. Сокурєнко, О. Кришан інвестиційну політику визначають як комплекс заходів і перспектив розвитку інвестиційної діяльності для залучення інвестиційного потенціалу до процесу відтворення, створення оптимальних умов для вкладення інвестицій, забезпечення стійкого соціально- економічного розвитку країни [104].

Окрім цього державну інвестиційну політику можна визначати як комплекс заходів, що забезпечують формування сприятливого національного інвестиційного клімату і підприємницького середовища в країні» [7].

Інвестиційна політика на думку С. Чистов, А. Никифоров, Т. Куценко становить комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на поширення і активізацію інвестиційних процесів [122].

Інвестиційна політика – це система заходів, що визначають обсяг, структуру та основні напрямки усіх вкладень інвестиційних ресурсів різної форми (фізичних, фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних) для забезпечення високих темпів розвитку економіки через концентрацію інвестицій на тих інвестиційних проектах, від яких залежать досягнення високих темпів розвитку виробництва, збалансованість та ефективність економіки, одержання максимального приросту продукції і доходу на одиницю витрат, а також для створення в країні соціального середовища, яке відповідає вимогам суспільства щодо необхідної якості життя, належного рівня задоволення соціальних стандартів з урахуванням потреб майбутніх поколінь [125].

При цьому слід відмітити, що державна інвестиційна політика є складовою фінансової політики та напрямком економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, джерел отримання інвестиційних ресурсів, напрямів їхнього використання [126].

Інвестиційна політика - це форма поведінки владних структур, підпорядкована досягненню встановленої на міцній науковій базі мети і розрахована на певний період часу. Державна інвестиційна політика – складова економічної політики, що проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів [28].

Інвестиційна політика – це основний інструмент регулювання відтворювального процесу, створення матеріальної бази розвитку економіки, який враховує стан економіки на даному конкретному етапі і на перспективу, включає оцінку можливих джерел формування інвестиційних ресурсів, визначає пріоритети та розробку методів реалізації, створює правові умови для всіх учасників інвестиційного процесу. Дане визначення приваблює своєю універсальністю (позначені джерела, пріоритети і методи реалізації), проте

відсутність у ньому цілей інвестиційної політики не дозволяє розглядати його як абсолютно точне [120].

Інвестиційна політика держави потребує публічної підтримки з боку інвесторів, а необхідність прискорення очікуваних змін у сфері регуляторного законодавства вимагає, щоб інвестори займали активну позицію, пропонуючи Кабінету Міністрів України професійно підготовлені, у співпраці з центральними органами виконавчої влади, проекти актів законодавства, що містять чіткі і виважені механізми розв'язання конкретних проблем розбудови середовища держави та регіонів України [66].

Окрім цього ефективність та результативність інвестиційних стратегій регіону доцільно оцінювати з позиції загальноекономічної ефективності усіх процесів інвестування з врахуванням соціального вектору інвестиційної діяльності.

При цьому як зазначає І. Т. Зварич «підвищення загальної економічної ефективності дає реальну можливість підняти значення соціального і економічного чинників у процесі реалізації інвестиційної політики. Забезпечення узгодженості економічного та соціального блоків при здійсненні інвестиційної діяльності також відноситься до найважливіших її завдань у рамках відповідних територій. До того ж належні умови для залучення фінансових ресурсів у регіон визначаються головним чином рівнем його інвестиційної привабливості або, іншими словами, сформованим тут інвестиційно-інноваційним кліматом» [38, 39].

Вітчизняне законодавство визначає можливості інвестування у ті або ж інші сфери і встановлює порядок доцільного використання у цьому різних чинників виробництва – складових наявного інвестиційного потенціалу території [23]. Його, як правило, оцінюють за такими основними параметрами [39]:

- ресурсе-сировинний, який визначається як середньозважена забезпеченість збалансованими запасами основних видів різних природних ресурсів;

- виробничий – як узагальнений результат різних видів господарської діяльності різних категорій населення у межах конкретної території регіону;
- споживчий – сукупна купівельна спроможність усіх його мешканців;
- інфраструктурний – як економіко-географічне розташування території та її відповідне соціальне та інженерно-інфраструктурне облаштування;
- інтелектуальний – наявність різноманітних науково-дослідних і відповідних навчальних закладів, досягнутий стан їх матеріально-технічної бази;
- інноваційний – усталений рівень впровадження у проектну діяльність визначальних якісних результатів сучасного науково-технічного прогресу;
- комерційний – стан розвитку провідних структур ринкової економіки.

При цьому слід пам'ятати, що ключовими інвесторами у регіональних програмах соціально-економічного розвитку регіонів є:

- органи державної влади делегованими їм правами управління майном;
- громадські організації, юридичні особи, організації та підприємства;
- іноземні юридичні особи та міжнародні організації;
- фізичні особи – громадяни України.

Замовники – це інвестори, інші фізичні та юридичні особи, які уповноважуються інвесторами здійснювати реалізацію інвестиційних проектів з будівництва окремих об'єктів і комплексів. У зв'язку з цим слід особливо зауважити, що капітальні вкладення, необхідні з метою реалізації регіональних інвестиційних програм, можуть фінансуватись з таких основних джерел [39]:

- власних фінансових (інвестиційних) ресурсів та внутрігосподарських резервів інвестора: прибутку, амортизаційних відрахувань, грошових накопичень і заощаджень юридичних осіб та окремих платоспроможних громадян;
- коштів, які виплачуються органами страхування у вигляді

відшкодування понесених втрат від аварій, як і стихійних та інших нещасних випадків;

- залучених фінансових засобів інвесторів: коштів, одержаних від продажу акцій, пайових та інших внесків працівників, громадян, юридичних осіб;
- фінансових засобів, що надходять шляхом відповідної централізації об'єднаннями (спілками) підприємств у встановленому законодавством порядку;
- різноманітних та у тому числі громадських і небюджетних фондів;
- коштів із державного бюджету, які надаються на безповоротному і поворотному підґрунтях із регіональних або ж із інших місцевих бюджетів;
- внесених у регіональну економіку обсягів іноземних інвестицій [39].

Слід відмітити, що інвестування у будівництво та розвиток об'єктів регіонального значення може відбуватись за рахунок фінансових ресурсів із одного чи декількох джерел. При цьому реалізація інвестиційних проектів за рахунок державного бюджету відбувається на безповоротних засадах із визначенням об'єктів загальнодержавних потреб чи відповідно до державних програм регіонального розвитку.

При цьому інвестиційна політика територій має реалізовуватись передовсім шляхом розробки і здійснення відповідних інвестиційних програм, які групують у систему інвестиційних проектів, що формуються на основі визначення пріоритетів соціально-економічного та культурного розвитку регіону із врахуванням можливостей формування фінансової бази та її реалізації. Отже, дотримуючись саме цих ключових положень, центральні та регіональні органи управління мають настійно домагатись нарощення інвестиційних ресурсів, спрямованих на подальшу розбудову економіки України та її регіонів, активізуючи цим самим їх інтеграцію з європейськими і світовими структурами та, що є ще більш важливим, забезпечуючи підвищення життєвого рівня українських громадян [39].

Аналіз наукових праць щодо визначення поняття «інвестиційна привабливість» свідчить про численні наукові підходи [30; 42; 55]. Зокрема,

автор О. В. Бражко трактує інвестиційну привабливість у загальному сенсі як інтегральну характеристику, достатню соціально-економічну, організаційно-правову, морально-психологічну і суспільно-політичну зацікавленість суб'єкта інвестиційної діяльності вкладати свої кошти у той або інший об'єкт [8].

Окреслимо ряд факторів, що за опитуванням Світового економічного форуму впливають на розвиток бізнесу в Україні: політична нестабільність; дії уряду; доступ до фінансових ресурсів; наявність природних ресурсів; інфляція; недостатній рівень кваліфікованої робочої сили; низький рівень охорони здоров'я; злочинність; валютне регулювання; податкові ставки; трудове законодавство [21].

Одним з інструментів активізації інвестиційної діяльності на конкретній території може стати створення вільної економічної зони регіонального значення. Місцевим радам (обласного, районного та міського рівнів) слід надати право створення таких зон, на територіях яких можуть встановлюватися пільги зі сплати відповідних місцевих податків, а також інші пільги і преференції (приміром, зменшуватися плата за відповідні послуги органів місцевого самоврядування). Ефективність такого інструменту доведено світовим досвідом. Вільні економічні зони територіального рівня мають поліпшити показники соціально-економічного розвитку на конкретній території. У першу чергу такі зони будуть спрямовані на подолання негативних соціальних явищ (включаючи стимулювання зайнятості). Особливо ефективними такі зони будуть у регіонах з великою кількістю закритих і нерентабельних підприємств.

Рішення про створення такої зони може ухвалити відповідна рада на певний (як правило – 10-20 років) термін. Зрозуміло, запроваджуючи рішення про створення вільної економічної зони територіального рівня, відповідна рада намагатиметься поліпшити діловий інвестиційний клімат на певній території. Тому важливо обрати критерій участі у програмі стимулювання: проектний (пільги надаються певним проектам) або суб'єктний (пільги надаються всім платникам, які виконали певні умови). Мотивом для створення зони може бути приплив інвестицій з інших регіонів, або навіть іноземних інвестицій. Важливо,

якщо місцева влада справді продемонструє бажання поліпшення інвестиційного клімату, і не буде чинити перешкод у припливі капіталовкладень. Крім того, в окремих випадках заходи стимулювання місцевого рівня можуть доповнюватися наданням більш значних преференцій (приміром, пільгове кредитування окремих інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету) [100].

Отже, механізм інвестиційного розвитку регіонів є стратегічним контуром у сфері реалізування державної інвестиційної політики, що становить сукупність нормативно-правового, інформаційного забезпечення із використанням відповідних норм, принципів, інструментів. При цьому стратегічним завданням механізму інвестиційного розвитку регіонів виступає залучення відповідних обсягів інвестиційних ресурсів в регіони України.

1.2. Вплив інвестиційного розвитку територій на регіональну конвергенцію

Інвестиційна привабливість суттєво впливає на можливості розвитку регіонів, оскільки привабливі інвестиційні умови для ведення бізнесу, пропоновані регіонами, що, в тому числі, полягають у наявності та якості ресурсів, розміру ринку збуту, транспортній доступності, витратам на дослідження та розробки, загалом сприяють розвитку як ендогенного підприємництва, так і притоку інвестицій з-за меж регіону. При цьому важливу роль у цьому питанні відіграють інвестиційні пропозиції, які може запропонувати певна територія, а також інвестиційний імідж регіону, який може бути додатково покращений завдяки ефективно проведеному територіальному маркетингу.

Основна роль інвестиційної привабливості у формуванні розвитку на регіональному рівні полягає в стимулюванні інвестицій, що створюють значні ефекти для економіки всього регіону. Вони створюють можливості для збільшення зайнятості за рахунок збільшення кількості робочих місць і забезпечують позитивні імпульси для підвищення продуктивності праці, що в свою чергу сприяє підвищенню заробітної плати. Диференціація заробітної плати між регіонами спричиняє зміну закономірностей (напрямків) потоку робочої сили між регіонами, що змінює структуру попиту на послуги та галузеву структуру інвестицій, здійснені в регіоні. Постійний приплив інвестиційних пропозицій та самих інвестицій дозволяє продовжувати позитивні тенденції в імміграції працівників.

Різноманітні аспекти інвестиційної привабливості країни загалом та регіонів зокрема висвітлено в численних наукових працях останніх років. Зокрема, І. І. Вербіцька виокремила компоненти інвестиційної привабливості країни [19]. О. М. Кліменко, Н. О. Степаненко визначили переваги та перешкоди від залучення іноземних інвестицій, а також проаналізували їх взаємну впливовість у вітчизняній економіці [43]. Г. Грицаєнко, М. Грициєнко

обґрунтували шляхи покращення інвестиційної привабливості на основі боротьби з корупцією, судової та податкової реформ, валютного регулювання та розбудови банківського сектора [27].

Н. Ю. Лега розглянула організаційно-економічні відносини між суб'єктами соціально-економічної системи регіону в процесі формування його конкурентоспроможності і фактори, які впливають на підвищення інвестиційної привабливості регіону в умовах децентралізації [54].

О. В. Феденко проаналізував «підходи до визначення конкурентоспроможності різних суб'єктів, що здійснюють вплив на конкурентоспроможність регіону, розкрив їх зміст, визначив основні економічні передумови та загрози, які впливають на інвестиційну привабливість окремих регіонів України» [115].

О. М. Соляник та О. М. Єрмак проаналізували фактори, що впливають на формування інвестиційної привабливості регіону, визначили основні моменти, що характеризують залежність між конкурентоспроможністю регіону та його інвестиційною привабливістю [105].

А. Г. Калніна запропонувала такі групи чинників конкурентоспроможності регіонів, як: економічні, соціальні та інституційно-організаційні, при цьому кожна з них налічує відповідні показники (як кількісні та і якісні) [41].

Отже, можна стверджувати, що при великій кількості методичних та методологічних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості на загальнодержавного та регіональному рівнях не існує універсальної чи комплексної методики, яка б дозволила оцінити чинники впливу, ефективність інвестиційної стратегії чи результативність регіональних інвестиційних програм.

Г. І. Рзаєв вважає, що на сьогодні не існує єдиної методики, за допомогою якої можна було б на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок визначити рівень інвестиційної привабливості на рівні країни. Саме тому, для визначення інвестиційної привабливості, для отримання об'єктивного результату, необхідно проводити аналіз шляхом використання декількох методик, які доповнюють одна другу і відповідно дадуть

змогу комплексно оцінити інвестиційну привабливість за рядом обраних характеристик [94].

За сучасних нестабільних умов функціонування ринкової економіки виявлення тенденцій в означеній сфері не втрачає своєї актуальності, а відповідно потребує подальших наукових досліджень.

Приватні інвестиції, які реалізовані в минулому періоді також є одним із факторів локалізації нових підприємств. У цьому випадку ефект імітації включає позитивний досвід підприємців, які раніше визнавали ресурси певної території, реалізовували там свої проекти, що підвищувало інвестиційну привабливість цієї території. Такі регіони стають більш визнаними інвесторами, і, в деяких випадках, попередні інвестиції необхідні для «в'їзду» певного капіталу в цей регіон або країну. Порівняно висока інвестиційна привабливість полегшує підтримку розвитку економіки регіону шляхом подальшого зміцнення позицій регіону завдяки здійсненим інвестиціям, а отже, посилення інвестиційної привабливості самого регіону (прискорення).

Регіони з привабливим розташуванням можуть ефективніше залучати інвесторів з іноземним капіталом, у тому числі ті, що мають більш високий рівень технологічного прогресу. Інвестиції, що здійснюються суб'єктами господарювання (також з іноземним капіталом), дозволяють поліпшити (розширити або реконструювати) матеріальну базу регіону, також у регіонах, що зазнають спаду, та стимулювати розвиток економічно периферійних регіонів.

Економічно слаборозвинені регіони, що характеризуються накопиченням багатьох бар'єрів розвитку і, отже, на несприятливому шляху розвитку, найчастіше ототожнюється з низькою інвестиційною привабливістю, в деяких випадках можуть виявитися відносно привабливими порівняно з іншими регіонами країни. Розміщення певних видів економічної діяльності, що вимагає певних значень, розташованих у певних регіонах (наприклад, особливості ландшафту) можуть позитивно стимулювати їх розвиток. Звичайно, можливості використання наявних факторів розташування в периферійних регіонах (економічно) нижчі, ніж у високорозвинених (і надзвичайно привабливих для

інвестицій) регіонах країни. Однак ефективне використання цих ресурсів може, принаймні, в межах конкретних сфер діяльності, спричинити позитивні наслідки для розвитку, сприяючи розвитку всього регіону.

Сильна функціональна спеціалізація, що виникає як внаслідок високої просторової концентрації суб'єктів суміжних галузей в регіоні (порівняно з іншими регіонами країни), так і спільного створення та використання інфраструктури, дозволяє зменшити витрати на ведення бізнесу (збільшення масштабів виробництва та зменшення трансакційних витрат). Крім того, така спеціалізація збільшує сферу використання сучасних технологічних рішень, покращує продуктивність праці та ефективність використання наявних основних фондів. З іншого боку, зростаюча конкуренція може мати стимулюючий ефект, крім ефективності управління, на інноваційність підприємств.

Зростаюча концентрація економічної діяльності і, як результат, зростаюча спеціалізація, дозволяє регіону адаптуватися до конкретних вимог інвесторів в результаті трансформацій, що спостерігаються в регіональній економіці. Інвестиції, здійснені в минулому, сприяють збільшенню кількості партнерів, клієнтів та постачальників, розширенню ринків збуту, впливають на ситуацію на ринку праці та розвиток спеціалізованої інфраструктури. Зростаюча спеціалізація впливає на середовище, в якому працюють підприємства регіону (наприклад, приплив інвестицій у заміські зони великих міст), при цьому позитивні зміни в регіональній економіці призводять до зростаючої привабливості інвестування в майбутньому.

З іншого боку, інвестиційна привабливість передбачає просторову концентрацію економічної діяльності. Оскільки привабливість регіону є найважливішою силою, що впливає на концентрацію фінансового та людського капіталу. Слід також пам'ятати, що концентрація економічної діяльності визначає інвестиційну привабливість, тому слід зробити висновок, що між даними дефініціями існують прямі взаємозалежності та взаємозв'язки, тобто інвестиційна привабливість впливає на концентрацію і навпаки концентрація взаємозалежна від інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість також частково передбачає розмір бюджетних надходжень одиниць місцевого самоврядування, отриманих від корпоративних податків. Більш привабливі регіони створюють можливості для отримання вищих власних доходів за рахунок цього. Однак вплив доходів, отриманих на різних рівнях територіального поділу країни, є диференційованим через фіскальні відмінності в отриманні індивідуальних податків. Податок на прибуток є відносно важливим на рівні країни, тоді як податок на особисте майно та нерухомість є більш важливим у доходах регіонів. Вищі власні доходи місцевих органів влади дозволяють їм виконувати власні завдання та стимулювати інвестиційну привабливість, серед іншого шляхом розвитку інфраструктури, підготовки інвестиційних пропозицій, розвитку землі та територіального маркетингу.

Через специфічні особливості інвестиційної привабливості у формуванні розвитку її слід розглядати у зв'язку з супутніми явищами. Такий дослідницький підхід дає змогу простежити та зрозуміти ефекти, що супроводжують інвестиційну привабливість, які виникають внаслідок володіння ресурсами та цінностями окремих регіонів. У цьому контексті інвестиційна привабливість:

- може накопичуватися на певній території з часом (наприклад, як процес або сукупність процесів, залежно від шляху розвитку регіону);
- не є постійною особливістю у часі (на даний момент регіон можна вважати привабливим на основі набору ендегенних та екзогенних особливостей, але на нього впливають історичні умови та навколишні території, а це означає, що в інший момент він може бути не привабливим, коли описані умови змінюються або змінюється політика на регіональному рівні);
- це відносна (а не абсолютна) ознака, що описує регіон порівняно з іншими областями;
- відносно часто поширюється на сусідні регіони за допомогою ефектів розповсюдження (позитивних та негативних), що робить прилеглі райони привабливими.

Інвестиційна привабливість тісно пов'язана з потенціалом розвитку

регіону. Через багатомірність цих двох економічних категорій вони частково описують одну і ту ж проблему, тобто можливості регіонального розвитку. У випадку інвестиційної привабливості це імовірність або масштаб реалізованих інвестицій, тоді як для потенціал розвитку визначений розвиток регіону за допомогою відповідних ресурсів та рівня використання факторів, що є в регіоні.

Дослідження інвестиційної привабливості призвели до значного зближення цих двох економічних категорій, що частково визначається наявністю даних у різних територіальних перерізах. Як уже зазначалося, відсутність достатньо детальної інформації про регіони (їх кількість зменшується разом із зменшенням рівня агрегації) ускладнює опис багатьох дослідницьких проблем. В результаті аналізу явищ, що відрізняються один від одного, наближаються за наявними даними.

Незважаючи на ці подібності, слід пам'ятати про сутність при використанні подібних показників з цих двох категорій, тобто:

- 1) опис потенційних або фактичних здібностей, що залучають капітал;
- 2) можливості формування розвитку.

Концептуальний обсяг даних категорій подібний, і, отже, певною мірою включає подібні показники. Однак з концептуальної точки зору слід визнати, що той, що стосується ресурсів факторів, що формують потенціал розвитку регіонів, є ширшим, ніж той, що стосується детермінант інвестиційної привабливості.

Через тематичну подібність описаних категорій інвестиційну привабливість слід розглядати як значний стимул для формування потенціалу розвитку. Це підвищує роль інвестицій у формуванні розвитку на регіональному рівні, їх вплив на трансформації регіональної економіки, стимулювання зростання продуктивності праці та ін. Завдяки інвестиціям також можна збільшити інноваційність, науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність, зменшити виробничі витрати і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

Висока інвестиційна привабливість дозволяє підтримувати рівний за рівнем масштаб інвестицій, що стає фактором, який підтримує розвиток регіону.

Крім того, це формує конкурентні переваги регіону у залученні інвестицій. Подальше поліпшення інвестиційного іміджу, частково результат припливу інвесторів, постійних інвестицій, а також формування зовнішнього іміджу, сприяє підтримці започаткованого розвитку.

Впроваджені інвестиції, як приватні, так і державні (частково фінансуються за рахунок зростання податкових надходжень), проявляються у вигляді: підвищення рівня життя громадян, наявності державних та наукових установ та покращення якості технічної інфраструктури. Зростання попиту на робочу силу, поряд із підвищенням продуктивності праці, сприяє підвищенню заробітної плати та збільшенням поглинальної здатності регіонального ринку збуту. У такий (досить спрощений) спосіб інвестиційна привабливість дозволяє досягти більш високого рівня регіонального розвитку. Зміни, що відбуваються в регіональній економіці, також сприяють посиленню потенціалу розвитку регіону, оскільки відображають сприятливі зміни з точки зору можливості формування майбутнього розвитку. Поліпшення якості технічної інфраструктури, доступ до державних установ та науки, підвищення ефективності роботи, підвищення заробітної плати - ось деякі фактори, що формують зростаючий потенціал розвитку регіонів.

Таким чином, інвестиційна привабливість сприяє прискоренню розвитку регіональної економіки за рахунок припливу інвестицій або безпосередньої інвестиційної діяльності суб'єктів, що знаходяться в певній області. Побічно, висока потенційна інвестиційна привабливість свідчить про відносно високий рівень соціально-економічного розвитку даного регіону, тому це означає, серед іншого, щодо міграційного балансу, масштабу реалізованих інвестицій, наявності кваліфікованого персоналу, дослідницьких центрів та рівня розвитку інфраструктури.

Спроба виявити прямий взаємозв'язок між інвестиційною привабливістю та динамікою зростання регіональних економік показує, що між цими двома категоріями такого зв'язку немає. Разом із збільшенням початкового потенціалу або реальної інвестиційної привабливості середня динаміка приросту реального

ВВП регіональних економік не зростає. Проте це не означає, що інвестиційна привабливість не має опосередкованого впливу на потенціал розвитку регіонів. Через багатовимірність цього явища, стимулювання впливу розміщення інвестицій, коливання динаміки економічного зростання у економічній системі країни, а також різні методи оцінки інвестиційної привабливості, слід враховувати його позитивний вплив на формування можливостей розвитку.

Незважаючи на відсутність прямої залежності між рівнем інвестиційної привабливості та динамікою зростання регіональної економіки, існує дуже сильна кореляція між рівнем інвестиційної привабливості та величиною регіонального ВВП на душу населення. Тому можна зробити висновок, що регіони - через різний рівень інвестиційної привабливості - конкурують між собою за капітал (фінансовий, матеріальний, людський). У цьому сенсі оцінюваним фактором є насамперед рівень соціально-економічного розвитку. Відносно вищий рівень розвитку дозволяє збільшити ймовірність розміщення інвестицій в районі даного регіону, що побічно сприяє покращенню рівня життя мешканців та функціонуванню підприємств. Більш високий рівень розвитку в цьому сенсі забезпечує подальший соціально-економічний розвиток через більший приплив інвестицій порівняно з регіонами, менш привабливими для інвестицій.

Іноді інвестиційна привабливість ототожнюється з конкурентоспроможністю, а інколи - з конкурентними перевагами регіону. Однак твердження про тотожність цих концепцій видається не зовсім виправданим, незважаючи на їх подібний тематичний обсяг та існуючі петлі зворотного зв'язку. Регіональна конкурентоспроможність є результатом формування інвестиційної привабливості і через процеси конкуренції інвестиційна привабливість безумовно впливає на її кінцевий вимір. Це більш широка і всебічна категорія. Оскільки конкурентоспроможність додатково враховує, серед іншого, дії регіональної політики, а також стратегії підприємств, розташованих у регіоні, що впливають на спосіб конкуренції.

Конкурентоспроможність найчастіше розуміється як здатність досягти

успіху в економічній конкуренції. Іноді конкурентоспроможність розглядається через призму продуктивності праці (особливо у довгостроковій перспективі), що значною мірою пояснює конкурентоспроможність регіонів чи країн, оскільки вона у значній мірі впливає на покращення рівня життя населення. Від так в процесі конкуренції регіони в основному конкурують за підвищення рівня соціально-економічного розвитку за рахунок підвищення продуктивності праці з одночасним створенням нових робочих місць. Отже, конкурентоспроможність - це здатність досягти порівняно високого рівня доходів та зайнятості або (в контексті інвестицій) здатність залучати інвестиції, що можна виміряти часткою регіону в обсязі інвестицій в країні.

Фахівці Інституту регіональних досліджень НАН України, зокрема П. Ю. Беленький, під конкурентоспроможністю регіону розуміють його здатність забезпечити високий рівень життя населення і доходи власникам капіталу, а також ефективно використовувати регіональний економічний потенціал у процесі виробництва товарів і послуг. Конкурентні ж переваги регіону пов'язані із відповідними пріоритетами його розвитку [1].

М. І. Назаров зазначає, що «об'єктом управління регіональної системи є її конкурентоспроможність. Взаємозв'язок між такими сферами регіону як суспільство, економіка та навколишнє природне середовище формує свої особливі конкурентні переваги, які напрямую впливають на стан конкурентоспроможності системи. Порушення цього взаємозв'язку призводить до важких наслідків та виникнення проблем, що носять затяжний та перманентний характер. Відтак єдиним виходом із ситуації, що складається, є залучення до управління конкурентоспроможністю регіону, за умови, що даний процес охопить всі сфери регіональної системи» [64].

На думку О. П. Романко основними властивостями категорії «конкурентоспроможність регіону» є [95]:

- порівнянність: конкурентоспроможність регіону визначається та досліджується у порівнянні з реальними конкурентами;
- просторовість: конкурентоспроможність регіону визначається в

межах певного конкретного ринку, сфери діяльності оскільки за рівних умов регіон може ідентифікуватись як конкурентоспроможне на одному ринку та неконкурентоспроможне – на іншому;

- динамічність: поняття конкурентоспроможності є обмеженим у часі, адже регіону може бути конкурентоспроможним у одному періоді, і втратити ці позиції в іншому періоді; тобто конкурентоспроможність регіону не є сталою величиною;

- предметність: передбачає виокремлення переліку та сукупності параметрів, які формують конкурентоспроможність регіону;

- атрибутивність: виокремлення унікальної характеристики, яка насамперед формує конкурентну перевагу регіону;

- інтегральність: оцінювання конкурентоспроможності регіону не може здійснюватись за одним критерієм, а обов'язково базується на використанні інтегрального показника, що акумулює найбільш репрезентативні індикатори;

- врахування внутрішніх та зовнішніх умов функціонування: при оцінюванні чи прогнозуванні конкурентоспроможності регіону необхідно враховувати усю сукупність чинників, що вплинули чи потенційно можуть вплинути на його формування;

- релевантність: означає, що конкурентна позиція регіону може бути визначена лише в межах відповідного середовища функціонування;

- системність: передбачає врахування усієї сукупності параметрів та умов, що формують конкурентоспроможність регіону, а також взаємозв'язки між ними та взаємовпливи [95].

Під час оцінювання конкурентоспроможності регіону доцільно враховувати три основні аспекти [60]:

1. Необхідність досягнення високого рівня життя населення (конкурентоспроможність на ринку праці, або конкурентоспроможність, що забезпечується населенням).

2. Ефективність функціонування господарського механізму регіону

(конкурентоспроможність на ринку товарів, або конкурентоспроможність, що забезпечується виробництвом).

3. Інвестиційна привабливість (конкурентоспроможність на ринку капіталу, або конкурентоспроможність фінансів).

Конкурентне середовище регіону можна охарактеризувати не тільки кількісними показниками (кількість учасників на ринку, рівень конкуренції і тощо), а й якісними, що формуються в результаті опитувань підприємців для оцінювання конкурентного середовища регіону, підприємницького та інвестиційного клімату, чинників, що перешкоджають розвитку конкуренції та підприємництва в регіоні, що проводяться різними аналітичними центрами [56, 90].

С. С. Нестеренко пропонує оцінювання конкурентоспроможності регіонів на основі п'яти груп показників, за кожною з яких розраховано коефіцієнти [65]:

- показники, що характеризують виробничий потенціал і ефективність його використання;
- показники життєвого рівня населення регіону;
- показники науки і освіти;
- показники інвестиційної активності;
- показники інфраструктурної забезпеченості.

Від так, враховуючи сучасні реалії до головних напрямів державної політики у сфері підвищення інвестиційної привабливості регіонів та забезпеченню високого рівня їх конкурентоздатності доцільно відносити:

- потужний природно-ресурсний потенціал;
- наявність кваліфікованих робочих кадрів, які можуть швидко пристосуватися до новітніх технологій виробництва; низька заробітна плата;
- наближеність до країн ЄС та територіальне розміщення загалом;
- наявність перспективних галузей, які потребують інвестицій, достатня кількість інноваційних бізнес-ідей та проектів;
- позитивні зрушення в розвитку та вдосконаленні соціально-економічного підґрунтя щодо залучення інвестицій, швидка адаптованість

країни до зовнішніх факторів, ризиків, світових шоків [123];

- створення нових та суттєве оновлення існуючих підприємств, діяльність яких пов'язана із критичною інфраструктурою;
- розвиток перспективних галузей економіки, зокрема таких як промисловість, IT-хаби, лабораторні дослідження тощо;
- оптимізацію оподаткування для вітчизняного та бізнесу з іноземним капіталом [5].

З іншого боку, інвестиційна привабливість - це відповідний метод визначення простору, який у загальному становить об'єктивне оцінювання соціально-економічного рівня розвитку регіонів за певними критеріями та показниками, що в результаті становитиме синтетичне значення усієї сукупності визначених та оцінених факторів розміщення.

Отже, беззаперечно можна стверджувати, що на регіональному рівні відбувається певна конкуренція за критеріями рівня інвестиційної привабливості, обсягів залучення інвестицій та реалізованих інвестиційних проектів, формуванні можливостей розвитку регіону, що у підсумку визначає його соціально-економічний розвиток. Чим вища інвестиційна привабливість регіону, тим більші ймовірності здобуття цілей конкуренції, що в підсумку впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

1.3. Ревіталізаційні заходи в політиці інвестиційного розвитку регіонів

Регіональну політику доцільно досліджувати у двох аспектах: на макроекономічному та мезо- рівнях. При цьому на макроекономічному рівні регіональна політика спрямована на нормативно-правове регулювання розвитку регіонів за допомогою органів державної влади. На мезорівні регіональна політика спрямована на нормативно-правове регулювання локального характеру в межах адміністративно-територіальної одиниці за допомогою місцевих органів влади.

Як зазначає Т. В. Романова «пріоритетами державної інвестиційної політики повинні бути модернізація виробництва і його структурна перебудова, підвищення конкурентоспроможності виробництва як регіонального так і загально державного значення, сприяння надходженню інвестицій в економіку держави, становлення інноваційно-орієнтованої моделі розвитку сучасної економіки, активізація участі України в економічних процесах на світовому рівні. Конкретизуючи зміст регіональної інвестиційної політики можна сформулювати такі основні напрями державної інвестиційної політики:

- розвиток інвестиційного потенціалу;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- підвищення інвестиційної привабливості регіонів [96].

Інвестиційна політика на рівні регіону - це процеси реалізації відповідної стратегії чи програми по залученню інвестицій в економіку регіону, що сприятиме сталому соціально-економічному розвитку з метою розвитку інвестиційного потенціалу, формування сприятливого інвестиційного клімату й підвищення інвестиційної привабливості регіону.

У науковій літературі не існує єдиного підходу до трактування сутності поняття «державна інвестиційна політика» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до трактування сутності дефініції «інвестиційна політика»

Визначення	Джерело
Комплекс заходів, який здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, враховуючи цілі та показники економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності	[85]
Довгострокове вкладання економічних ресурсів з метою створення та отримання чистого прибутку у майбутньому	[29]
Складова фінансової політики та напрямки економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, джерел отримання інвестиційних ресурсів, напрямів їхнього використання	[24]
Процес розміщення грошей в ті або інші фінансові інструменти у розрахунку на збільшення їх вартості і (або) отримання позитивного розміру доходу	[129]
Загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери	[36]
Складова економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій і напрямів їхнього використання	[47]
Комплекс правових, адміністративних, економічних методів держави, які спрямовані на розширення й активізацію інвестиційних процесів	[131]

продовження таблиці 1.1.

Сукупність дій економічних агентів із забезпечення умов простого і розширеного відтворення капітальних ресурсів у регіоні, або в державі в цілому, а сутність інвестиційної політики полягає в забезпеченні відтворення основних фондів виробничих і невиробничих галузей, їх розширенні і модернізації	[28]
Визначення структурних та кількісних потреб в інвестиційних ресурсах, збільшення джерел фінансування, вибір пріоритетних напрямків фінансування та формування ефективної пропозиції для залучення інвестицій	[26].
Сутність інвестиційної політики полягає у в підтримці інвестиційного потоку на рівні, що гарантує безупинну з поступовою тенденцією віддачу від вкладених інвестицій, достатню для досягнення низько інфляційного економічного розвитку.	[57]
Механізм, який є складовою економічної політики держави, що передбачає дію економічних інструментів, які забезпечують вплив на інвестиційний процес, в рамках чинних нормативно-правових актів країни, з метою досягнення соціального та економічного ефектів, при урахуванні ресурсних та інституційних обмежень	[91]
Комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів	[122]

Джерело: узагальнено автором.

У своїх працях В. Бударна зазначає, що «найважливішим акцентом державної інвестиційної політики є розвиток системи захисту активу інвестора, а отже, і збільшення обсягу інвестицій залежить від покращення макроекономічної ситуації в Україні та від розробки центральними, регіональними органами держави та органами місцевого самоврядування дієвих механізмів удосконалення нормативно-правового, економічного, інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності як потужного стимулятора розвитку ринкових відносин. Безперервність функціонування інвестиційних процесів, забезпечення розширеного відтворення національного виробництва, пріоритетність серед них саме інноваційного інвестування,

створення складної інфраструктури ринку із сегментами акумуляції інвестиційних ресурсів, виведення їх на ринок у формі товарної інвестиційної пропозиції тощо стали ключовими вимогами законодавчої політики держави у сфері правового регулювання інвестиційних відносин» [9].

З аналізу таблиці видно, що значені підходи стосовно тлумачення терміну «державна інвестиційна політика» мають фрагментарний характер, оскільки частина науковців розглядають її як складову фінансової політики та напрямок або частину економічної політики, а інші – як загальнодержавні принципи рішення та заходи, а також – комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави і механізм, що передбачає дію економічних інструментів.

Відзначимо, що суттєво різняться наукові підходи до трактування сутності даного поняття в іноземних працях. Зокрема, у зарубіжній літературі вагомий вплив держави на процеси інвестування спрямований на стимулювання стратегічних та інвестиційних потоків, при цьому соціальна складова корисності для суспільства становить індивідуальне значення.

У вітчизняній економічній літературі, згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» [85], зазначено, що «мета інвестиційної політики полягає не тільки в отриманні прибутку, а й в досягненні певного соціального ефекту». Таким чином можна вважати, що дані підходи не в повній мірі висвітлюють сутність державної інвестиційної політики.

Б. В. Буркинський і О. І. Лайко виділяють такі напрямки регіональної інвестиційної політики, як «встановлення прозорого та конкурентного середовища для інвестиційної діяльності на засадах застосування мінімально необхідного регуляторного втручання державних органів, створення системи потужної непрямої підтримки інвестиційних процесів регіонах з мінімізацією дотаційного підходу; створення системи інформаційного супроводу; реалізація стратегічних переваг окремих регіонів відповідно до наявних передумов щодо розвитку стратегічно значущих видів економічної діяльності» [10].

Також, теоретичні та практичні аспекти регіональних особливостей

інвестиційної політики досліджували В. М. Купрійчук та О. А. Шатило, які у своїй роботі запропонували схему співпраці управлінь обласної державної адміністрації в процесі розгляду запитів та пропозицій потенційних інвесторів, у якій розглядаються завдання потенційних інвесторів про надсилання запиту про можливість впровадження інвестиційного проекту, Департаменту економічного розвитку про розгляд запиту та проведення підготовчої роботи щодо співпраці з інвестором, Галузових управлінь, щодо проведення робіт з пошуку необхідних об'єктів, звітування перед Департаментом економічного розвитку про стан співпраці, Районних державних адміністрацій, щодо проведення робіт з пошуку необхідних інвестору об'єктів [53].

Склад базових цілей інвестиційної політики на регіональному рівні визначається потребами підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, її підприємств; покращення соціальної сфери і підвищення її внеску у стаке зростання економічного потенціалу регіону; підвищення рівня інтеграції економіки регіону у світовий економічний, науковий та освітній простір, табл. 1.2.

Активізація інвестиційних процесів сприятиме підвищенню ефективності виробництва і подальшого зростання обсягів виробництва. Ефект від активізації інвестиційних процесів проявляється як у прямій, непрямій та очікуваній формі та має фінансовий, економічний, соціальний та екологічний прояви, табл. 1.2.

Наведена систематизація свідчить про синергетичний вплив інвестиційної діяльності як на регіональну, так і на національну економіку, що посилює важливість наукового обґрунтування напрямів, засобів, форм, методів и механізмів втручання держави у напрямі стимулювання інвестиційних процесів та формування позитивного інвестиційного іміджу як держави цілому, так і її регіонів.

Таблиця 1.2.

Структурна декомпозиція цілей і завдань державної інвестиційної
політики на регіональному рівні

Цілі	Завдання інвестиційної політики
Підвищення конкурентоспроможності економіки регіону і підприємств	Забезпечення державної підтримки інвестиційної діяльності сфер діяльності, що є «точками» зростання економіки регіону
	Сприяння формуванню і розвитку асоціативних форм бізнесу, заснованого на міжгалузевих та міжрегіональних зв'язках
	Стимулювання інноваційної діяльності підприємств, пов'язаної з освоєнням наукоємної продукції, конкурентоздатної на національному, світовому ринках
	Сприяння становленню сучасної інфраструктури інвестиційного ринку
	Створення умов для розвитку системи консалтингових послуг й інформаційних комунікацій
Розвиток соціальної сфери і зростання її внеску в збільшення економічного потенціалу регіону	Забезпечення фінансової стійкості соціальної сфери
	Стимулювання інноваційних процесів у соціальній сфері
	Сприяння процесам інтеграції науково-дослідницьких організацій (ЗВО, НДІ) з бізнес-структурами, що реалізують креативний потенціал
Підвищення рівня інтеграції економіки регіону у світовий Економічний, науковий і освітній потенціал	Сприяння процесам формування стійких, довготривалих коопераційних міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків підприємств
	Сприяння процесам інтеграції в національний і світовий освітній і науковий простір організацій, що реалізують креативний потенціал

Джерело: побудовано автором на основі [28]

Трактування поняття «державна інвестиційна політика» є надзвичайно важливим як на теоретичному, так й на практичному рівнях, оскільки сприяє цілеспрямованому науковому дослідженню та впровадженні реального

управління інвестиційною діяльністю на макроекономічному рівні й впливати на підвищення темпів соціально-економічного зростання. Слід погодитись з думкою науковців, що це одна із найважливіших складових економічної політики, яка виступає у вигляді комплексу взаємопов'язаних цілей та заходів щодо забезпечення необхідного рівня та структури капіталовкладень на макроекономічному рівні, а також методів й інструментів їх реалізації.

Проведені дослідження свідчать про те, що на макроекономічному рівні інвестиції можуть забезпечувати фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни у цілому. Слід відмітити також важливість досліджень на мікрорівні, де інвестиції є інструментом, у який вкладають кошти для отримання прибутку.

Визначивши сутність державної інвестиційної політики, слід вважати, що інвестиційна діяльність є об'єктом державної інвестиційної політики. Інвестиційна діяльність, згідно з чинним законодавством, здійснюється будь-якими суб'єктами цієї діяльності у всіх сферах і галузях економіки, з використанням будь-яких видів інвестицій та правових форм цієї діяльності. Інакше кажучи, інвестиційна діяльність – це сукупність або система операцій, пов'язаних з рухом капіталу [37].

Регіональний розвиток, навіть в умовах спроможності більшості самостійних регіонів, завжди має бути керованим з державницьких позицій. Рівень впливу держави, форми і методи не є шаблонними, а скоріш селективними, що залежить від ситуативних особливостей. Однією з форм управлінського впливу на розвиток регіону є державна підтримка. Складно надати чітке визначення цього поняття, але це чисто теоретичне завдання. Для науково обґрунтованих рішень достатньо інтегрувати «регулювання», «забезпечення» і «підтримку» в єдиний механізм впливу держави на розвиток регіонів. На сьогодні цей механізм має в своїй структурі такі складові як пряма фінансова підтримка, податкове і митне регулювання, держзамовлення, проведення реформ і оновлення інституційної бази. В основі регіонального розвитку, постійною силою розвитку є людський фактор і якісний механізм

управління розвитком [108].

Проблема оцінювання результативності цільових бюджетних програм залишається не вирішеною внаслідок їх складності, нестачі необхідної інформації, труднощів її збору та значних витрат на це, відсутності чітких процедур визначення результативних показників програм. Стаття 7 Бюджетного кодексу України передбачає досягнення запланованих результатів із залученням мінімальних коштів, стаття 19 цього Кодексу - здійснення на всіх стадіях бюджетного процесу аудиту та оцінювання ефективності використання бюджетних коштів, а стаття 22, що головні розпорядники повинні аналізувати ефективність використання бюджетних коштів розпорядниками нижчого рівня, здійснюючи внутрішній контроль [18].

Згідно статті 20 Бюджетного кодексу України результативні показники бюджетної програми використовуються для оцінювання ефективності бюджетної програми, що відповідно становить певні кількісні та якісні показники, які можуть визначати результати та ефективність виконання бюджетної програми, характеризувати процеси її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети, цілей та виконання завдань бюджетної програми. Такі показники повинні бути підтвердженими відповідними офіційними державними статистичними, фінансовими та іншими звітами, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку.

Перелік результативних показників щодо кожної бюджетної програми розробляється головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовим актом Міністерства фінансів України. На всіх стадіях бюджетного процесу його учасники в межах своїх повноважень здійснюють оцінювання ефективності бюджетних програм, що передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів. Оцінювання ефективності бюджетних програм здійснюється на підставі аналізу результативних показників бюджетних програм, а також іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів та звітах про виконання

паспортів бюджетних програм. Організаційно-методологічні засади оцінювання ефективності бюджетних програм визначаються Міністерством фінансів України [18]. Згідно Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі складовими елементом бюджетної програми є «результативні показники - кількісні та якісні показники, які характеризують результати виконання бюджетної програми і підтверджуються статистичною, бухгалтерською та іншою звітністю і які дають можливість здійснити оцінювання використання коштів на виконання бюджетної програми. Застосування результативних показників спрямовано на здійснення якісного та кількісного аналізу стану виконання бюджетної програми в частині фінансового забезпечення реалізації її заходів та ефективності виконання» [88].

Загалом результативні показники бюджетних програм повинні відповідати наступним критеріям [86]:

- реалістичність (результативні показники визначаються з урахуванням показників поточного стану та існуючих потреб економіки та суспільства, показників, визначених прогностичними документами щодо економічного та соціального розвитку, з одного боку, та можливостями ресурсної частини державного бюджету, з іншого);
- актуальність (результативні показники узгоджуються із програмними та стратегічними документами, стратегічними цілями головних розпорядників, показниками результату їх діяльності в середньостроковому періоді, характеризують найважливіші аспекти очікуваного результату);
- суспільна значимість (результативні показники висвітлюють ефект, який отримують економіка та суспільство завдяки діяльності головного розпорядника, дають можливість оцінити вплив на економічний та соціальний розвиток, ефективність надання державних послуг).

Результативні показники поділяються на 4 групи [86]:

- показники затрат визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми, характеризують структуру витрат бюджетної програми та можуть включати штатну чисельність працівників

бюджетної установи, у тому числі залучених до надання державних послуг, кількість осіб, які мають право на отримання державних послуг, розміри виплат, встановлені нормативно-правовими актами, кількість обладнання, площу будівель тощо, які потребують обслуговування (ремонту, реконструкції, реставрації), загальний обсяг робіт, які необхідно виконати у поточному та наступних роках (загальна потреба), кошторисну вартість реалізації інвестиційних проектів (проектів будівництва).

– показники продукту характеризують результати діяльності головного розпорядника за відповідний бюджетний період у межах бюджетної програми, можуть відображати обсяг виробленої продукції, наданих державних послуг чи виконаних робіт, кількість осіб, яким надано державні послуги.

– показники ефективності характеризують економність при витрачанні бюджетних коштів, ефективність надання державних послуг, співвідношення між одержаним продуктом і витраченим ресурсом та визначаються як витрати ресурсів на одиницю показника продукту, відношення кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до витраченого обсягу ресурсу.

– показники якості характеризують динаміку досягнення мети та виконання завдань бюджетної програми, відповідність створеного продукту установленим стандартам (нормативам), рівень реалізації інвестиційних проектів, виконання робіт, ступінь готовності об'єктів будівництва, якість створеного продукту; рівень задоволення користувачів державних послуг відповідно до їх призначення, рівень забезпечення державними послугами осіб, які мають на них право; висвітлюють послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій в економіці, користь для суспільства від реалізації бюджетної програми. Показники, що характеризують рівень освоєння бюджетних коштів, недоцільно включати до складу показників якості [86].

Згідно Наказу Міністерства фінансів України від 10.12.2010 р. № 1536 «Про результативні показники бюджетної програми» результативні показники мають «визначатися на підставі стратегічних цілей; формулюватися чітко та

однозначно, бути зрозумілими та доступними для сприйняття широкими верствами населення; висвітлювати кількісні та якісні характеристики результатів; бути вимірюваними, надавати можливість порівняння за окремі бюджетні періоди; підтверджуватися офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю» [86].

Кількість результативних показників визначається із врахуванням специфіки бюджетної програми, при цьому в повній мірі повинна проаналізувати стан виконання бюджетної програми, тобто головні розпорядники можуть обирати результативні показники, які найкращим чином охарактеризують ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми. Як свідчить практика, результативні показники, які визначаються розробниками регіональних цільових програм, часто не забезпечують цілі їх застосування, а саме чітко показати [33]:

- ефективність використання бюджетних коштів;
- співвідношення досягнутих результатів та витрат;
- тривалість виконання бюджетної програми;
- необхідність бюджетної програми та її відповідність визначеній меті;
- результати виконання бюджетних програм у динаміці за роками,
- найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних коштів.

Згідно з Концепцією застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі [88], та Концепцією реформування місцевих бюджетів [89] та спільними наказами Міністерства фінансів України і відповідних профільних міністерств (Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство культури і туризму) було затверджено Типові переліки бюджетних програм та результативних показників їхнього виконання для місцевих бюджетів за галузями [71, 72, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84]. Для кожної типової програми визначені мета, основні заходи та результативні показники. Для деяких програм заходи та результативні показники мають визначатися,

виходячи з її спрямованості Аналіз типових переліків бюджетних програм свідчить про велику їх кількість – 172. При цьому слід враховувати, що вони охоплюють лише державне управління та соціальну сферу (освіта, охорона здоров'я, культура, соціальне захист, фізкультура і спорт, молодь). Відсутні типові переліки в галузях інфраструктури та транспорту, зв'язку та інформатизації, екології, малого та середнього бізнесу, сільського господарства, житлово-комунального господарства та інших.

На недосконалість методології оцінювання цільових бюджетних програм звертають увагу і вітчизняні науковці. О. В. Циганенко зазначає що: «Цілі й очікувані результати багатьох програм сформульовані аморфно, без чітких критеріїв і індикаторів оцінювання їхнього досягнення. Внаслідок цього кошти, що виділяються на більшість бюджетних програм, з одного боку, фактично є різновидом кошторисного фінансування виконуваних органами виконавчої влади поточних функцій, а з іншого боку, обсяг цих коштів практично постійно піддається змінам, тим самим виправдовується нечіткість формулювання цілей і результатів програм і недостатня відповідальність за їхнє досягнення» [119].

Зокрема, на думку К.В. Ілляшенко, існуючий механізм оцінювання цільових бюджетних програм скоріше дозволяє відстежувати динаміку процесів, що відбуваються, та оцінювати кількісні зміни, ніж отримати уяву про абсолютну та відносну ефективність відповідних заходів Показники результативності не є універсальними та сильно залежать від специфіки конкретної програми. Важкість отримання всіх оцінок результативності у грошовому вимірі взагалі піднімає питання доцільності таких штучних маніпуляцій із зазначеними показниками [40].

Т. В. Федченко запропонував підхід побудови системи оцінювання ефективності виконання бюджетних програм у галузі охорони здоров'я, який передбачає 5 етапів:

1-й етап – визначення мети бюджетної програми та відповідного загального показника, що свідчить про її досягнення;

2-й етап – визначення напрямів реалізації бюджетної програми та

кількісних критеріальних показників результативності;

3-й етап – розробка показників ефективності та результативності бюджетної програми, що базуються переважним чином на співвідношенні доходів (вигід) від її реалізації та витрат ресурсів на її проведення;

4-й етап – експертне оцінювання вагомості кожного показника ефективності та результативності бюджетної програми, визначення коефіцієнтів значимості

5-й етап – розробка узагальненої моделі встановлення ступеня ефективності використання бюджетних коштів. Загальну ефективність бюджетної програми вона пропонує розраховувати таким чином:

$$E_{\text{заг}} = E_{\text{бр}} + E_{\text{мр}} + E_{\text{с}} + E_{\text{мд}} + E_{\text{тр}}, \quad (1.1)$$

де $E_{\text{заг}}$ – загальна ефективність за бюджетною програмою щодо охорони здоров'я; $E_{\text{бр}}$ – економність використання бюджетних ресурсів; $E_{\text{мр}}$ – ефективність використання матеріальних ресурсів; $E_{\text{с}}$ – соціальний ефект від бюджетної програми; $E_{\text{мд}}$ – економічна ефективність медичної допомоги; $E_{\text{тр}}$ – ефективність використання трудових ресурсів [118].

Недосконалість методології оцінювання цільових бюджетних програм обумовила пошук нових підходів щодо вирішення цієї проблеми, разом із тенденцією до скорочення кількості та спрощення смислового навантаження кожного окремого показника, це призводять все частіше до спроб окремих вчених замінити велику кількість розрізнених хоча і згрупованих за певною ознакою показників одним-єдиним інтегральним показником ефективності. К. В. Ілляшенко пропонує використовувати інтегральний показник, який повинен відповідати наступним критеріям: відображає зв'язок запланованих в рамках програми заходів із стратегічними планами громади; здатен виконувати функцію своєрідної бази порівняння отриманих результатів для неоднорідних програм; має чітку, прозору і апробовану процедуру розрахунку. Таким показником, на його думку, може стати індикатор якості життя населення певної

території [40].

Н. В. Кузьминчук також пропонує використання інтегрального показника оцінки виконання бюджетних програм за напрямками «Охорона здоров'я», «Освіта», «Соціальний захист та соціальне забезпечення», «Фізкультура та спорт». Але на відміну від К. В. Ілляшенко вона пропонує для кожного напрямку обмежений набір показників затрат, продукту, ефективності та якості. Для кожного з цих показників визначається співвідношення з еталоном, потім здійснюється інтегральна оцінка для кожної групи показників, на їх основі інтегральна оцінка усієї програми як середньо геометричного [51]. Проблемними місцями цього підходу є вибір результативних показників, який залежить від особливостей конкретної програми, визначення вагових коефіцієнтів окремих результативних показників та їх груп.

Наказом Міністерства фінансів України від 17 травня 2011 року № 608 були затверджені Методичні рекомендації щодо здійснення оцінювання ефективності бюджетних програм. Оцінювання здійснюється шляхом аналізу:

- відповідності бюджетної програми пріоритетам соціально-економічного розвитку країни та окремих галузей економіки (сфер діяльності, регіону);
- визначення ступеня досягнення запланованої мети, виконання завдань бюджетної програми шляхом аналізу виконання результативних показників;
- виконання результативних показників бюджетної програми за напрямками використання бюджетних коштів [78].

19 вересня 2013 року першим заступником Міністра фінансів України А. Мярковським була затверджена «Методика здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів» [61]. Згідно неї аналіз бюджетної програми здійснюється на основі середніх індексів її виконання. Для їх розрахунку використовуються показники ефективності та якості, що характеризують виконання бюджетної програми [61].

Головним завданням державної інвестиційної політики є формування сприятливого середовища, що забезпечує активізацію інвестиційних процесів та сприяє залученню і підвищенню ефективності використання інвестиційних ресурсів (рис. 1.3).

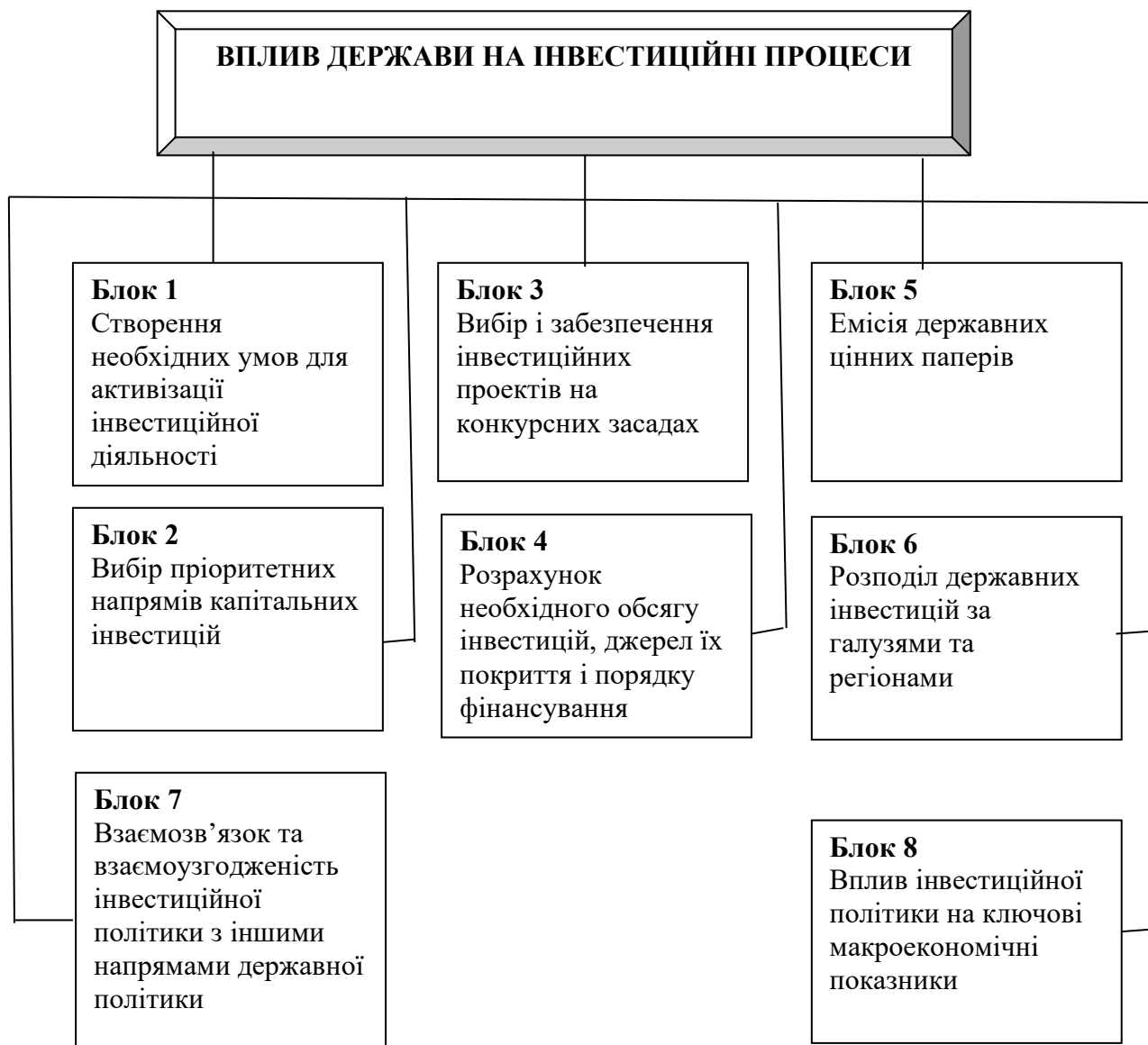

Рис.1.3. Ключові напрями впливу держави на інвестиційні процеси
Джерело: побудовано автором на основі [4]

В Україні згідно ст. 2 Закону «Про стимулювання розвитку регіонів», прийнятому у 2005 році, стимулювання розвитку регіонів здійснюється з метою:

- забезпечення їх сталого розвитку в інтересах усієї України, підвищення рівня життя населення, подолання бідності та безробіття,

формування середнього класу;

- ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, а також особливостей регіонів для досягнення на цій основі підвищення рівня життя людей, оптимальної спеціалізації регіонів у виробництві товарів та послуг;
- створення однакових умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України;
- забезпечення додержання визначених державою соціальних гарантій для кожного громадянина незалежно від місця його проживання;
- подолання депресивного стану окремих територій, своєчасного і комплексного розв'язання проблем охорони довкілля [87].

Отже, досліджені напрями впливу держави на інвестиційні процеси свідчать про особливу їх актуалізацію в умовах сьогодення. Оскільки повномасштабна війна стала новим вагомим та негативним фактором впливу не лише на рівень ділової активності, а й стан інвестиційного середовища в Україні. Про що свідчить інтегральний показник індексу інвестиційної привабливості України, зокрема у першій половині 2022 року впав на пів пункту та склав 2,17 бала з 5-ти можливих, від так це значення є найнижчим з 2013 року. Окрім цього, до прикладу під час активної фази пандемії COVID-19 індекс інвестиційної привабливості становив 2,4 бали. Слід також відмітити, що за оцінками піврічної динаміки протягом 2022 року інвестиційний клімат надзвичайно погіршився, від так негативну динаміку спостерігають 79% інвесторів та 33% інвесторів прогнозують подальше погіршення інвестиційного клімату.

Проте, оцінюючи негативні тенденції в інвестиційних процесах регіонів України необхідно відмітити і позитивні зміни, зокрема надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт та «транспортний безвіз» із ЄС.

Таким чином, інвестиційний розвиток регіонів України при належному рівні державної підтримки після закінчення воєнного стану за прогнозами експертів та інвесторів очікує підвищення інвестиційної привабливості та

активізації ділової активності, зокрема в аграрній сфері, енергетиці, ІТ та телекомі, будівництві, фармацевтиці, FMCG, нерухомості та ін.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [14, 17].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Дослідження тенденцій інвестиційного розвитку регіонів

В науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «інвестиційна привабливість». За визначенням Н. М. Давиденка інвестиційна привабливість регіону – це «сукупна характеристика умов певної території країни, яка включає оцінку рівня розвитку нормативно – правового забезпечення, інвестиційної інфраструктури, людського капіталу, фінансових можливостей, що істотно впливають на формування прибутковості основних засобів, які вкладаються, та інвестиційних ризиків» [30].

У сучасних наукових працях генезис дефініції інвестиційна привабливість регіону ґрунтується на «певних концептуальних положеннях, зокрема: це сукупність характеристик соціально – економічного розвитку регіону, які сприяють залученню інвестицій; це інтегральний показник, що характеризує інвестиційний клімат та інвестиційну інфраструктуру регіону» [55].

А. С. Кербікова зазначає, що до критеріїв інвестиційної привабливості регіону потрібно віднести: «виробничий потенціал (потенціал основних засобів); трудовий потенціал (вартість, освіченість); природноресурсний потенціал (баланси енергетики, земельних ресурсів, природних ресурсів); потенціал економічної інфраструктури; інноваційний потенціал; потенціал соціальної інфраструктури; потенціал транспортної доступності; природоохоронний потенціал; потенціал ємності ринку. рівень економічного розвитку; стан довкілля; рівень загальної безпеки; економічно-правове середовище; активність регіону щодо інвесторів, інвестиційна діяльність у регіоні» [42]. Загальна оцінка інвестиційної привабливості регіонів України представлена у табл. 2.1.

Регіональна структура інвестиційної активності характеризується наступними тенденціями: за даними 2019 р. найбільший обсяг прямих інвестицій зафіксовано в Києві (3,6 млрд грн), Донецькій (0,8 млрд грн) і Дніпропетровській

областях (0,5 млрд грн).

Таблиця 2.1.

Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України

Регіони України	Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (2019 рік)	Валовий регіональний продукт на одну особу (грн. 2018 рік)	Кількість підприємств регіону на 10 тисяч наявного населення (2019 рік)	Обсяг капітальних інвестицій регіону у % до загального обсягу по Україні (2020 рік)
Вінницька	107,3	71104	66	2,6
Волинська	93,8	58297	61	2,8
Дніпропетровська	103,4	114784	98	13
Донецька	102,8	45959	25	5,5
Житомирська	100,7	62911	60	1,5
Закарпатська	98,4	41706	51	0,9
Запорізька	101,4	85784	92	2,6
Івано – Франківська	106,1	57033	63	1,2
Київська	102,1	112521	119	5,8
Кіровоградська	104,5	67763	93	1,4
Луганська	103,3	16301	17	0,6
Львівська	101,8	70173	81	3,8
Миколаївська	104,3	70336	109	1,9
Одеська	101,8	72738	109	3,9
Полтавська	100,9	123763	82	5,3
Рівненська	108,3	49044	52	1,0
Сумська	103,2	62955	58	1,4
Тернопільська	101,8	46833	49	1,4
Харківська	101,4	86904	94	3,9
Херсонська	101,9	52922	82	0,9
Хмельницька	99,8	59583	62	2,4
Черкаська	103,2	76904	81	1,7

Продовження таблиці 2.1.

Чернівецька	104,4	37441	47	0,5
Чернігівська	98,5	69725	65	1,4
м. Київ	106,2	283097	344	32

Джерело: розраховано автором на основі [31].

Наприкінці 2020 р. Європейською бізнес асоціацією зафіксовано суттєве погіршення інвестиційного клімату в країні, що знайшло відображення в індексі інвестиційної привабливості України, який знизився до рівня 2013 р. і склав 2,4 балів з 5 максимально можливих. Близько 78 % опитаних керівників найбільших міжнародних та українських компаній, які є членами цієї Асоціації, назвали інвестиційний клімат в Україні несприятливим і лише 6 % охарактеризували його як сприятливий. У свою чергу, 16 % від загального числа респондентів вважають інвестиційний клімат нейтральним. При цьому слід зазначити, що 45 % опитуваних очікують на погіршення інвестиційного клімату в країні в найближчій перспективі [55].

З перше півріччя 2021 року помітно спостерігалось підвищення індексу інвестиційної привабливості України від 2,4 до 2,84. При цьому слід відмітити, що за I кв. 2022 року прямі іноземні інвестиції в Україну становили -470 млн. дол. США, II кв. – 260 млн. дол. США. Щодо прямих іноземних інвестицій з

Таблиця 2.2.

Оцінка ефективності інвестицій в основний капітал в Україні за 2015 - 2021 роки

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
1. Номінальний ВВП (млрд. грн.)	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6	4194,1	5459,6
2. Капітальні інвестиції (млн. грн.)	273,1	359,2	448,5	578,7	623,9	419,4	
3. Мультиплікатор капітальних інвестицій		4,69	6,7	4,42	9,2	-0,038	

Джерело: розраховано автором за даними [31].

України за I кв. вони були на рівні 107 млн. дол. США та -26 млн. дол. США за II кв. Оцінка ефективності інвестицій в основний капітал в Україні представлена у табл. 2.2.

Обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності (% до загального обсягу у регіоні) представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності
(% до загального обсягу у регіоні)

Регіони України	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
Україна	9,3	37,7	10,2	7,8	5,8	5,0	2,4	9,8	1
Вінницька	23,0	35,5	15,0	5,5	3,2	1,4	2,5	7,5	1,9
Волинська	5,4	66,5	10,6	3,1	1,7	0,1	0,1	8,5	1,2
Дніпропетровська	4,3	55,6	2,0	12,6	3,1	0,2	0,2	12,4	0,5
Донецька	3,8	60,6	1,4	3,3	3,4	5,7	3,6	9,6	1,0
Житомирська	28,4	29,1	7,8	4,4	4,2	0,2	0,2	19,5	1,6
Закарпатська	1,7	39,4	26,8	4,0	2,3	0,2	0,5	14,9	2,1
Запорізька	15,1	56,8	1,7	1,0	6,8	1,1	3,0	9,8	1,4
Івано –Франківська	7,8	34,9	20,2	3,9	4,7	0,4	0,2	17,2	3,2
Київська	16,3	26,6	28,6	12,3	4,0	0,1	0,3	4,8	0,3
Кіровоградська	48,3	31,3	1,6	7,7	1,7	0,2	0,4	6,7	0,5
Луганська	38,7	20,9	0,8	2,9	1,5	0,1	2,9	22,4	7,6
Львівська	1,1	37,3	22,9	8,9	1,5	1,3	0,8	13,8	1,3
Миколаївська	16,2	22,9	3,1	24,7	1,5	0,2	0,8	26,9	0,5
Одеська	5,6	21,2	18,2	2,8	15,5	1,7	1,5	14,9	0,0
Полтавська	13,3	50,3	3,4	3,1	2,1	0,3	0,5	23,7	1,7
Рівненська	19,8	27,8	20,6	5,0	2,5	0,0	0,1	21,5	1,7
Сумська	30,0	34,0	17,5	3,3	1,8	0,3	0,6	8,4	1,7
Тернопільська	26,3	24,8	23,9	5,1	6,2	0,6	2,3	4,5	1,5
Харківська	8,9	29,2	20,4	4,3	4,1	1,1	0,8	14,1	3,1
Херсонська	47,4	13,6	4,9	4,0	1,4	0,2	0,8	15,7	3,5

Продовження таблиці 2.3

Хмельницька	25,0	30,4	8,7	2,2	5,1	0,1	0,2	20,3	1,1
Черкаська	36,0	15,3	12,0	5,9	2,9	0,3	0,7	22,3	1,9
Чернівецька	9,6	25,3	35,2	4,8	2,0	0,7	0,2	15,2	3,8
Чернігівська	45,8	22,3	9,2	2,8	1,5	0,1	0,0	12,2	2,4
м. Київ	0,3	31,8	8,4	9,5	9,6	13,6	5,3	2,3	0,6

Джерело: розроблено автором на основі [31].

X1 - Сільське господарство, лісове, господарство та рибне господарство

X2 – Промисловість

X3 – Будівництво

X4 – Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів

X5 – Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність

X6 – Інформація та телекомунікації

X7 – Професійна, наукова та технічна діяльність

X8 – Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування

X9 – Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги

Аналіз капітальних інвестицій, які фінансувалися за рахунок коштів центральних фінансових фондів свідчить про низький їх рівень - 6-7%. Найнижча інвестиційна активність державних інститутів була зафіксована у 2014 році при загостренні геополітичних ризиків та обмеженості бюджетних фінансових ресурсів. Без заперечно це було зумовлено виникненням військового протистояння на сході країни.

Проте, слід констатувати, що з 2016 року інвестиційна активність Уряду дещо відновилася і в 2017 році обсяг державних капітальних інвестицій становив 16 млрд. грн. За прогнозами до 2022 року інвестиційна активність повинна була б характеризуватись позитивними тенденціями за умови поглиблення інституціональних трансформацій та впорядкування системи товарно-грошових відносин.

Аналізуючи динаміку та структуру капітальних інвестицій у регіональному розрізі слід відмітити, що протягом 2020 р. найвищий рівень капітального інвестування характерний для Києва (135,9 млрд грн, 32,4 % від

загального обсягу капітальних інвестицій), Дніпропетровської (52,4 млрд грн, 12,5 %), Донецької (25,1 млрд грн, 6,0 %), Київської (23,0 млрд грн, 5,5 %) і Полтавської областей (21,8 млрд грн, 5,2 %). У свою чергу капітальні інвестиції у промисловість досягли 153,3 млрд грн (36,5 % від їх загального обсягу), сферу державного управління, оборони і обов'язкового соціального страхування — 55,6 млрд грн (13,3 %), у будівництво — 38,0 млрд грн (9,0 %), сільське, лісове та рибне господарство — 36,4 млрд грн (8,7 %), оптову та роздрібну торгівлю — 0,7 млрд грн (7,3 %), транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність — 26,5 млрд грн (6,3 %) тощо [42].

Державного бюджету України найбільше коштів з у порівняних цінах у створення основ економічного зростання спрямовувалось у 2003-2008 роках (рис. 2.1).

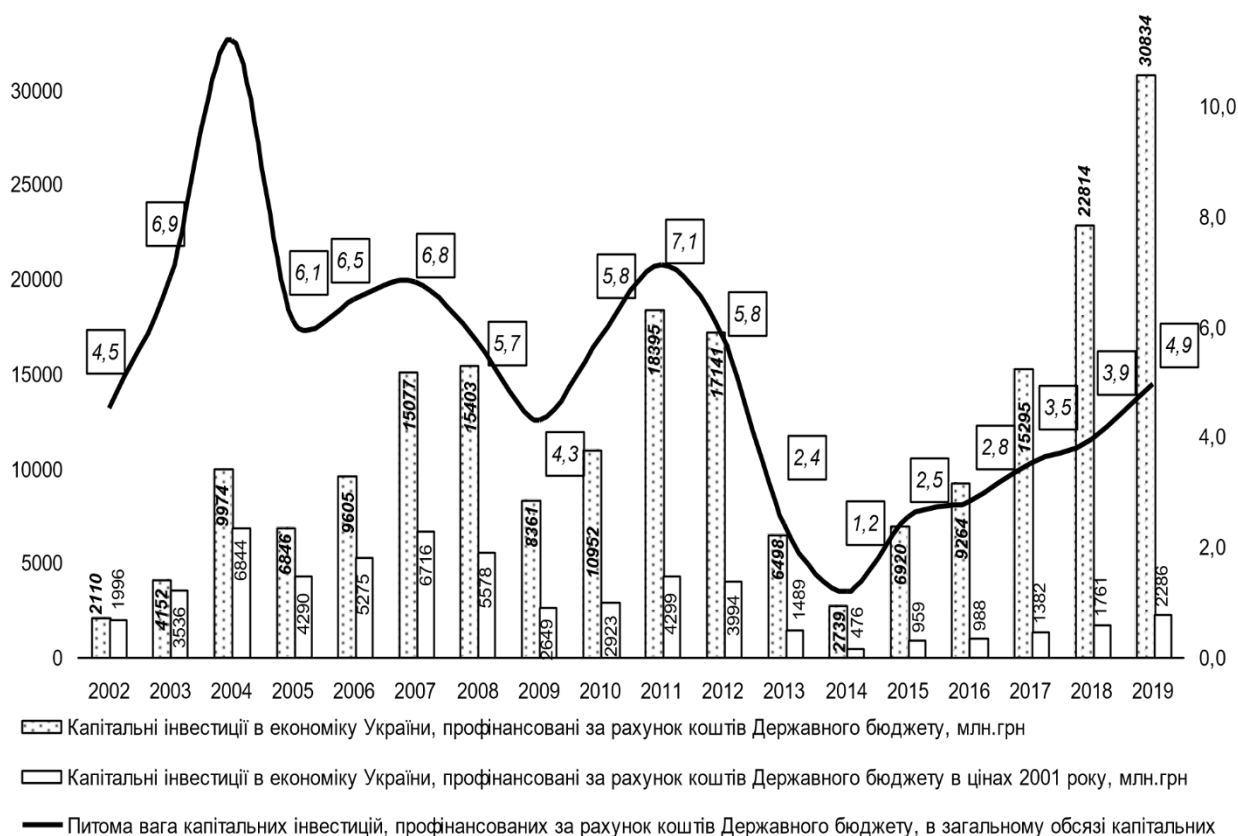

Рис. 2.1. Капітальні інвестиції в економіку України, профінансовані за рахунок коштів Державного бюджету України протягом 2002-2019 років

Джерело: розраховано автором за даними [31].

Капітальні інвестиції в економіку України профінансовані за рахунок коштів місцевих бюджетів, за рахунок коштів підприємств та організацій й кредитів банків та інших позик, характеризувались теж позитивними тенденціями, див. додаток А, рис. А.1-А.5.

Цікавим у контексті дослідження є і рейтинг регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості [63]. Так, перше місце за рівнем інвестиційно-інноваційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці у 2015-2019 рр. посідає Київ. На другому місці - Волинська область, якій вдалося піднятися з 17 до 2 позиції у 2019 р. Третю позицію займає Кіровоградська область, яка покращила рейтинг у 2019 р. на 11 позицій. На четвертому місці - Херсонська область, якій вдалося піднятися з 22 до 4 позиції у 2019 р. До п'ятірки лідерів увійшла і Миколаївська область, рейтинг якої зріс з 11 до 5 позиції. До переліку аутсайдерів увійшли такі області: Івано-Франківська (21 місце), Тернопільська (22), Луганська (23), Хмельницька (24) та Рівненська (25).

За даними НБУ обсяг прямих іноземних інвестицій (рис. 2.6-2.7) в економіку України (залишків) (інструменти участі в капіталі та боргові інструменти) станом на 31.12.2021 року становив 64 163,2 млн дол. США.

За даними платіжного балансу, опублікованого на сайті НБУ, за сім місяців 2022 року чистий приплив прямих іноземних інвестицій оцінено в 242 млн дол. США (у тому числі реінвестування доходів – 806 млн дол. США). Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності.

Станом на 31.12.2021 найвагоміші обсяги прямих інвестицій (залишків) були спрямовані до підприємств промисловості – 44,0 відс. та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 15,0 %.

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 31,5 %, Нідерланди – 21,7 %, Швейцарія – 6,1 %, Велика Британія – 4,5 %, Німеччина – 4,6 %, Австрія – 3,0 %, Люксембург – 2,3 % і Франція – 2,0 %.

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у січні-грудні 2021 року складають 508 217,0 млн грн. Індекс капітальних інвестицій

становить 110,8 % до відповідного періоду попереднього року.

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у січні-грудні 2021 року залишаються: промисловість – 35,5 %, будівництво – 7,8 %, сільське, лісове та рибне господарство - 10,0 %, інформація та телекомунікації – 4,4 %, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 8,2 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,9 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 12,3 %, операції з нерухомим майном – 3,9 %.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-грудні 2021 року освоєно 68,6 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,0 %.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 17,6 % капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 0,1 % усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 5,4 %. Інші джерела фінансування становлять 3,3 %.

Наразі діє Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року визначено розвиток та єдність, орієнтовані на людину - гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах. Інструментами реалізації даної Стратегії визначено плани заходів щодо її реалізації на 2021-2023 і 2024-2027 рр., програми та проєкти регіонального розвитку, регіональні стратегії розвитку і плани заходів з їх реалізації, державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку територій, угоди щодо

регіонального розвитку [76].

Слід відмітити, що Кабінет Міністрів України у 2022 році погодив проєкт змін до законодавства, покликаних збільшити надходження в економіку значних інвестицій. Зокрема, законопроектом пропонується розширити сфери, у яких може реалізуватися інвестиційний проєкт зі значними інвестиціями. Додано:

- діяльність у сфері інформації та електронних комунікацій,
- операції з нерухомим майном,
- операції у сфері виробництва енергоефективних будівельних матеріалів, кліматичного обладнання та обладнання систем опалення, вентиляції, кондиціонування, гарячого водопостачання.

Для розширення кола залучених до процесу інвестування пропонується зменшити розмір інвестицій до інвестпроєкту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка. Якщо згідно чинних норм закону обсяг інвестицій має перевищувати суму, еквівалентну 20 млн євро, то проєктом змін пропонується зменшити її до 12 млн євро. Це дасть змогу долучатися до інвестування не лише великим підприємствам, а й середнім.

Інвесторам також буде надана можливість розпочати реалізацію проєкту до укладання спеціального інвестиційного договору та внести інвестиції на передпроєктні роботи (підготовка документації, купівля земельної ділянки тощо) в обсязі 25 % від загального розміру значних інвестицій.

А також законопроект встановлює можливість та часові рамки для доопрацювання поданих інвестором документів та спеціального інвестдоговору [114].

Окрім цього, згідно Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», держава може надавати підтримку таким інвестпроєктам у формі:

- звільнення від сплати окремих податків та зборів, відповідно до Податкового кодексу,
- звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування (обладнання), що ввозиться для реалізації проєкту,

– забезпечення переважного права землекористування ділянкою державної або комунальної власності для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями тощо [74].

Необхідно також відмітити, що у 2022 році було запущено діяльність інвестиційної платформи Advantage Ukraine. Надійшло більше 250 запитів від стратегічних та портфельних інвесторів станом на жовтень 2022 р. із зацікавленістю до таких галузей економіки, як інновації і технології, сільське господарство та оборонна промисловість, енергетики, інфраструктури та логістики.

Інвесторів в першу чергу цікавлять податкові пільги в контексті перспектив відкриття нових виробництв, партнерства або придбання українських активів. Також багато стратегічних інвесторів цікавляться можливістю налагодження торгових зв'язків із українськими виробниками для їх подальшої інтеграції в свої глобальні ланцюги постачання. Серед запитів ініціаторів проектів найбільше пропозицій отримано в агропромисловому секторі, в сферах інновацій і технологій та енергетики [113].

Отже, проаналізувавши тенденції інвестиційного розвитку регіонів України слід відмітити, що усі інвестиційні процеси станом на 2022 рік є призупинені, проте потреба у іноземних інвестиціях із найвищим мультиплікативним ефектом для економіки як ніколи є і буде актуальною після закінчення воєнного стану та зниження рівня як військових, так й інвестиційних ризиків.

Окрім цього Міністерство економіки України розпочало реалізацію спільного проекту з Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA), що належить до групи Світового банку, про запуск страхування інвестицій в Україні. Зокрема на 2022 рік виділена 30 млн. дол. США, на 2023 рік прогнозується 1 млрд. дол. США.

Також Міністерство економіки України розпочало співпрацю із Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), що входить до структури Світового банку. IFC виділила 30 млн доларів для інвестицій в Україну та

Молдову. Гроші будуть спрямовані через цільовий фонд загальним об'ємом в 250 млн доларів, яким керує американсько-українська інвестиційна компанія Horizon Capital. Вона інвестуватиме у швидкозростаючі технології, а також експортно-орієнтовані компанії, що працюють переважно в Україні та Молдові. За прогнозами експертів разом з IFC в Україну приєднуються й інші потенційні інвестори, серед яких такі банки і фонди: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецька корпорація з інвестицій та розвитку (DEG), Швейцарський інвестиційний фонд для ринків, що розвиваються (SIFEM), Голландська фінансова компанія для країн, що розвиваються (FMO), Western NIS Enterprise Fund, Фонд Рокфеллера та інші.

2.2. Аналіз інструментарію визначення інвестиційної привабливості економічних систем регіонів

У науковій літературі існують різноманітні підходи щодо трактування сутності та проблеми підвищення привабливості, включаючи інвестиційну привабливість. У широкому трактуванні територіальну привабливість слід ототожнювати зі специфічною особливістю регіонів (або міст), що в багатьох випадках є однією з передумов для створення самодостатнього розвитку на регіональному (або місцевому) рівні. Це можна визначити як здатність залучати нових мешканців (або мігрантів) та туристів, економічну діяльність, інвестиції, а також підтримку (потенційний розвиток) місцевої громади та володіння активами. Як характерна риса кожного регіону, вона зумовлена економічними, екологічними, соціальними та культурними ресурсами та цінностями, наявними в регіоні. Інші наукові підходи трактують сутність поняття «привабливість» саме як якість привабливості або залучення.

З іншого боку, питання інвестиційної привабливості стосується вузького тематичного обсягу. Інвестиційна привабливість виражає відносну привабливість конкретних районів з точки зору якості розміщення та поглинання інвестицій завдяки цінностям, наявним у певній місцевості (наявність та якість виробничих факторів, сировина, величина ринку, багатство суспільства, кваліфікація та ресурси працівників, якість технічної інфраструктури, наявність науково-дослідних центрів тощо).

Вагомий науковий внесок у розвиток теоретичних засад інвестиційної привабливості на регіональному рівні здійснено зокрема у працях: Н. Давиденко [30] та Г. Лещук [55] та ін. У роботах цих авторів закладено науковий фундамент з питань управління інвестиційними процесами на регіональному рівні. Проте, аналіз наукових праць свідчить про нерозв'язані наукові проблеми щодо оцінювання та прогнозування інвестиційної привабливості регіону, методів аналізу інвестиційної привабливості регіонів тощо. Від так існує необхідність в подальших теоретико-прикладних дослідженнях у даному напрямку.

Слід погодитись з Г. В. Лещук [55], що при оцінці реальної інвестиційної привабливості регіону необхідно застосовувати «збалансовану систему показників, яка характеризує рівень розвитку та потенціал інвестиційної інфраструктури, сформованої на основі соціально-економічного становища регіону та його інфраструктурного комплексу, а також доцільно враховувати: комплексну інформація про земельні ділянки («greenfield») та об'єкти промислової нерухомості («brownfield»); сприятливе географічне розташування регіону; наявність висококваліфікованих працівників та менеджерів; природно-ресурсний потенціал регіону; індекс ризиків, в тому числі інвестиційних; інформативність інвестиційного веб-порталу про регіон та інвестиційні паспорти відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [58].

Окрім цього, значна кількість методичних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів не дозволяє об'єктивно оцінити загальну інвестиційну ситуацію у країні на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок. Створення умов інвестиційної привабливості для активізації інвестиційної діяльності передбачає досягнення збалансованості фінансових інтересів інвесторів і держави, розвиток інвестиційного ринку, пошук шляхів для зменшення загального рівня інвестиційних ризиків, стимулювання структурних перетворень в економіці, усунення структурних деформацій в економіці, удосконалення державного регулювання інвестування, залучення інвестицій у пріоритетні сфери, проведення заходів щодо підвищення привабливості інвестиційного іміджу країни тощо. При цьому важливим є цілісність оцінки інвестиційної привабливості регіону з точки зору кожного інвестора, оскільки привабливість інвестиційного проекту для одного інвестора може бути фактором ризику для іншого [106].

Таким чином, для отримання комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України без значної втрати окремих характеристик, які на практиці виявляються прихованими або трудно вимірюваними, доцільно використовувати багатовимірні статистичні методи й перш за все в якості

початкової бази розрахунків метод канонічних кореляцій [67].

Загалом індекс інвестиційної привабливості регіонів необхідно розглядати як відносну оцінку якості характеристик регіону, необхідних інвестору для прийняття рішення щодо вкладання коштів [35].

Необхідно також відмітити, що у сучасних наукових працях генезис дефініції «інвестиційна привабливість регіону» ґрунтується на окремих концептуальних положеннях, зокрема:

- сукупність характеристик соціально-економічного розвитку регіону, які сприяють залученню інвестицій;
- інтегральний показник, що характеризує інвестиційний клімат та інвестиційну інфраструктуру регіону [106];
- комплекс різноманітних факторів, перелік і вага яких може змінюватись в залежності від: цілей інвесторів; виробничо-технічних особливостей об'єкта інвестування; його економічного розвитку у минулому, на теперішній час, а також очікуваного у майбутньому [58];
- якісна та кількісна характеристика об'єкта можливого інвестування в певний момент часу, що складається з сукупності як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, впливає на рішення інвестора щодо доцільності інвестування у даний об'єкт та можливості здійснення інвестиційної діяльності [102].

Отже, дослідження інвестиційної привабливості регіонів доцільно проводити в декілька етапів: визначення факторів інвестиційної привабливості і відбір статистичних індикаторів, які описують ці фактори; оцінка інвестиційної привабливості та побудова індексу інвестиційної привабливості; інтерпретація оцінки, тобто індексу інвестиційної привабливості як основи для рекомендацій в сфері економічної політики на регіональному та національному рівнях [103].

На основі проведеного аналізу сучасних наукових підходів до трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість регіону» доцільно здійснити наступні висновки:

- цінність використання регіону як місця, де знаходиться компанія, що

складається з різних факторів;

- поєднання переваг від місцезнаходження, які можуть бути досягнуті в процесі ведення бізнесу та обумовлені специфічними характеристиками регіону, в якому відбувається діяльність;
- набір переваг регіонального розташування, що впливають на досягнення цілей інвестора (наприклад, операційні витрати, доходи від продажу, рентабельність);
- можливість надати оренду місця для даного регіону;
- здатність переконати інвесторів вибрати регіон як місце для інвестування;
- здатність стимулювати інвестиції, пропонуючи комбінацію переваг щодо місцезнаходження, яких можна досягти в процесі ведення бізнесу;
- можливість переконати інвесторів обрати регіон місцем для інвестування.

Вищезазначені визначення інвестиційної привабливості концептуально ґрунтуються на:

- 1) ролі сукупності факторів (активів), накопичених у регіоні, які через свою важливість у виробничому процесі (вплив на ефективність економічної діяльності) або в ієрархії уподобань інвесторів визначають місце розташування даного проекту на конкретній території;
- 2) орендна плата за місцезнаходження (вища за середній рівень інвестицій, що впливає із соціально-економічних умов);
- 3) здатність регіонів залучати інвестиції.

Таким чином, різноманітні наукові підходи до трактування сутності інвестиційної привабливості визначають різні способи її сприйняття.

Сучасні результати наукових досліджень інвестиційної привабливості дуже різноманітні, оскільки для них характерні різні дослідницькі та теоретичні установки (методи визначення привабливості) та використовувані методи аналізу. Описана інвестиційна привабливість визначається кількісно для всіх розділів економічної діяльності та вибраних видів діяльності (послуг).

Значна частина досліджень привабливості інвестицій зосереджена на аналізі поглинання інвестицій. При такому підході інвестиційна привабливість регіону розуміється як конкурентоспроможність регіону у залученні нових інвестицій. Наприклад, показником реальної інвестиційної привабливості Європи в наукових дослідженнях є реалізовані іноземні інвестиції, тобто спостерігаються через аналіз кількості нових підприємств та створення нових робочих місць. Через виключення злиттів та поглинань й портфельних інвестицій з усіх іноземних інвестицій, зібрані дані дозволяють аналізувати реальні інвестиції в сектор послуг та в промисловість.

Іноді кількість розглянутих факторів інвестиційної привабливості збільшується, щоб більш повно описати диверсифікований характер зроблених інвестицій. В інших ситуаціях розглядаються різні категорії інвестицій - як приватні інвестиції (також з іноземним капіталом), так і інвестиції, що фінансуються за державні кошти, а також конкретна інвестиційна перевага регіону, що розуміється як вищий, ніж середній по країні рівень інвестицій у певну сферу діяльності.

Інший дослідницький підхід використовує економетричні методи для оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Відповідно важливо виділяти решта інвестиційної привабливості, яка визначається як вища за певну модель (середній) рівень інвестицій, що визначається економічним та соціальним становищем регіону. Якщо досягнуте значення вказує на те, що даний регіон має позитивне сальдо (тобто отримані інвестиції більші, ніж це було б обумовлено конкретними соціально-економічними умовами), це означає, що він є відносно привабливим для інвесторів і навпаки. Релятивізація решти, поділивши її на середню вартість інвестиційних витрат (наприклад, у перерахунку на душу населення або на одиницю площі) для всіх аналізованих областей, дозволяє визначити інвестиційну привабливість орендної плати. Він вказує на частку залишкової інвестиційної привабливості (з позитивним чи негативним знаком) у середній вартості інвестиційних витрат для всієї аналізованої сукупності областей.

Відносно найчастіше до просторового аналізу інвестиційної привабливості вживають метод багатовимірного порівняльного аналізу, який використовується шляхом створення синтетичних показників. Використовуючи одне числове значення, вони виражають насиченість аналізованого явища в окремих одиницях територіального поділу країни відносно решти територій, охоплених аналізом, за допомогою одного числового значення (як правило, в діапазоні від -1 до 1 або від 0 до 1).

На нашу думку, оптимальним є застосування методу, що ґрунтується на аналізі вартості чи кількості виконаних інвестицій (або робочих місць) у певній галузі. Даний метод відносно найчастіше застосовується для аналізу надходження прямих іноземних інвестицій в регіони як показник їх конкурентоспроможності. Відповідно до цього методу, сфери, які залучили найбільше іноземних інвестицій, вважаються більш конкурентоспроможними, ніж ті, що залучили менше таких інвестицій. Незважаючи на відносно низький ступінь складності цього методу, він порівняно добре описує просторову диференціацію припливу іноземного капіталу. У той же час застосовуючи аналіз *ex post*, можливості висновку обмежуються минулим станом, а сам метод не вказує на причини диверсифікованої інвестиційної привабливості окремих регіонів країни. Завдяки його застосуванню можна зосередити увагу на впливі різної інвестиційної привабливості окремих регіонів, що є фактичним надходженням інвестицій.

Через складний та багатовимірний характер детермінант, що впливають на інвестиційну привабливість, аналізований набір змінних, що описують це питання, поділяється на менші підгрупи, які часто називають мікрокліматом, факторами інвестиційної привабливості або частковими категоріями. Різна сфера впливу окремих факторів на інвестиційну привабливість породжує проблему зважування їх значущості. Спостережувана складність зумовлена волею забезпечити об'єктивність представленої системи зважування, яка відображає переваги інвесторів щодо розташування. Відображення системи уподобань інвесторів можливо, зокрема, завдяки безпосередньому визначенню в

первинному дослідженні критеріїв розташування, що розглядаються інвесторами. Якщо цього не зробити, це може в деяких випадках призвести до різних результатів загальної оцінки якості через надмірний або недостатній вплив клімату, що розглядається.

При цьому слід відмітити, що визначення ваги окремих факторів інвестиційної привабливості повинно формуватися таким чином, щоб отримані величини дозволяли проводити попередній аналіз інвестиційної привабливості, який найбільшою мірою співпадає з фактичною інвестиційною активністю регіонів. При проведенні такого аналізу доцільно використовувати дискретний алгоритм оптимізації та комп'ютерне моделювання (випадкова перевірка достатньої кількості можливих рішень для цих завдань та вибір найкращого). Отримані результати можуть показувати високу важливість таких факторів, як: рівень економічного розвитку, транспортна доступність, рівень розвитку соціальної інфраструктури, ступінь захисту та стан навколишнього середовища.

Проте значна кількість наукових досліджень ґрунтується на оцінці потенційної інвестиційної привабливості із зазначенням областей, що характеризуються найбільшою ймовірністю пошуку інвестиції. Через складний процес прийняття рішення про місцезнаходження, включаючи вплив: поведінкових факторів, системи індивідуальних переваг інвесторів, галузевої специфіки та / або цільових інвестиційних стимулів (включаючи СЕЗ), фактичний масштаб інвестицій може відрізнятись від сприйманої привабливості.

Таким чином пропонується наступне групування за рівнем агрегації категорій (факторів) потенційної інвестиційної привабливості на рівні регіону:

I. Регіон: транспортна доступність, рівень розвитку галузі, поглинання ринку, ринок праці, трансформація економіки, ділове середовище, туристична привабливість та охорона навколишнього середовища.

II. Для субрегіонів застосовувався диверсифікований обсяг аналізу: транспортна доступність (розташування по відношенню до західного кордону, розташування субрегіонів щодо регіональних центрів, розташування щодо великих морських портів, розташування щодо міжнародних аеропортів з

урахуванням їхнього рангу; трудові ресурси (кількість зайнятих, кількість вакансій, кількість безробітних, приплив випускників університетів та середніх шкіл, зарплата); поглинання ринку (багатство домогосподарств, розмір ринку збуту, інвестиційні витрати підприємств, інвестиційні витрати інших установ); економічна інфраструктура (щільність установ ділового середовища, наявність науково-дослідних центрів, функціонування спеціальних економічних зон, кількість ярмарків та виставок); соціальна інфраструктура (кількість та діяльність закладів культури: театри, будинки культури, кінотеатри; насиченість інфраструктурою готелів та громадського харчування); рівень суспільної безпеки (рівень і структура рівень розкриття злочинів); діяльність регіонів щодо інвесторів (інформаційно-промоційна діяльність щодо інвесторів).

У випадку з субрегіонами додатково також враховується: рівень економічного розвитку (продуктивність праці, наявність підприємств з іноземним капіталом, частка несільськогосподарської діяльності в структурі економіки); стан навколишнього середовища (рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферу, кількість викидів забруднюючих речовин у поверхневі та підземні води, розмір охоронюваних законом територій). Діяльність щодо інвесторів виключається з аналізів на цьому рівні агрегування.

III. Територіальна громада: трудові ресурси (рівень економічної активності, населення у віці до працездатного віку на 100 осіб працездатного віку, населення старше, працездатного віку на 100 осіб допрацездатного віку, чиста міграція, внутрішнє на 1000 жителів, сальдо іноземної міграції на 1000 мешканців); технічна інфраструктура (відсоток населення, що обслуговується газом, відсоток населення, яке обслуговує каналізаційна система, відсоток населення обслуговується водопостачанням, щільність водопровідної мережі в км на 100 км², щільність каналізаційної мережі в км на 100 км², щільність газової мережі в км на 100 км²); соціальна інфраструктура (кількість закладів охорони здоров'я на 100 000 жителів, надання медичних консультацій на 1000 жителів, корисна площа квартир на душу населення, кількість підключених до Інтернету комп'ютерів порівняно з кількістю одиниць, комп'ютери в школах; ринок

(середньомісячний дохід домогосподарства на 1 особу); інноваційність (зайнятість у НДДКР на 1000 працівників, витрати на науково-дослідну діяльність підприємств, фактично здійснені на 100 суб'єктів національної економіки, автоматизація на 1000 суб'єктів національної економіки).

IV. Об'єднана територіальна громада: транспортна доступність (швидкісні та автомобільні дороги в км, дороги загального користування з покращеним твердим покриттям в км, залізничні лінії, що експлуатуються в км, кількість пасажирів, що прибувають, кількість пасажирів, що відправляються); розмір, якість та витрати трудових ресурсів (населення у продуктивному віці, робота в ринковій економіці, рівень зареєстрованого безробіття, кількість випускників державних та недержавних університетів, випускники середніх загальноосвітніх шкіл); поглинання ринку збуту (капітальні видатки з регіональних бюджетів у грн., капітальні витрати з муніципальних бюджетів у грн., роздрібний продаж товарів у грн., інвестиційні витрати підприємств у грн., реалізована продукція промисловості в грн.); рівень економічного розвитку та економічної інфраструктури (валова вартість основних фондів у млн. грн., загальна реалізована продукція промисловості у млн. грн., кількість суб'єктів господарювання, що займаються фінансовим посередництвом, кількість суб'єктів господарювання, що займаються послугами з нерухомості та надають послуги, пов'язані з веденням бізнесу, витрати на дослідження та розробки в млн. грн.); рівень розвитку соціальної інфраструктури (кількість готелів, мотелів, пансіонатів, кількість кінотеатрів, кількість державних та недержавних закладів охорони здоров'я, кількість добудованих квартир, на продаж чи в оренду); ступінь захисту та стан природного середовища (стічні води, які потребують очищення, викиди діоксиду сірки в т, неочищені стічні води, охоронювані територією території в га, забруднення пилом в т); загальний рівень безпеки (кількість виявлених злочинів проти життя, кількість злочинів проти власності, відсоток винних у розкритті злочинів); діяльність регіонів щодо інвесторів (кількість пропозицій привабливих інвестиційних зон, підготовлених місцевою владою).

V. Міста: поглинальна здатність місцевого ринку (динаміка населення, чисельність населення, виїзд та реєстрація, населення в межах 30 км, кількість суб'єктів господарювання на 1000 жителів, загальний обсяг інвестицій на душу населення, кількість легкових автомобілів на 1000 жителів за регіоном - динаміка, кількість легкових автомобілів на 1000 жителів за регіоном, рівень безробіття за регіонами праці, рівень безробіття; динаміка, податок на прибуток підприємств, динаміка податку на прибуток підприємств); якість ринку праці (наявність університетів та наукових установ, населення з вищою освітою у відсотках від дорослого населення, учні загальноосвітніх шкіл / студенти професійно-технічних шкіл); соціальний клімат (кількість соціальних початкових шкіл на 100 000 жителів, кількість соціальних середніх шкіл на 100 000 жителів, наявність місцевої преси); технічна інфраструктура (корисна площа квартир на одну особу, корисна площа завершених квартир на 1000 жителів, телефонні абоненти на 1000 жителів, телефонні абоненти: динаміка, кількість лікарів на 1000 жителів, потужність комунальних очисних споруд на 1000 жителів, % населення, що використовує систему водопостачання, % населення, що користується водопостачанням, динаміка, % населення, що користується каналізацією, % населення, що використовує каналізаційну систему - динаміка, доходи комунальних бюджетів без субсидій та субсидій на душу населення, доходи комунальних бюджетів без субсидій та субвенцій на душу населення - середнє за роки, муніципальні інвестиції на душу населення, муніципальні інвестиції на душу населення - середнє за роки); інфраструктура ділового середовища (кількість відділень іноземних банків, кількість відділень банків на 100 000 жителів, динаміка кількості відділень банків, існування спеціальних економічних зон); транспортна доступність (розташування по відношенню до міжнародних та внутрішніх автомагістралей, відстань до найближчого прикордонного переходу на західному кордоні, відстань до найближчого з найбільших портів, розташування по відношенню до залізниць, розташування по відношенню до запланованих магістралей, відстань до найближчого аеропорту з постійними міжнародними або місцевими сполученнями); ефективність

економічної трансформації (ступінь концентрації економічної структури - зайнятість, кількість компаній, котируваних на фондовій біржі, кількість зареєстрованих компаній з іноземним капіталом, кількість зареєстрованих компаній з іноземним капіталом на 100 000 жителів, збільшення кількості зареєстрованих компаній з капіталом іноземні інвестори, кількість «великих» іноземних інвесторів, кількість суб'єктів приватного бізнесу на 1000 жителів, частка компаній з іноземним капіталом у загальній кількості комерційних компаній); рекреаційні можливості (кількість ліжок у готелях щонайменше трьох зірок на 1000 жителів, ступінь зайнятості ліжок, кількість ліжок на 1000 жителів, кількість ліжок - динаміка, кількість музеїв, кількість відвідувачів музею на 1000 жителів, загальна оцінка привабливості навколишнього середовища).

Отже, аналіз факторів, що описують інвестиційну привабливість, показує значні відмінності у кількості розглянутих критеріїв та їх виборі. Від так відносно найчастіше для визначення потенційної інвестиційної привабливості використовують такі показники: доступність комунікацій, якість технічної інфраструктури, трудові ресурси, ситуація на ринку праці, поглинальна здатність або розмір ринку збуту (апроксимується просторовою концентрацією населення), а також структура та ефективність регіональної економіки.

Таким чином, слід вважати, що інколи сфера дії розглянутих змінних розширюється, включаючи стан природного середовища та науково-дослідний потенціал, а в деяких випадках також розглядається концентрація суб'єктів з іноземним капіталом. При цьому, слід пам'ятати, що важливість окремого мікроклімату, що визначається на основі прямих співбесід з потенційними або реальними інвесторами. Однак вони набагато частіше базуються на огляді факторів, що потенційно визначають масштаб реалізованих інвестицій, припускаючи рівний вплив усіх аналізованих змінних. Варто зазначити, що фактори розміщення, а також детермінанти інвестиційної привабливості, зазнають постійних перетворень, що зумовлене, серед іншого, розвитком технологій виробництва, ціною на сировину та напівфабрикати, змінами в структурі цін в економіці, змінами в окремих системах переваг інвесторів

(наприклад, все більше уваги приділяється впливу «м'яких» факторів), розвиток системи зв'язку, транспорту, поставок, методів управління, а також самих продуктів. Здається, припущення про рівний вплив усіх змінних (особливо з великою кількістю змінних), що описують це багатовимірне явище, наближає розраховані показники до ідентифікації рівня розвитку просторової системи, що, до речі, суттєво пов'язане із масштабами інвестицій.

Від так, обмежений доступ до даних, що описують окремі регіони країни, змушує дослідників використовувати більш складні методи аналізу, включаючи, зокрема, процедури зважування окремих мікрокліматів. З іншого боку, це обмежує точність опису часто персоналізованих цінностей регіонів. Застосування складних методів дослідження дозволяє частково зменшити цей недолік.

2.3. Просторовий аналіз факторів, що визначають потенційну інвестиційну привабливість регіону

Різні характеристики, що описують окремі регіони, призводять до значних відмінностей у можливостях залучення капіталу у формі інвестицій у регіональну структуру. Це значною мірою визначається факторами, що враховуються в процесі локалізації інвестицій потенційними інвесторами (також з-за кордону), ширше ототожнюються з факторами локалізації або синтезуються за допомогою індексу інвестиційної привабливості.

У багатьох випадках, крім об'єктивного розрахунку потенційних витрат та вигоди від потенційних місць розташування, поведінкові фактори, не пов'язані з основною діяльністю підприємства, ототожнюються із соціальним кліматом у певній місцевості (так звані фактори м'якого розташування) також мають значний і зростаючий вплив на місце розташування підприємства. Слід також відмітити, що сприйняття інвесторами окремих факторів розташування дуже індивідуальне. Часто це суб'єктивне сприйняття факторів і, як наслідок, проаналізованих сфер пов'язане з розміром підприємства, специфікою галузі, в якій інвестор працює або планує розпочати бізнес, а також його знаннями про регіон (і переважний імідж даного місця).

Збільшення свободи в потоках капіталу (зумовлене постійними процесами глобалізації та інтеграції) свідчить про те, що швидше не капітал змагається за найвигідніші місця та знаходження, а регіони конкурують між собою за для отримання нових інвестицій. Масштаб конкурсу, що відбувається, додатково розширюється. Регіони все частіше конкурують між собою у міжнародному та світовому масштабах, незалежно від переважної внутрішньої конкуренції.

Сучасні дослідження теоретичних засад інвестиційної привабливості на регіональному рівні представлено зокрема у наукових працях: Гончарова В., Білоусової М. [25], Давиденко Н. [30], Лещук Г. [55], Попової Ю. [68], Федорова Г. [116], Топалова С., Селезньової К. [111] та інших.

При цьому численні трактування у визначенні інвестиційної

привабливості, мають відповідні загальні ознаки. Отже, варто визначати інтегральний показник інвестиційної привабливості в якості: доцільності фінансування; рівня задоволення інтересів та вимог інвестора; перспектив розвитку та фінансово-майнового стану відповідного регіону; сукупності суб'єктивних та об'єктивних умов [116].

Дещо дискусійним при цьому залишаються питання виокремлення факторів чи то чинників інвестиційної привабливості, зокрема, у праці [35] представлено класифікацію факторів інвестиційної привабливості, виділені та охарактеризовані складові зовнішніх та внутрішніх чинників; у дослідженні [111] сформовано чинники інвестиційної привабливості та доповнено шляхом введення до складу внутрішніх – інформаційні чинники, що включають в себе наявність програмного забезпечення для оцінки рівня інвестиційної привабливості та веб-сайту в мережі Інтернет; у дослідженні [25] запропоновано враховувати економічну характеристику, що відображає здатність залучати, освоювати та використовувати інвестиції завдяки розвинутому інвестиційному потенціалу та сприятливій регіональній інвестиційній політиці. Такий підхід дозволяє стверджувати, що для ухвалення рішення щодо інвестування коштів у регіон необхідно проводити аналіз його інвестиційної привабливості за допомогою інструментів маркетингу регіону.

Проведений аналіз наукових праць свідчить про дискусійні положення щодо виокремлення факторів, що визначають інвестиційну привабливість регіону. Від так існує необхідність уточнення концепту факторів, що визначають інвестиційну привабливість регіону.

Загальноприйнятими концептуальними положеннями у трактуванні сутності дефініції «інвестиційна привабливість» слід вважати:

- 1) роль сукупності факторів (активів), накопичених у регіоні, які через свою важливість у виробничому процесі (вплив на ефективність економічної діяльності) або в ієрархії уподобань інвесторів визначають місце розташування даного проекту на конкретній території;

- 2) орендна плата за місцезнаходження (вища за середній рівень інвестицій,

що впливає із соціально-економічних умов);

3) здатність регіонів залучати інвестиції.

Різні підходи до інвестиційної привабливості визначали різні способи її сприйняття. У випадку першого з наведених підходів до інвестиційної привабливості ключову роль відіграє виявлення факторів, що безпосередньо впливають на рішення інвесторів щодо розташування, оскільки привабливість, описана таким чином, відображає інтенсивність виникнення конкретних факторів розташування в просторі (що мають значний вплив на експлуатаційні витрати та досяжність доходу). Регіони, відносно краще оснащені факторами розташування, характеризуються більшою інвестиційною привабливістю, оскільки вони створюють кращі умови для ведення бізнесу (наприклад, потрібні менші інвестиційні витрати, є шанси на вищу прибутковість інвестицій), а отже, вони характеризуються меншою інтенсивністю ризику інвестиції.

Таким чином зрозуміла (потенційна) інвестиційна привабливість виражає відносну ймовірність розміщення інвестицій у даному районі. Через різне сприйняття інвесторами значення окремих факторів розміщення, їх знань про регіони, галузь, в якій вони працюють або планують розпочати свій бізнес, загальна привабливість для всіх інвесторів є досить приблизним показником, що представляє (у багатьох випадках узагальнений для різних галузей на основі ідентифікацій універсальних факторів) привабливість з точки зору розміщення інвестицій у певному районі. На рішення інвесторів щодо розташування також впливає цілий ряд суб'єктивних факторів, важко вимірних, що виражають індивідуальну систему преференцій, частково визначену знаннями інвестора, включаючи імідж регіону. Більше того, крім наявності переваг щодо розташування в регіоні, важливі також реальні можливості їх використання. Отже, фактичний масштаб інвестицій у даній області може відрізнятись від масштабу, що виникає внаслідок сприйняття інвестиційної привабливості.

Загалом при аналізуванні інвестиційної привабливості регіону доцільно визначати саме реальну інвестиційну привабливість. У цьому контексті інвестиційну привабливість можна розуміти з точки зору «популярності»

інвестування в певну сферу. Це пов'язано з тим, що саме здатність регіону поглинати фінансовий та фізичний капітал у формі інвестицій, що найчастіше визначається шляхом аналізу вартості інвестицій у підприємства або припливу прямих іноземних інвестицій. Недоліком цього підходу є можливість аналізувати привабливість на основі здійснених інвестицій в *ex post* термінах, на відміну від підходу *ex ante*.

При цьому слід пам'ятати, що аналіз економічної ефективності здійснюється протягом усього життєвого циклу проекту:

- до ухвалення рішення про реалізацію інвестиційного проекту – *Ex ante* аналіз – полягає в необхідності складання прогнозу як відносно очікуваного результату, так і передбачуваних витрат;
- під час реалізації інвестиційного проекту – *Ex post* аналіз – є інструментом контролю над дотриманням запланованого бюджету, при цьому аналіз результатів [112].

Це означає, що реальну інвестиційну привабливість можна оцінити на основі минулих інвестицій і таким чином вибрати регіон, який залучив найбільше з них, а також відносно можна вказати симптоматичні змінні, збільшення яких буде свідчити про зростаючу привабливість.

У наукових працях щодо даного питання вибирається оптимальне місце підприємств зумовлене низкою факторів, що відображають умови ведення бізнесу в окремих регіонах і мають на увазі: величину понесених витрат, витрати на інвестиції або можливі доходи. З одного боку, це вимоги до розташування, встановлені інвесторами для регіонів (що дозволяють максимізувати вигоди від економічної діяльності), а з іншого - цінності (ресурси), наявні в регіоні. Чим більша відповідність між вимогами від потенційних інвесторів та цінностей, які може запропонувати регіон, тим більша інвестиційна привабливість та вища ймовірність розміщення ділової діяльності.

За характером впливу фактори локації можна розділити на дві групи, тобто «жорсткі» та «м'які». Перші ідентифікуються безпосередньо з витратами на ведення бізнесу та досяжним доходом. Вони об'єктивні та порівняно легко

вимірювані, хоча їх можна визначити залежно від виду діяльності, що здійснюється. З іншого боку, «м'які» фактори представляють суб'єктивні почуття інвесторів та їх внутрішню систему цінностей. На відміну від об'єктивних факторів, їх важко виміряти, оскільки вони відображають фактори соціологічного та психологічного характеру. У процесі пошуку інвестицій «жорсткі» фактори вважаються більш важливими через їх прямий вплив на результати діяльності компанії, хоча роль «м'яких» факторів (наприклад, якість соціальної інфраструктури) зазнає значної переоцінки, і їх значення в процесі прийняття рішень зростає.

Аналіз сукупності умов розташування дозволяє наблизити потенційну інвестиційну привабливість окремих регіонів. Проте, через багатовимірність даного питання, необхідно класифікувати широкий набір факторів, що розглядаються. Від так узагальнення універсальних факторів, що визначають інвестиційну привабливість представлено на рис. 2.2.

Транспортна доступність визначає витрати на доставку сировини, напівфабрикатів, а також готової продукції до кінцевих покупців. Краща доступність комунікацій забезпечує умови для збільшення частоти зустрічей з підрядниками та клієнтами. Важливість цього фактору багато в чому залежить від виду діяльності, що виконується на підприємстві. Промислове виробництво орієнтоване на наявність дорожньої (та залізничної) інфраструктури, тоді як у випадку технологічно розвиненої діяльності доступність аеропортів є важливою.

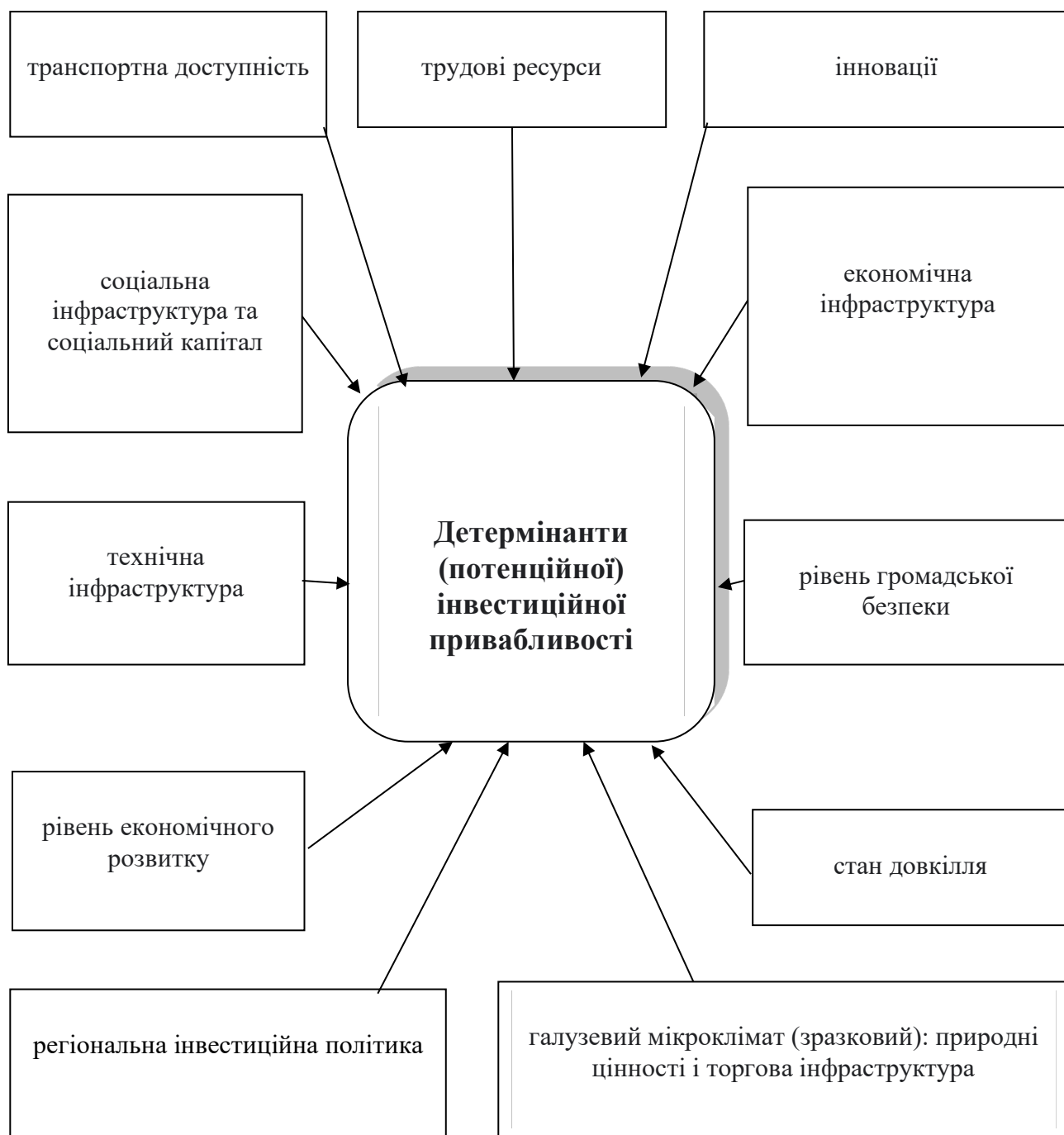

Рис. 2.2. Детермінанти (потенційної) інвестиційної привабливості

Джерело: авторська розробка.

Сервісна діяльність вигідна меншою мірою завдяки високій доступності комунікацій (зокрема, міжрегіональні зв'язки). Від так, роль транспортних витрат у прийнятті рішень про місцезнаходження зводиться на користь виробничих витрат та великої кількості ресурсів у регіоні.

Ринок праці є ще одним критерієм розташування потенційного підприємця. Доступ до трудових ресурсів створює інвестиційну привабливість завдяки можливості працевлаштування людей з відповідною кваліфікацією, навичками, освітою та досвідом, а також відповідної кількості. Витрати (та продуктивність) праці також важливі, оскільки вони впливають на прибутковість інвестицій, а також на специфіку діяльності, що виконується в контексті видів кваліфікації та освіти, до яких прагнуть працівники. Нестача пропозиції на ринку праці може бути важливим фактором, що обмежує інвестиційну привабливість даного району через велику диференціацію якості людського капіталу в окремих регіонах країни.

Розвиток ринку описує інвестиційну привабливість шляхом визначення потенційного обсягу та структури продажів на даному ринку. Чим більший ринок, тим більший потенційний дохід, а отже і швидша віддача інвестицій. Великий та поглинаючий ринок збуту в безпосередній близькості від локалізованої діяльності зменшує витрати на розподіл продукції, а також сприяє розвитку сектору послуг (і дозволяє працювати на початковому етапі на основі місцевого ринку). З іншого боку, невеликий ринок спонукає інвесторів шукати нові ринки збуту. Узагальнюючи суть цього питання, слід зазначити, що райони з високим рівнем насиченості населення з високим рівнем заробітку в основному описуватимуть поглинання регіональних ринків збуту, як і просторово сконцентровані витрати, що виділяються підприємствами та органами місцевого самоврядування на інвестиції.

Економічна інфраструктура завдяки наявності в регіоні конкретних установ позитивно впливає на інвестиційну привабливість району. Наявність спеціальних економічних зон, наявність науково-дослідних центрів, установ ділового середовища, що підтримують діяльність підприємства (наприклад, агентства економічного розвитку, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, індустріальні парки), а також організація ярмарків та виставок створюють можливості для підвищення привабливості даного регіону. Привілейовані райони (наприклад, СЕЗ) стимулюють приплив інвестицій за

допомогою податкових пільг, тоді як сусідство науково-дослідних центрів передбачає розвиток технологічно розвиненої діяльності.

Соціальна інфраструктура, і зокрема рівень її розвитку (освітня, соціальна, культурна та охоронна інфраструктура), визначає умови життя жителів регіону. Більш високий рівень розвитку соціальної інфраструктури стимулює приплив мешканців до районів із відносно вищим рівнем розвитку цієї інфраструктури, що породжує позитивні ефекти на ринку праці (збільшує трудові ресурси). Хороші умови життя та відпочинку також сприяють імміграції висококваліфікованих людей. Більше того, добре розвинена соціальна інфраструктура передбачає умови для встановлення контактів, обміну думками та ідеями, а також для інновацій.

Рівень економічного розвитку, який є результатом перетворень в регіональних економіках, свідчить про прогрес трансформаційних процесів, форму економічної структури та побічно про ступінь її конкурентоспроможності. Обсяг промислового виробництва на сьогоднішній день, можливості експорту, розміщення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), вартість накопичених основних фондів та ступінь просування технологічного виробництва - це один із факторів, що аналізується потенційними інвесторами в процесі розміщення інвестицій. Більше того, з точки зору іноземних інвесторів, також важливі перспективи економічного зростання та можливість співпраці. Розвиток цієї інформації дозволяє створювати регіональні інвестиційні профілі для окремих районів країни, галузева інвестиційна привабливість.

Стан навколишнього середовища, розглянутий з точки зору можливості генерування розвитку за допомогою використання конкретних цінностей даного регіону, може також позитивно вплинути на інвестиційну привабливість району. Одним із таких факторів впливу є чисте та незабруднене природне середовище, умови життя населення, які спонукають людей (особливо висококваліфікованих) оселятися поза межами регіону. Однак використання цього конкретного ресурсу найчастіше обмежується тими видами діяльності, які не забруднюють суттєво природне середовище (наприклад, для туризму, послуг, науково-дослідної

діяльності) або вимагають значних витрат на підтримку високих стандартів охорони навколишнього середовища. Розвиток видів діяльності, які сильно забруднюють природне середовище або суттєво трансформують ландшафт, може призвести до погіршення природних цінностей (і, як наслідок, погіршення іміджу та зменшення кількості прибулих туристів). Крім того, існуючі природоохоронні території (наприклад, національні парки, ландшафтні парки) обмежують простір для потенційних інвестицій.

Рівень загальної безпеки є фактором, який має відносно невеликий вплив на прийняті рішення щодо розташування, а отже, на інвестиційну привабливість. Рівень загальної безпеки мало впливає на прибуток компанії і більшою мірою стосується почуття особистої безпеки жителів регіону та їх відповідальності перед іншими працівниками, клієнтами та діловими партнерами підприємства. Однак низький рівень безпеки призводить до погіршення умов життя мешканців і може означати ситуацію на ринку праці (скорочення ресурсів та погіршення якості), описувати якість соціального капіталу, накопиченого в регіоні, або сигналізувати про наявність соціальних патологій. Це фактори, що обмежують обсяг реалізованих інвестицій.

Іноді до факторів, що визначають інвестиційну привабливість, належать активність влади щодо інвесторів та територіальний маркетинг. Вони проводять заходи, спрямовані на залучення інвестора шляхом створення відповідного інвестиційного клімату або формування позитивного іміджу регіону. Добре підготовлені інвестиційні пропозиції (наприклад, розвинені райони з хорошою транспортною доступністю), адресовані потенційним інвесторам, на основі визначених активів регіону, збільшують інтерес до регіону як місця для інвестування. Інформаційно-промоційна діяльність, що показує інвестиційні можливості та формування зовнішнього іміджу регіону (наприклад, на основі економічного просування та прямого маркетингу), сприяє підвищенню інвестиційної привабливості. Більш відомі регіони (і регіони з вищою репутацією), особливо в межах мегаполісів з адміністративними функціями, вважаються більш привабливими. Крім того, участь в інвестиційній сертифікації

свідчить про те, що її учасники ефективніше залучають інвестиції.

Таким чином, представлена класифікація факторів, що впливають на інвестиційну привабливість, визначає широкий спектр економічних та соціальних категорій, що розглядаються. Такий «універсальний» підхід до інвестиційної привабливості, тобто заснований на сукупних факторах для всіх секторів економічної діяльності, визначає приблизну загальну інвестиційну привабливість. Зважаючи на специфіку окремих видів діяльності та виробничих галузей, критерії, що розглядаються в ході аналізу місця розташування, можуть різною мірою сприяти прийняттю фактичного рішення щодо розташування. Більше того, у багатьох випадках, через взаємозв'язок між аналізованими категоріями, збільшення певної групи факторів може обернутися зниженням привабливості даної діяльності.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [12, 13, 15].

РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНКИ КОНВЕРГЕНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Методичний підхід до визначення рівня конвергенції регіонів України

Однією з наймасштабніших реформ, що проводиться в Україні з 2014 року, є реформа децентралізації. В результаті її впровадження було створено понад 800 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які охопили третину території України. Новостворені громади отримали більше фінансових ресурсів, прямі відносини з Державним бюджетом, а також розширені повноваження та обов'язки. У нинішніх умовах нерівномірності та структурних диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів України, актуальним є дослідження їхніх структурних особливостей для розробки та реалізації ефективної довгострокової стратегії розвитку. Відповідно до неокласичних моделей економічного зростання, очікується, що економічне зростання сприятиме вирівнюванню рівня регіонального розвитку.

Відсутність системних заходів державної регіональної політики для зменшення регіональних диспропорцій є однією з основних причин уповільнення комплексного соціально-економічного розвитку регіонів, виникнення та загострення багатьох соціальних проблем на регіональному рівні, а також подальшого збільшення міжрегіональної диференціації соціального розвитку. На сьогодні залишаються невирішеними питання формування єдиної, цілісної та універсальної концепції конвергентного розвитку регіонів України, що не знайшло свого відображення в попередніх дослідженнях економістів [3].

Проблематика регіональної конвергенції стала однією з центральних тем у сучасних економічних дослідженнях. Конвергенція, або зближення, передбачає процес вирівнювання рівнів економічного розвитку, доходів, продуктивності та якості життя між різними регіонами країни. Для України, де спостерігаються значні соціально-економічні

диспропорції між регіонами, питання конвергенції має особливе значення, адже від успішності цього процесу залежить економічна стабільність та соціальна згуртованість держави.

Регіональна конвергенція є ключовим елементом у стратегіях регіонального розвитку та інтеграції. В умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів, зменшення економічних дисбалансів між регіонами України сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, поліпшенню якості життя населення та зміцненню соціальної єдності.

Незважаючи на численні дослідження у цій галузі, питання конвергенції регіонів України залишається недостатньо вивченим. Це пов'язано з численними структурними змінами, які відбуваються в українській економіці, та неоднорідністю розвитку регіонів, обумовленою історичними, географічними, демографічними та економічними факторами.

Процеси конвергенції є результатом закону спадної віддачі і впливають з трьох теоретичних передумов:

- зближення розвитку (що впливає з моделі Солоу [132]) кожної економіки до шляху сталого зростання (якщо відмінності в продуктивності праці обумовлені відмінностями в положенні регіону у стосунку до шляхів сталого зростання);

- підвищення маргінальної продуктивності капіталу в більш бідних регіонах і, отже, стимулів для припливу капіталу з багатших до бідніших регіонів. За умови вільного переміщення капіталу цей приплив триватиме до вирівнювання граничних продуктів капіталу, що призведе до вирівнювання виробництва на одну зайняту особу;

- поширення знань і технічного прогресу, що призводить до того, що бідніші регіони отримують доступ до нових технологій. Відсутність витрат, пов'язаних з виробництвом нових технологій (за умови, що

імітаційні витрати будуть нижчими, ніж інноваційні), призведе до більш швидкого вирівнювання рівнів економічного розвитку [127].

Моделювання оцінки конвергентності в регіональному вимірі є важливим інструментом для аналізу та управління розвитком регіонів. Це дозволяє визначити рівень зближення або розходження соціально-економічних показників між різними регіонами. Існує декілька методів моделювання конвергентності, які можна використовувати для оцінки динаміки розвитку регіонів. Деякі з найпоширеніших методів включають:

Модель абсолютного зближення: ця модель прогнозує, що різниця в рівні розвитку між регіонами буде зменшуватися з часом, і зрештою всі регіони досягнуть одного рівня розвитку. Приклади: модель Солоу-Свана, модель Барро-Сала-і-Мартіна.

Модель умовного зближення: ця модель прогнозує, що різниця в рівні розвитку між регіонами буде зменшуватися лише за умови, якщо певні умови, такі як інвестиції в інфраструктуру або освіту, будуть виконані. Приклади: модель Квадрадо-Роура, модель Бертола-Сент-Анжело.

Модель клубу конвергенції: ця модель прогнозує, що регіони можуть бути поділені на дві групи: «клуб конвергенції» з регіонами, які швидко розвиваються, і «периферійну зону» з регіонами, які відстають. Приклади: модель Перру-Міллера.

Одним із найпоширеніших інструментів дослідження міжрегіональної нерівномірності соціально-економічного розвитку є моделі, що базуються на концепції конвергенції. Це процеси, які з часом зменшують різницю у соціально-економічних показниках розвитку регіонів до певного рівня. Концепції σ - та β -конвергенції отримали широке визнання у працях [3, 32, 46, 107, 109, 128]. Під σ -конвергенцією розуміється тенденція зменшення розбіжностей у значеннях показників регіонального розвитку з часом.

Для перевірки наявності σ -конвергенції використовують модель авторегресії такого вигляду (3.1):

$$\sigma_t^2 = b \times \sigma_{t-1}^2 + \sigma_e^2 \quad (3.1)$$

де σ_t – дисперсія показника на душу населення в момент часу t ;

b – коефіцієнт моделі.

Висновок про присутність σ -конвергенції можна зробити, якщо $0 < b < 1$.

Індикаторами σ -конвергенції у своїх дослідженнях науковці використовують такі:

– коефіцієнт варіації для визначення кількісної однорідності сукупності об'єктів (регіонів) (3.2):

$$K_{var} = \frac{\sigma}{\bar{y}} = \frac{\sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}{\bar{y}} \quad (3.2)$$

де y_i – рівень показника на душу населення в регіоні i ;

$\bar{y}$ – середній рівень показника на душу населення;

n – кількість регіонів;

σ – середньоквадратичне відхилення значень показника y ;

– індекс Джині для визначення середнього співвідношення доходів багатих та бідних регіонів (3.3):

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|}{2n^2 \bar{y}} \quad (3.3)$$

- індекс Тейла для визначення рівня рівномірності співвідношення частки доходів регіонів та їх населення, тобто концентрації доходів (3.4):

$$T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\bar{y}} \ln \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \right) \quad (3.4)$$

Моделі β -конвергенції засновані на неокласичній теорії зростання Р. Солоу [132], згідно з якою темпи економічного зростання позитивно корелюють із розбіжністю між ВРП на душу населення певного регіону та душевим ВРП регіону, що має стійку траєкторію зростання (постійний темп зростання) [132]. Варто зазначити, що в цій моделі передбачається рівність фізичного та людського капіталу у ВРП, темпу технічного прогресу, норми заощаджень, норми амортизації та темпу зростання населення для всіх регіонів. Таким чином, менш розвинені регіони повинні зростати швидше, ніж більш розвинені, що в довгостроковій перспективі призведе до вирівнювання їхніх економічних відмінностей. У моделі Р. Солоу використовується виробнича функція Кобба-Дугласа, в якій праця і капітал є взаємозамінними (3.5):

$$Y(t) = A(t)K(t)^aL(t)^{1-a}, 0 < a < 1 \quad (3.5)$$

Модель Солоу визначає стійку рівновагу в довгостроковому періоді та пояснює її технічним прогресом, який є єдиним джерелом стійкого зростання добробуту. Оскільки більшість змінних моделі (норма заощаджень, норма амортизації, темп зростання населення, технічний прогрес) визначаються екзогенно, подальші спроби вдосконалення моделі були спрямовані на перетворення цих змінних в ендогенні.

Для оцінки абсолютної (безумовної) β -конвергенції використовуються регресійні моделі, де залежною змінною є середні темпи зростання показника, а незалежною – його початковий рівень. Наприклад, модель Г. Барро і Х. Сала-і-Мартіна для β -конвергенції у лінеаризованому вигляді описується рівнянням (3.6) [127]:

$$\frac{1}{T} \ln \left(\frac{y_{i,t}}{y_{i,0}} \right) = C - \frac{(1-e^{-\beta T})}{T} \ln y_{i,0} + \varepsilon_i \quad (3.6)$$

де $y_{i,t}$ – темп зростання показника i -го регіону в кінцевий момент часу T ;

$y_{i,0}$ – темп зростання показника i -го регіону в початковий момент часу;

C, β – параметри моделі (β показує, наскільки % щорічно скорочується розрив);

$b = \frac{(1-e^{-\beta T})}{T}$ – темп конвергенції (показує, наскільки % знизиться темп економічного зростання при збільшенні початкового значення показника на 1%);

ε_i – випадкова складова (помилка).

Критерієм конвергенції у цій моделі є: $0 < \beta < 1, b < 0$.

Модифікацією моделі Г. Барро і Х. Сала-і-Мартіна для ланцюгових темпів зростання є модель Солоу-Свана (3.7):

$$\frac{1}{T} \left(\frac{\ln y_{i,t}}{\ln y_{i,t-1}} \right) = \alpha - \frac{(1-e^{-\beta T})}{T} \ln y_{t-1} + \varepsilon_{i,t} \quad (3.7)$$

Критерій конвергенції: $0 < \beta < 1, b < 0$.

Модель Квадрато-Роура має такий вигляд (3.8):

$$\Delta Y_{i,t} = \Delta \bar{Y}_t = \alpha + \beta (Y_{i,t-1} - \bar{Y}_{t-1}) + \varepsilon_{i,t} \quad (3.8)$$

$Y_{i,t}$ – логорифм показника на душу населення в регіоні i в період часу t ;

$$\Delta Y_{i,t} = Y_{i,t} - Y_{i,t-1}$$

$$\Delta \bar{Y}_t = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \Delta Y_{i,t}$$

де α, β – параметри моделі.

Критерій конвергенції: $\beta < 0$.

Модель Перру-Міллера оцінює швидкість зближення рівнів доходів або економічних показників. Згідно з цією моделлю, темпи зростання повинні бути вищими для бідніших регіонів порівняно з багатшими.

Формула β -конвергенції виглядає так (3.9) [130]:

$$g_{i,t} = \alpha + \beta \ln(y_{i,t-1}) + \varepsilon_{i,t} \quad (3.9)$$

де $g_{i,t}$ - темп зростання доходу або економічного показника для регіону i у період t ;

$\ln(y_{i,t-1})$ - логарифм доходу або економічного показника для регіону i у попередній період $t-1$;

α – константа;

β - коефіцієнт конвергенції (очікується, що $\beta < 0$);

$\varepsilon_{i,t}$ – випадкова похибка.

Критерій конвергенції: $\beta < 0$.

Оцінювання конвергенції та дивергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку є складним завданням, яке потребує використання комплексного підходу. Для цього можна застосувати різні моделі, кожна з яких має свої особливості та переваги (табл. 3.1).

На рис. 3.1 відображено результати обчислень індексу структурних змін у регіонах України у 2017-2020 рр. Згідно з результатами, найбільші значення індексу структурних змін в економіці спостерігались протягом 2017-2018 рр.

Рис. 3.1. Індекс структурних змін у регіонах України у 2017-2020 рр. *

Джерело: складено авторами на основі [31] без врахувань тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей.

У 2018 р. значення індексу структурних змін різко знизилось і є найнижчим у порівнянні з попередніми роками для всіх регіонів. Більшість регіонів демонструють нерівномірний розвиток, що може свідчити про різні темпи адаптації до економічних змін та різний вплив зовнішніх факторів. Економічні кризи, включаючи коливання валютних курсів, високу інфляцію та нестабільність фінансових ринків, можуть негативно впливати на економічну активність та інвестиції, що призводить до зниження індексу структурних змін.

Зниження інвестиційної активності в регіонах може бути спричинено як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Серед внутрішніх факторів можуть бути недосконалості в правовій системі, корупція та адміністративні бар'єри. Зовнішні фактори включають глобальні економічні коливання та зниження попиту на експортні товари України. міни в основних галузях економіки, такі як спад у промисловому виробництві чи аграрному секторі, можуть призводити до значних

структурних змін. Це може бути пов'язано з технологічними зрушеннями, змінами у світовій торгівлі та інноваціями, які не завжди позитивно впливають на всі регіони одночасно.

Як видно з рис. 3.2, динаміка індексу Тейла протягом 2014-2021 років індекс Тейла залишався відносно стабільним, коливаючись в межах від 0.384 до 0.399. Це свідчить про те, що рівень економічної нерівності між регіонами України залишався досить стабільним. Незначні зміни індексу можуть вказувати на певні економічні зрушення або реформи, але загальна картина вказує на те, що значних змін у рівні економічної нерівності не відбулося.

Таблиця 3.1.

Порівняння моделей β -конвергенції

Модель	Характеристика	Метод розрахунку	Показники для розрахунку	Переваги та недоліки	Приклади використання
Модель Солоу-Свана	Описує, як рівень розвитку регіонів буде зближуватися до стационарного рівня, що визначається темпами зростання населення, технологічним прогресом та накопиченням капіталу.	Модель використовує систему диференціальних рівнянь для опису змін у рівні капіталу та продуктивності праці.	Для оцінки параметрів моделі потрібні дані про рівень ВВП, інвестицій, населення та технологічного прогресу в регіонах.	Переваги: проста у використанні та має чітку теоретичну основу. Недоліки: не враховує вплив інституційних факторів, географічного розташування та інших важливих факторів, які можуть впливати на конвергенцію.	Цю модель можна використовувати для оцінки того, як рівень розвитку східних та західних регіонів України буде зближуватися з часом.
Модель Барро-Сала-і-Мартіна	Розширює модель Солоу-Свана, враховуючи вплив людського капіталу та інституційних факторів на конвергенцію	Модель використовує економетричні методи для оцінки впливу різних факторів на рівень ВВП в регіонах.	Для оцінки моделі потрібні дані про рівень ВВП, інвестицій, освіти, інституційного середовища та інших факторів в регіонах	Переваги: враховує більше факторів, розширює модель Солоу-Свана, які можуть впливати на конвергенцію. Недоліки: потребує більше даних для оцінки параметрів.	Цю модель можна використовувати для оцінки того, як рівень розвитку регіонів України з різним рівнем корупції та бюрократії буде зближуватися з часом.
Модель Квадрато-Роура	Описує конвергенцію регіонів з урахуванням географічних факторів.	Модель використовує систему диференціальних рівнянь для опису змін у рівні ВВП та відстані між регіонами	Для оцінки моделі потрібні дані про рівень ВВП, інвестицій, географічного розташування та інших факторів в регіонах.	Переваги: враховує вплив географічного розташування на доступність ресурсів, транспортні витрати та інші фактори, які можуть впливати на конвергенцію. Недоліки: складна у використанні та потребує спеціальних знань.	Цю модель можна використовувати для оцінки того, як рівень розвитку прибережних та внутрішніх регіонів України буде зближуватися з часом.
Модель Перру-Міллера	Описує конвергенцію регіонів з урахуванням ефекту «полярної пастки».	Модель використовує систему диференціальних рівнянь для опису змін у рівні ВВП та відстані між регіонами.	Для оцінки моделі потрібні дані про рівень ВВП, інвестицій, інституційного середовища та інших факторів в регіонах.	Переваги: може пояснити, чому деякі регіони можуть застрягти в «пастці бідності» і не зможуть розвиватися. Недоліки: складна у використанні та потребує спеціальних знань.	Цю модель можна використовувати для оцінки того, чи зможуть регіони України, які зараз відстають, здолати «полярну пастку» та почати розвиватися швидше.

Джерело: розроблено автором на основі [46, 127, 128, 130, 132].

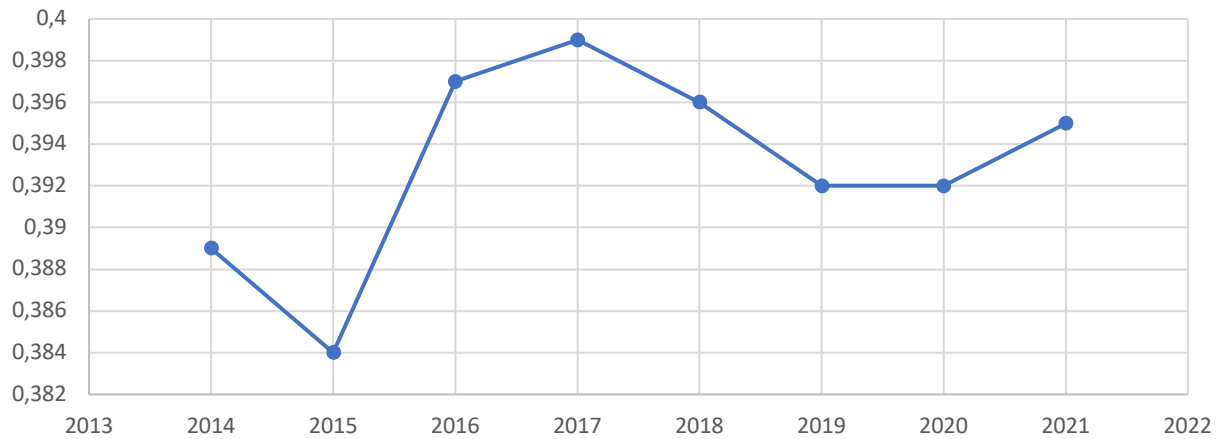

Рис. 3.2. Динаміка індексу Тейла в регіонах України у 2013-2021 рр. *

Джерело: розраховано автором самостійно без врахувань тимчасово окупованих земель.

Найвищий індекс Тейла спостерігався у 2017 році (0.399), що може свідчити про найбільшу нерівність у цьому році. Найнижчий індекс був у 2015 році (0.384), що вказує на найменшу нерівність серед розглянутих років. Періоди швидкого зростання нерівності досить точно співпадають з періодами високої інфляції в Україні. Подібні результати зв'язку інфляції та зростання регіональної нерівності можна знайти в працях декількох вітчизняних фахівців, де інфляція виокремлюється як один з чинників посилення нерівності в Україні.

Емпіричний аналіз явища конвергенції, що спирається на дані за різні періоди часу і охоплює 25 регіонів в період з 2017 по 2021 рр. Як число регіонів, так і тривалість аналізованого періоду залежать від наявності статистичних даних.

Що стосується даних, які використовуються в аналізі, ВРП на одного зайнятого вимірюється в тис. грн. Інвестиційна ставка вимірюється як відношення валових інвестицій до ВРП. Частка державних витрат розглядається як відношення витрат державного споживання до ВРП. Спостерігаючи за даними стосовно початкового рівня ВРП на душу населення в аналізованих регіонах, можна помітити значну диференціацію, рис.3.3.

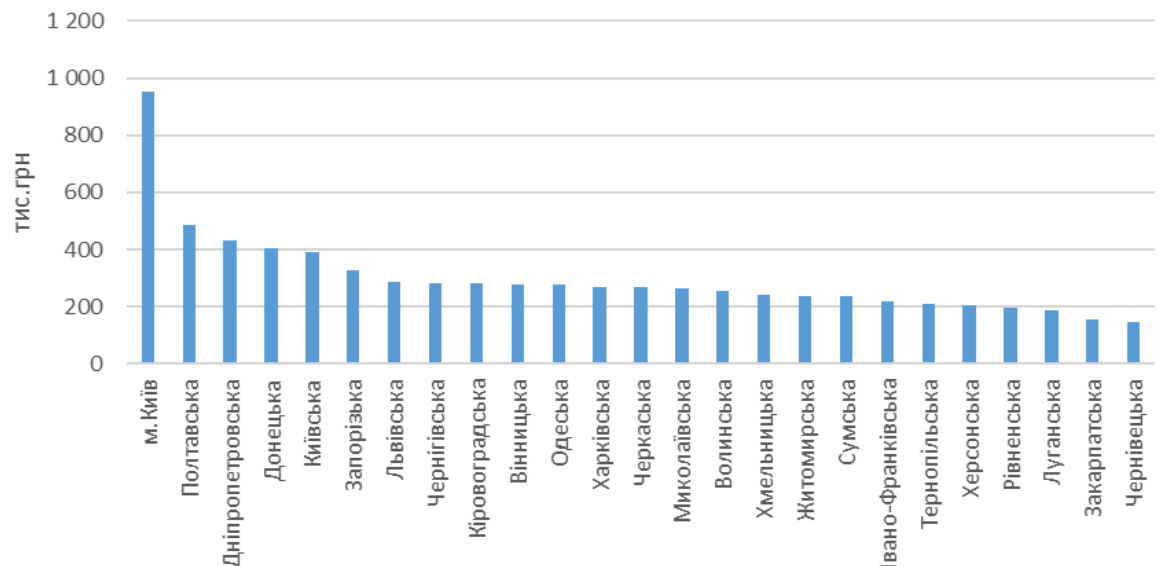

Рис. 3.3. Валовий регіональний продукт на душу населення, тис.грн., 2021 р.

Джерело: побудовано на основі [93]

Середній валовий регіональний продукт в Україні у 2021 році в розрахунку на одну особу становить 118,8 тис грн. За даними статистичного відомства, реальний ВВП на одну особу за 2021 рік зріс на 30%. Номінальний ВВП у фактичних цінах за 2021 рік складає 5,45 млрд грн. Найбільший ВРП на одну особу зафіксований в Києві (431,6 тис. грн), що у 3,6 рази більше, ніж в цілому по країні (118,8 тис. грн). Далі йдуть Полтавська (195,8 тис. грн), Дніпропетровська (186,7 тис. грн) і Київська (162,7 тис. грн). Наприкінці списку знаходиться Луганська (27,7 тис. грн) область. У 2021 році найбільшу частку у ВРП [31] займає місто Київ (23,4%). Далі йдуть Дніпропетровська (10,7%), Харківська (5,9%), Львівська (5,4%) та Київська (5,3%) області [31].

Для перевірки гіпотези про значний вплив базового рівня ВРП на одного зайнятого на темпи зростання в регіонах введемо наступні змінні:

- Y_{it} - ВВП у відповідному регіоні;
- L_{it} - кількість зайнятих в i -му регіоні;
- G_{it} - державні витрати на споживання в i -му регіоні;
- i_{it} - інвестиційна ставка у відповідному регіоні.

У зв'язку зі значною неоднорідністю групи, автори вирішили розділити

її на три більш однорідні підгрупи, табл.3.2.

В результаті розрахунків було отримано рівняння множинної регресії: $Y = -24.046 + 0.6232X_1 + 0.07239X_2$. Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення X_1 на 1 од.вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.623 од.вимір.; збільшення X_2 на 1 од.вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.0724 од.вимір. За максимальним коефіцієнтом $\beta_1 = 0.732$ робимо висновок, що найбільший вплив на результат Y надає фактор X_1 , табл. 3.3.

Отже, на групу активних регіонів найбільший вплив має інвестиційна ставка. Чим ближче R^2 до одиниці, тим більше рівняння регресії пояснює поведінку Y . Додавання в модель нових пояснюють змінних здійснюється до тих пір, поки росте скоригований коефіцієнт детермінації.

Таблиця 3.2.

Розподіл регіонів України за валовим регіональним продуктом на душу населення, тис. грн., 2021 рік

Активна	Проблемна	Депресивна
м. Київ Полтавська обл. Дніпропетровська обл. Донецька обл. Київська обл.	Запорізька обл. Львівська обл. Чернігівська обл. Кіровоградська обл. Вінницька обл. Одеська обл. Харківська обл. Черкаська обл. Миколаївська обл. Волинська обл. Хмельницька обл. Житомирська обл. Сумська обл. Івано-Франківська обл. Тернопільська обл.	Рівненська обл. Закарпатська обл. Чернівецька обл. Луганська обл.

	Херсонська обл.	
--	-----------------	--

Джерело: розраховано автором самостійно без врахування тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей.

Розрахуємо коефіцієнт детермінації у досліджуваних групах, табл. 3.3.

Таблица 3.3.

Коефіцієнти детермінації у активній групі

Активна	2019р.	2020р.	2021р.
β_1	0,58	0,66	0,732
R^2	0,56	0,61	0,71
$\overline{R^2}$	-0,14	- 0,155	0,19

Джерело: розраховано автором самостійно без врахування тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей.

В результаті розрахунків у проблемній групі було отримано рівняння множинної регресії: $Y = 43.0771 + 0.1403X_1 + 0.01258X_2$. Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення X_1 на 1 од.вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.14 од.вимір.; збільшення X_2 на 1 од.вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.0126 од.вимір. За максимальним коефіцієнтом $\beta_2 = 0.525$ робимо висновок, що найбільший вплив на результат Y надає фактор X_2 , тобто кількість зайнятих та регіональна продуктивність. табл. 3.4.

В результаті розрахунків у депресивній групі було отримано рівняння множинної регресії: $Y = 3.5845 - 0.6461 X_1 + 0.0745 X_2$. Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення X_1 на 1 од.вимір. призводить до зменшення Y в середньому на 0.646 од.вимір.; збільшення X_2 на 1 од.вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.0745 од.вимір. За максимальним коефіцієнтом $\beta_2 = 1.25$ робимо висновок, що найбільший вплив на результат Y

надає фактор X_2 , тобто кількість зайнятих та регіональна продуктивність, табл.3.5

Таблиця 3.4.

Коефіцієнти детермінації у проблемній групі

Проблемна	2019р.	2020р.	2021р.
β_1	0,51	0,458	0,525
R^2	0,37	0,4	0,32
$\overline{R^2}$	-0,13	- 0,118	0,12

Джерело: розраховано автором самостійно без врахування тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей.

Таблиця 3.5.

Коефіцієнти детермінації у депресивній групі

Депресивна	2019р.	2020р.	2021р.
β_1	0,75	1,05	1,25
R^2	0,25	0,35	0,48
$\overline{R^2}$	-0,08	- 0,111	-0,02

Джерело: розраховано автором самостійно без врахування тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей.

З аналізу процесів конвергенції в регіонах України, проведеного в рамках дослідження, можна зробити наступні висновки:

– відповідно до неокласичних теорій зростання, темпи зростання на зайняту особу залежать від початкового рівня цієї змінної і її положення в

довгостроковій рівновазі. Чим вищий (нижчий) вихідний рівень продуктивності праці (за даного положення в довгостроковій перспективі), тим нижчими (вищими) є темпи зростання продукту на зайняту особу в конкретному регіоні.

- рівень продуктивності праці, що визначає стан довгострокової економічної рівноваги Р. Солоу, залежить від багатьох факторів, в тому числі від рішень господарюючих суб'єктів щодо поточного і майбутнього споживання і структури їх витрат, політики держави і зовнішніх умов у стосунку до економіки.

- ґрунтуючись на теорії економіки і раніше проведених емпіричних дослідженнях детермінант економічного зростання, прийнято рішення вибрати змінні, які мають найбільший вплив на темпи економічного зростання. До цих змінних належать (крім початкового рівня ВВП на одного зайнятого): рівень інвестицій, частка державних споживчих витрат у ВВП, рівень інфляції і запас людського капіталу.

- аналіз, проведений в цьому дослідженні, свідчить про значні відмінності в рівні економічного розвитку, що вимірюється ВРП на одну зайняту особу в аналізованих регіонах. У зв'язку з сильною неоднорідністю досліджуваної групи з точки зору початкового рівня продуктивності праці, а також у зв'язку з розвитком ринкових реформ, розділено її на 3 однорідні групи.

- на темпи зростання продуктивності праці в окремих групах регіону істотно впливають частка державних споживчих витрат у ВВП, інфляція і накопичення фізичного капіталу .

- проведений аналіз демонструє наявність умовної конвергенції в аналізованих групах, проте все ще існують значні відмінності в рівні економічного розвитку між регіонами і темпами зростання продуктивності праці в довгостроковій перспективі, які відрізняються залежно від аналізованих груп.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

- впродовж останніх років в країні відбувається посилення диспропорцій між групами регіонів, визначеними за рівнем ВРП на душу населення, причому в останні роки диспропорції в розвитку областей знову

почали зростати, з'явилася низка регіонів, окрім м. Київ, які демонстрували значно вищі темпи економічного розвитку;

- в межах групи регіонів з низьким рівнем ВРП на душу населення спостерігаються процеси бета-конвергенції з темпом наближення 3,5% щорічно;

- інноваційна діяльність підприємств ще не стала фактором економічного розвитку, більше того регіони з низьким рівнем інноваційної активності продемонстрували вищі темпи зростання під час економічної кризи;

- незважаючи на те, що в Україні сформовано законодавче підґрунтя для забезпечення сталого регіонального розвитку та вирівнювання економічного розвитку регіонів України, реалізація цих нормативно-правових актів на практиці є не досить ефективною і поки що не сприяє вирівнюванню диспропорцій в розвитку регіонів [13].

3.2. Оцінювання конвергенції та дивергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку

В умовах становлення і розвитку української економіки надзвичайно важливим є залучення інвестицій до України, перехід до більш ефективного управління інвестиційною діяльністю та побудова дієвої регіональної політики, спрямованої на забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості територій. Роль інвестицій для України постійно зростає, оскільки вони є основою стабільного економічного розвитку, що дозволяє зменшити розрив в основних макроекономічних показниках між нашою країною та розвиненими державами, а також створити передумови для належної співпраці з іноземними країнами. Якість життя населення та інші важливі характеристики розвитку сучасного суспільства залежать від темпів економічного зростання країни, що, у свою чергу, обумовлено рівнем інвестицій. Приймаючи рішення про початок діяльності в певній країні, інвестори спочатку оцінюють її інвестиційний потенціал загалом, а потім обирають найбільш привабливий і сприятливий для ведення бізнесу регіон. Оцінка інвестиційного клімату та ступеню привабливості регіонів України дозволяє визначити їхні інвестиційні перспективи та виокремити найбільш сприятливі для бізнесу області. Крім того, ці оцінки дають можливість розробити конкретні рекомендації щодо підвищення та реалізації наявного потенціалу в кожному регіоні. Тож оцінка інвестиційної привабливості регіону є важливою не лише для інвесторів, а й для представників влади. Відтак, питання визначення та оцінки інвестиційної привабливості регіонів набуває особливої актуальності.

З огляду на необхідність залучення фінансових ресурсів та їх обмеженість, нагальною є проблема оцінки і підвищення інвестиційної привабливості регіонів. Ця характеристика дозволяє інвестору отримати уявлення про стан об'єкта вкладення коштів, забезпечити надійність майбутніх інвестицій та впевненість у досягненні очікуваних результатів від їх використання.

Інвестиційна привабливість регіону є складною економічною категорією, що визначає здатність регіону залучати капітал. Для кількісного вираження результатів проведених досліджень необхідно здійснювати розрахунки та визначати рівень привабливості регіону для інвесторів. Незважаючи на наявність численних напрацювань у цій сфері, наразі відсутня єдина ефективна методика оцінки інвестиційної привабливості регіону, що робить дослідження в цьому напрямку особливо актуальними.

Існує багато методик оцінки інвестиційної привабливості регіону (ІПР), проте єдиного підходу немає. Більшість авторів пропонують оцінювати ІПР рейтинговим методом або шляхом визначення інтегральних показників. У своїй методиці розрахунків П. Матвієнко використовує рейтингову оцінку [59]. Дослідники М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко [11] також здійснюють розрахунки за допомогою визначення інтегрального коефіцієнта для факторів, які мають кількісні показники, а для тих, що не можна описати числовими значеннями, пропонують використовувати процедуру експертної оцінки з подальшим визначенням рейтингів. Науковці вважають, що системний моніторинг інвестиційної привабливості регіонів України слід проводити на основі офіційної статистичної інформації, однак для поглибленого аналізу рівня інвестиційної привабливості кожного окремого регіону доцільно використовувати експертні опитування [11]. При дослідженні інвестиційної привабливості регіонів (ІПР) С. Герасименко та Л. Свистун-Золотаренко [22] також застосовують інтегральний метод розрахунків. Автори пропонують стандартизувати показники, за якими здійснюється оцінка.

Методика І. Заблудської та О. Шаповалової [34] є цікавою, оскільки вони пропонують для оцінки ІПР застосовувати матричний метод. Автори створюють матрицю галузевої спеціалізації регіонів на основі двох критеріїв: видів промислової діяльності та галузевої спеціалізації регіонів.

За для оцінювання конвергенції та дивергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку запропонуємо модель, що передбачає оцінку темпів зростання ВРП на душу населення як функцію від початкового рівня ВРП,

індексу інвестиційного клімату та індексу безпеки (3.10).

Запропонована модель може бути використана для оцінювання конвергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку, а також як рівень інвестицій та безпеки впливає на рівень розвитку регіонів.

$$g_i = \alpha + \beta_1 \log(BPI_{поч}) + \beta_2 IndexIC + \beta_3 IndexS + \varepsilon \quad (3.10)$$

α - константа;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ – коефіцієнти регресії;

$\log(BPI_{поч})$ – логарифм початкового ВРП на душу населення;

$IndexIC$ – Індекс використання інвестиційного клімату;

$IndexS$ – Індекс безпеки інвестицій;

ε – похибка моделі.

Зважаючи на проведений аналіз літературних джерел та мету цього дослідження, інвестиційний клімат визначатимемо як сукупність економічних, соціальних, геополітичних, правових, організаційних і політичних факторів, що визначають привабливість і доцільність інвестування в ту чи іншу господарську систему (економіку країни, регіону, підприємства) або вид економічної діяльності. Інвестиційний клімат регіону є поєднанням інвестиційної привабливості та інвестиційної активності. Інвестиційну привабливість можна визначити як взаємозв'язок інвестиційного потенціалу і ризику. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів для інвесторів є складною через велику кількість впливових факторів і, в деяких випадках, через недостатню обробку вхідної інформації [34].

Серед основних недоліків існуючих інструментів оцінки можна виділити відсутність єдиного підходу до тлумачення поняття «інвестиційна привабливість», різноманітність наборів показників, що визначають рівень інвестиційної привабливості, нестачу наукового обґрунтування методик аналізу та прогнозування інвестиційної привабливості регіонів, недостатню

обґрунтованість принципів об'єднання численних показників для формування інтегрального (сумарного за рангами або балами) показника, а також складність визначення критеріїв обґрунтованості застосовуваних методик. Таким чином, виникає потреба у подальших дослідженнях та розробці системного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. В рамках такого підходу, з урахуванням існуючих методик оцінки, запропоновано власний підхід, який враховує територіальні фактори та галузеві умови розвитку регіонів [15, 16].

Для побудови визначеної моделі для оцінки економічного зростання регіонів, необхідно розрахувати Індекс використання інвестиційного клімату та індекс безпеки регіонів.

Розрахунок даних індексів буде проведено методом інтегральної оцінки. Алгоритм інтегральної оцінки використання інвестиційного клімату та безпеки регіонів виглядає наступним чином:

Збір статистичної інформації за визначеними показниками.

Групування показників на стимулятори та дестимулятори з подальшою їх нормалізацією.

Визначення вагових коефіцієнтів за наступною процедурою: а) рівень інвестиційного клімату та рівень безпеки регіонів виражається через аналогічний показник, для якого є інформація в статистичних збірниках; б) розрахунок коефіцієнтів парної кореляції між факторами моделі та результуючою ознакою; в) підсумовування абсолютних значень коефіцієнтів кореляції, введення в рівняння невідомої змінної X ; г) з попереднього рівняння виражаємо X , і отримане значення перемножуємо на парні коефіцієнти кореляції, отримані в пункті б).

Обраний підхід базується на розрахунку зведеного інтегрального показника інвестиційної привабливості, який формується під впливом значної кількості чинників, ступінь прояву яких вимірюється за допомогою відповідних показників. В роботі було обрано такі показники, які визначають рівень привабливості території для інвесторів: обсяг іноземних інвестицій на душу населення; кількість підприємств на 10 000 населення; обсяг чистого експорту на

душу населення; середній розмір реальної заробітної плати; зростання промислового виробництва; забезпеченість дорогами з асфальтовим покриттям; обсяг роздрібного товарообороту на душу населення; рівень зареєстрованого безробіття; обсяг реалізованих послуг. Розрахунок індексу інвестиційної привабливості здійснено відповідно до методики [22] та наведено в табл. 3.6.

Для оцінки інвестиційної привабливості галузі ми використали такі показники: фінансовий результат за видами діяльності, прямі інвестиції у галузь, обсяги реалізованої продукції, середньомісячна реальна заробітна плата та рентабельність підприємств. Вагові значення кожного з цих показників визначались як абсолютні величини коефіцієнтів кореляції між обсягом інвестицій в основний капітал на душу населення та відповідними показниками [48].

Таблиця 3.6.

Індекс інвестиційної привабливості областей України

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,7271	0,707	0,7721	0,782	0,791
Волинська	0,5591	0,5961	0,6128	0,6207	0,6254
Дніпропетровська	0,7211	0,7521	0,7983	0,828	0,854
Донецька	0,5427	0,5523	0,5621	0,5331	0,525
Житомирська	0,7101	0,7741	0,8425	0,892	0,898
Закарпатська	0,5081	0,6391	0,6826	0,742	0,763
Запорізька	0,6521	0,6591	0,8087	0,878	0,897
Івано-Франківська	0,5051	0,625	0,6198	0,699	0,721
Київська	0,5541	0,657	0,5889	0,678	0,701
Кіровоградська	0,5432	0,5489	0,9331	0,943	0,951
Луганська	0,7111	0,624	0,7732	0,793	0,785
Львівська	0,2132	0,3215	0,3134	0,3431	0,3871
Миколаївська	0,5481	0,57	0,6384	0,678	0,692
Одеська	0,7331	0,786	0,8215	0,871	0,894

продовження таблиці 3.6.

Полтавська	0,6124	0,9763	0,6957	0,7131	0,7421
Рівненська	0,5641	0,629	0,6627	0,732	0,744
Сумська	0,5621	0,691	0,7558	0,835	0,856
Тернопільська	0,5431	0,656	0,6819	0,771	0,794
Харківська	0,7801	0,813	0,77	0,869	0,884
Херсонська	0,2461	0,438	0,5261	0,635	0,653
Хмельницька	0,6524	0,6612	0,6657	0,6702	0,6821
Черкаська	0,6361	0,835	0,7063	0,6901	0,6941
Чернівецька	0,6091	0,708	0,6424	0,781	0,794
Чернігівська	0,6123	0,796	0,6915	0,7102	0,7262
м. Київ	0,9213	0,9314	0,9412	0,9865	0,9884

Джерело: розраховано автором на основі [22].

Як вагові значення показників інвестиційної активності використовувалися абсолютні величини коефіцієнтів кореляції між значеннями інтегрального індексу інвестиційної привабливості територіальних систем та цими показниками. Індекс інвестиційної активності у територіальних системах визначався за формулою багатовимірної середньої, табл. 3.7.

Проаналізувавши знайдені індекси інвестиційної привабливості галузей, можна помітити, що з кожним роком інвестиційна привабливість більшості галузей знижується. Найбільш інвестиційно привабливими видами економічної діяльності є сільське господарство, мисливство, лісове господарство, будівництво та фінансова діяльність.

Таблиця 3.7.

Індекс інвестиційної привабливості галузей

Назва галузі	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,662	0,622	0,649	0,576	0,587
Рибальство, рибництво	0,264	0,261	0,253	0,254	0,256
Промисловість	0,468	0,352	0,394	0,445	0,482
Будівництво	0,768	0,794	0,732	0,699	0,721
Фінансова діяльність	0,553	0,409	0,385	0,398	0,402
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	0,641	0,653	0,687	0,675	0,684
Освіта	0,242	0,234	0,241	0,252	0,267
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,272	0,283	0,287	0,284	0,288
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,379	0,412	0,401	0,423	0,431

Джерело: розраховано автором на основі [31].

Для вимірювання інвестиційної активності в територіальних системах за цей же період бралися до уваги такі показники діяльності: прямі інвестиції у

галузь; обсяги реалізованої продукції галузі; середньомісячна реальна заробітна плата; рентабельність підприємств галузі, табл. 3.8.

Таблиця 3.8.

Індекс інвестиційної активності територіальних систем регіону

Області\Роки	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,5925	0,5902	0,7654	0,5636	0,5751
Волинська	0,5633	0,5610	0,7654	0,5344	0,5434
Дніпропетровська	0,7939	0,7916	0,8787	0,7650	0,7821
Донецька	0,5222	0,5199	0,6070	0,4933	0,4523
Житомирська	0,5015	0,4992	0,5863	0,4726	0,4832
Закарпатська	0,4946	0,4923	0,5794	0,4657	0,4847
Запорізька	0,5924	0,5901	0,6772	0,5635	0,5896
Івано-Франківська	0,7636	0,7613	0,8484	0,7347	0,7742
Київська	0,9624	0,9601	0,9724	0,9789	0,9884
Кіровоградська	0,4546	0,4523	0,5394	0,4257	0,4456
Луганська	0,2282	0,2259	0,3130	0,1993	0,2014
Львівська	0,7902	0,7879	0,8750	0,7613	0,7847
Миколаївська	0,5954	0,5931	0,6802	0,5665	0,5895
Одеська	0,8813	0,8790	0,9661	0,8524	0,8842
Полтавська	0,7342	0,7319	0,8190	0,7053	0,7146
Рівненська	0,4913	0,4890	0,5761	0,4624	0,4721
Сумська	0,4449	0,4426	0,5297	0,4160	0,4213
Тернопільська	0,4595	0,4572	0,5443	0,4306	0,4462
Харківська	0,9779	0,9756	0,9781	0,9490	0,9724
Херсонська	0,4257	0,4234	0,5105	0,3968	0,4521
Хмельницька	0,7186	0,7163	0,8034	0,6897	0,7251
Черкаська	0,5479	0,5456	0,6327	0,5190	0,5721
Чернівецька	0,6122	0,6099	0,6970	0,5833	0,6231
Чернігівська	0,5633	0,5610	0,6481	0,5344	0,5426
м. Київ	0,9743	0,9720	0,9861	0,9881	0,9887

Джерело: розраховано автором на основі [31].

Для оцінки фактичної реалізації інвестиційної привабливості було розраховано коефіцієнт ефективності використання інвестиційного клімату регіонів як співвідношення індексів інвестиційної активності та інвестиційної привабливості. Розрахунок середніх значень коефіцієнта ефективності використання інвестиційного клімату територіальних систем для адміністративно-територіальних одиниць за 2017-2021 роки наведено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9.

Ефективність використання інвестиційного клімату

Регіон / Рік	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,814881	0,834795	0,991322	0,720716	0,727054
Волинська	1,007512	0,941117	1,249021	0,860963	0,868884
Дніпропетровська	1,100957	1,05252	1,100714	0,923913	0,915808
Донецька	0,962226	0,941336	1,079879	0,925342	0,861524
Житомирська	0,706239	0,644878	0,695905	0,529821	0,538085
Закарпатська	0,97343	0,770302	0,848813	0,627628	0,635256
Запорізька	0,90845	0,895312	0,837393	0,6418	0,657302
Івано-Франківська	1,51178	1,21808	1,368829	1,051073	1,073786
Київська	1,736871	1,461339	1,651214	1,443805	1,409986
Кіровоградська	0,836966	0,824085	0,578116	0,451474	0,468559
Луганська	0,320897	0,362003	0,404798	0,251311	0,256561
Львівська	3,706379	2,4507	2,791959	2,218887	2,027125
Миколаївська	1,086225	1,040456	1,065414	0,835487	0,851879
Одеська	1,202155	1,118321	1,176019	0,978645	0,989038
Полтавська	1,19889	0,749667	1,177232	0,989062	0,962943
Рівненська	0,870945	0,777424	0,869322	0,631694	0,634543
Сумська	0,791532	0,64055	0,700873	0,498228	0,492173
Тернопільська	0,846106	0,696982	0,79824	0,558521	0,561965
Харківська	1,253557	1,23546	1,27026	1,09206	1,1
Херсонська	1,729785	0,966667	0,970348	0,624882	0,692343
Хмельницька	1,101441	1,083303	1,20682	1,029066	1,063041
Черкаська	0,861374	0,653437	0,895823	0,752094	0,824233

продовження таблиці 3.9.

Чернівецька	1,005089	0,861441	1,084994	0,746863	0,784761
Чернігівська	0,919974	0,704774	0,937238	0,752464	0,747177
м. Київ	1,057527	1,04359	1,047705	1,001622	1,000304

Джерело: розраховано автором.

Для розрахунку індексу безпеки регіону було використано такі показники: економічні (рівень безробіття, темпи зростання ВРП, інвестиційна привабливість, державний борг та дефіцит бюджету); соціальні (рівень злочинності, рівень освіченості та доступ до освіти, рівень життя); інфраструктурні (доступ до медичних послуг, транспортна інфраструктура, енергетична безпека); екологічні (якість повітря та води, управління відходами). Результати розрахунку індексу безпеки регіонів наведено в табл.3.10.

Показники необхідні для розрахунку запропонованої моделі оцінювання конвергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку, а також визначення як рівень інвестицій та безпеки впливає на рівень розвитку регіонів (табл.3.10)

Таблиця 3.10.

Показники для розрахунку моделі

Регіон / Показник	ВРП на одну особу 2017 рік	ВРП на одну особу 2021 рік	Індекс інвестиційного клімату	Індекс безпеки
Вінницька	58296	114218	0,7207	0,398698
Волинська	49937	90331	0,861	0.449477
Дніпропетровська	97043	186697	0,9239	0.526077
Донецька	39299	69446	0,9253	0.434591
Житомирська	49700	95948	0,5298	0.399529
Закарпатська	34197	60632	0,6276	0.344555
Запорізька	75196	138521	0,6418	0.667113
Івано-Франківська	46282	88227	1,0511	0.285922
Київська	89904	162696	1,4438	0.551094

продовження таблиці 3.10.

Регіон / Показник	ВРП на одну особу 2017 рік	ВРП на одну особу 2021 рік	Індекс інвестиційного клімату	Індекс безпеки
Кіровоградська	55128	109183	0,4515	0.469014
Луганська	13873	24684	0,2513	0.500000
Львівська	58183	119049	2,2189	0.333472
Миколаївська	60486	112864	0,8355	0.469195
Одеська	62643	115129	0,9786	0.463135
Полтавська	105994	195825	0,9891	0.639625
Рівненська	42004	77599	0,6317	0.355879
Сумська	51367	100760	0,4982	0.463390
Тернопільська	38563	79412	0,5585	0.524363
Харківська	69409	122227	1,0921	0.625795
Херсонська	45486	87378	0,6249	0.316343
Хмельницька	49858	96964	1,0291	0.448629
Черкаська	59612	112145	0,7521	0.379331
Чернівецька	31495	61088	0,7469	0.398533
Чернігівська	55139	117225	0,7525	0.431933
м. Київ	238687	431616	1,0016	0.650000

Джерело: розраховано автором.

За результатами розрахунків отримали модель:

$$g_i = 0,1565 - 0,0107 \log(\text{ВРП}_{\text{поч}}) + 0,087 \text{IndexIC} + 0,017 \text{IndexS} + \epsilon$$

Константа (α): Базове значення темпів зростання ВРП для регіонів, яке становить 0.1565.

Логарифм початкового ВРП ($\log(\text{ВРП}_{\text{поч}})$): негативний коефіцієнт (-0.0107) вказує на те, що регіони з нижчим початковим ВРП мають тенденцію до вищих темпів зростання, що є свідченням наявності конвергенції.

Індекс інвестиційного клімату (IndexIC): позитивний коефіцієнт (0.0870)

свідчить про те, що кращий інвестиційний клімат сприяє вищим темпам зростання ВРП.

Індекс безпеки (*IndexS*): позитивний коефіцієнт (0.0170) підкреслює важливість безпеки для економічного зростання: регіони з вищим рівнем безпеки мають вищі темпи зростання ВРП.

Значення g_i показують очікуваний приріст або зміну ВРП на душу населення для кожного регіону, враховуючи початковий рівень ВРП, індекс інвестиційного клімату та індекс безпеки. Розрахунки рівня очікуваного приросту ВРП за регіонами, наведено в табл.3.11.

Отримані результати можуть бути використані для: планування економічного розвитку: визначення пріоритетних регіонів для інвестицій та економічного стимулювання; аналізу політики: оцінка ефективності поточних політик та корекція стратегій для досягнення рівномірного розвитку регіонів; прогнозування: використання моделей для прогнозування економічного зростання регіонів у майбутньому.

Таблиця 3.11.

Рівень очікуваного приросту ВРП

Область	g_i	Область	g_i	Область	g_i
Вінницька	0,1085	Київська	0,1694	Сумська	0,0916
Волинська	0,1232	Кіровоградська	0,0869	Тернопільська	0,1010
Дніпропетровська	0,1229	Луганська	0,0848	Харківська	0,1428
Донецька	0,1311	Львівська	0,2378	Херсонська	0,1014
Житомирська	0,0936	Миколаївська	0,1193	Хмельницька	0,1379
Закарпатська	0,1052	Одеська	0,1313	Черкаська	0,1107
Запорізька	0,1035	Полтавська	0,1296	Чернівецька	0,1174
Івано-Франківська	0,1378	Рівненська	0,1036	Чернігівська	0,1124
м. Київ	0,1221				

Джерело: розраховано автором.

Аналізуючи значення g_i , ми можемо зробити кілька важливих висновків

щодо очікуваного приросту ВРП на душу населення в різних регіонах України. Ці значення враховують початковий рівень ВРП, індекс інвестиційного клімату та індекс безпеки. Розділимо регіони України за рівнем очікуваного приросту, табл. 3.12.

Таблиця 3.12.

Показники для розрахунку моделі

Найвищий очікуваний приріст	Середній очікуваний приріст	Найнижчий очікуваний приріст
Львівська обл. Київська обл. Харківська обл. Хмельницька обл. Івано-Франківська обл. Одеська обл.	Донецька обл. Полтавська обл. Волинська обл. Дніпропетровська обл. м. Київ Миколаївська обл. Чернівецька обл. Чернігівська обл. Черкаська обл. Вінницька обл. Закарпатська обл. Рівненська обл. Запорізька обл.	Луганська обл. Кіровоградська обл. Сумська обл. Житомирська обл. Тернопільська обл. Херсонська обл.

Джерело: розраховано автором.

1. Найвищий очікуваний приріст: Львівська, Київська, Харківська, Хмельницька, Івано-Франківська та Одеська області. Ці області мають найвищий очікуваний приріст ВРП на душу населення, що може свідчити про сприятливий інвестиційний клімат та відносно високу безпеку. Львівська область особливо виділяється з найвищим значенням, що вказує на значний потенціал для економічного зростання.

2. Середній очікуваний приріст: Донецька, Полтавська, Волинська, Дніпропетровська, Миколаївська, Чернівецька, Чернігівська, Черкаська, Вінницька, Закарпатська, Рівненська, Запорізька області та м. Київ. Ці регіони мають середній рівень очікуваного приросту, що може вказувати на баланс між поточним станом економіки, інвестиційним кліматом та безпекою. Київ, як

столиця, також має високий потенціал для зростання.

3. Найнижчий очікуваний приріст: Луганська, Кіровоградська, Сумська, Житомирська, Тернопільська та Херсонська області. Ці області мають найнижчий очікуваний приріст ВРП на душу населення. Низькі значення можуть вказувати на проблеми з інвестиційним кліматом або безпекою, або ж на низький початковий рівень економічного розвитку.

Підтримка високорозвинених регіонів: Необхідно підтримувати Львівську, Київську, Харківську області, які мають високий потенціал для зростання, щоб вони могли ще більше сприяти економічному зростанню країни.

Покращення умов в середньорозвинених регіонах: Регіони зі середнім приростом, такі як Донецька, Одеська та Полтавська області, можуть отримати додаткові інвестиції для подальшого стимулювання економічного зростання.

Фокус на проблемних регіонах: Особливу увагу потрібно приділити регіонам з найнижчим приростом, таким як Луганська, Кіровоградська та Сумська області. Для цих регіонів необхідно розробити спеціальні програми підтримки та стимулювання економічного розвитку.

Результати аналізу свідчать про значну різницю в очікуваному економічному зростанні між різними регіонами України. Використання цих даних допоможе у формуванні політики регіонального розвитку, спрямованої на зменшення нерівності та стимулювання економічного зростання по всій країні.

Необхідно зазначити, що основними факторами, які визначатимуть найближчі перспективи та можливості підвищення інвестиційної привабливості регіонів та економічних видів діяльності в країні, виступатиме політична стабільність та усталеність нормативно-правової бази.

Розрахунок та аналіз показників за обраними групами по регіонах України дозволяє визначити стан регіону, виявити переваги та недоліки регіональної політики, сформувати дії по усуненню слабких позицій розвитку.

Узагальнення результатів проведеної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України засвідчило найвищий її рівень у Київській Харківській, Одеській областях та м. Київ. І хоча для них притаманне значне техногенне

навантаження, однак, через високий рівень розвитку всіх інших сфер господарювання, де вони займають лідируючі позиції впродовж аналізованого періоду, їх віднесено до регіонів з високим рівнем інвестиційної привабливості. Також сильні позиції у створенні привабливих умов для інвестування останніми роками займають області Дніпропетровська, Полтавська, Львівська, Хмельницька та Чернівецька, що свідчить про ефективність інвестиційної політики та реалізацію дієвих заходів з розвитку цих територій.

Аналіз стану соціально-економічного розвитку регіонів України за період з 2017 по 2021 роки показав наявність змін у загальних тенденціях регіональних процесів. Зокрема, збільшилась кількість регіонів з підвищеними темпами розвитку. Якщо на період до 2018 року економіка України характеризувалась як «собор у пустелі», тобто, підвищеними темпами відбувався розвиток лише у місті Київ, то у досліджуваному періоді підвищені темпи росту показників спостерігаються також у Київській, Дніпропетровській, Донецькій та Полтавській областях.

Суттєві зміни відбулися також в економіці Луганської області, більша частина території якої була окупована РФ. Натомість, кількість регіонів з низькими темпами розвитку скоротилася до чотирьох, окрім названої це Закарпатська, Рівненська та Чернівецька області.

Проведено розрахунки наявності процесу конвергенції регіонів України. За результатами використання моделі Р. Солоу можна стверджувати про сповільнення конвергенції між регіонами України взагалі та наявності конвергентних процесів у регіонах з низькими темпами розвитку.

Використання інструментарію оцінювання конвергенції з використанням моделі Р. Солоу є ефективним у разі поєднання з виробничою функцією Кобба-Дугласа, в якій праця і капітал є взаємозамінними.

Удосконалено методичний підхід до оцінювання регіональної конвергенції, в якому підґрунтя склала модель Р. Солоу та на відміну від існуючих, складові моделі регіонального розвитку, а саме праця й капітал є взаємозамінними на підставі виробничої функції Кобба-Дугласа, що дало змогу

довести конвергенцію депресивних регіонів.

Для економіки регіонів України постійно зростає важливість активізації інвестиційної діяльності, оскільки, інвестиції здатні забезпечити стабільність процесів соціально-економічного розвитку, що дозволяє скоротити розрив в основних макроекономічних показниках між країнами на світовому ринку та створити передумови для гідної співпраці з іноземними представниками. Якість життя населення та інші найважливіші характеристики розвитку сучасного суспільства теж залежать від темпів економічного зростання країни.

За для оцінювання конвергенції та дивергенції регіонів України в контексті інвестиційного розвитку в роботі запропонована модель, що передбачає оцінку темпів зростання ВРП на душу населення як функцію від початкового рівня ВРП, індексу інвестиційного клімату та індексу безпеки. Модель дозволяє прогнозувати майбутні темпи зростання та розвитку регіонів, що є важливим для стратегічного планування. Це допомагає уряду та інвесторам приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та інвестицій.

Розроблена модель враховує ключові фактори, які впливають на економічне зростання регіонів, що дозволяє отримати комплексну оцінку їхнього розвитку та формувати ефективну регіональну політику. Використання цієї моделі допоможе зменшити регіональну нерівність та стимулювати економічне зростання в усіх регіонах України. Модель може бути адаптована до зміни умов шляхом оновлення індексів та параметрів, що дозволяє підтримувати її актуальність та точність в довгостроковій перспективі.

Доведено необхідність використання системного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Обов'язковість урахування наявних інструментів оцінювання дозволила запропонувати власний підхід до оцінки, який враховує територіальні фактори та галузеві умови розвитку регіонів. Розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості території дозволив дійти висновку, що найбільш привабливими є місто Київ та Кіровоградська область.

Удосконалено методичний підхід до оцінювання інвестиційної

привабливості регіонів, який, на відміну від наявних, враховує територіальні фактори, як показник інвестиційної активності територій та галузеві умови розвитку регіонів у вигляді інтегрального показника інвестиційної привабливості видів економічної діяльності.

Лідерами інвестиційної активності територій за розрахунком інтегрального показника стали місто Київ, Київська та Харківська області. Найбільш ефективно інвестиційний клімат використовує Львівська область, а серед лідерів Івано-Франківська, Харківська та Хмельницька області.

Запропонований підхід дозволяє отримати вичерпну інформацію про стан інвестиційних процесів у межах регіону на поточному етапі їх розвитку та можливу динаміку у майбутньому.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [16, 97].

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано удосконалення теоретичних аспектів та методичного забезпечення щодо оцінювання відмінностей у процесах інвестиційного розвитку регіонів України, а саме:

1. Визначення сутності поняття «механізм інвестиційного розвитку регіонів», яке отримано за результатами теоретичного узагальнення наукових напрацювань зі спорідненої тематики, розглядає його як комплексну систему, що включає органи державної влади на регіональному та національному рівнях, які за допомогою відповідних інструментів, методів та норм реалізують інвестиційну політику через бюджетні та приватні фінансові ресурси з метою підвищення соціально-економічного становища територій, зростання валового регіонального продукту, усе це дозволяє досягти підвищення якості життя населення.

2. Визначено детермінанти потенційної інвестиційної привабливості регіону. Їх представлено у вигляді класифікації факторів, що впливають на інвестиційну привабливість регіональної економічної системи. Такий підхід дозволив визначати широкий спектр економічних та соціальних категорій які чинять вплив на інвестиційні процеси. Таким чином стало можливим охопити всі сектори економічної діяльності й визначити загальну інвестиційну привабливість адміністративної території.

3. Укладено класифікацію факторів, що чинять вплив на потенційну інвестиційну привабливість адміністративної території, це дозволило визначити її детермінанти і за рахунок універсалізації сукупних факторів для всіх секторів економічної діяльності приблизно визначати загальне значення інвестиційної привабливості та у подальшому порівнювати регіони за цим показником .

4. Отримано можливість визначення потенційної інвестиційної привабливості макроекономічних систем різного масштабу та їх подальше порівняння, передбачено п'яти рівнів масштабування економічних систем, кожен рівень має власний набір інструментів визначення інвестиційної

привабливості. Інвестиційна привабливість розглядається як взаємозв'язок між інвестиційним потенціалом економічної системи та інвестиційними ризиками, що супроводжують процес інвестування.

5. Розроблено методичний підхід до оцінювання регіональної конвергенції. В основу підходу покладено модель Р. Солоу та прийнято взаємозамінними складові моделі регіонального розвитку: працю та капітал, це здійснено на підставі виробничої функції Кобба-Дугласа, що дало змогу довести наявність конвергенції власне в депресивних регіонах України, говорячи про їх спільні труднощі.

6. Розроблено методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів, який враховує територіальні фактори, як показник інвестиційної активності адміністративної території, а також наявності в неї інвестиційного потенціалу та галузеві умови розвитку регіонів у вигляді інтегрального показника інвестиційної привабливості видів економічної діяльності. Таким чином об'єднано дві складові інвестиційного процесу: потенціал території та потенціал видів економічної діяльності. Також розраховано моделі порогових рівнів інвестиційної безпеки по кожній складовій, що дало змогу отримати симульативну модель визначення взаємозв'язків між показниками інвестиційної діяльності та системою показників соціально-економічного розвитку регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленький П. Ю. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону. Львів : ІРД НАН України, 2005. 145 с.
2. Білошенко І. А. Удосконалення класифікації механізмів державного управління інвестиційними процесами. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. 2012. № 1. С. 114–125.
3. Благун І.С., Савчин І.З. Концепція конвергентного розвитку регіонів України. Бізнес Інформ. 2016. № 11. С. 92-97.
4. Бова Т. В. Державна інноваційно-інвестиційна політика України : теорія, методологія, напрями розвитку : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 452 с.
5. Богма О. С., Савченко В. І. Обґрунтування шляхів оптимізації податкової системи в Україні. Бізнес Інформ. 2020. № 3. С. 299–305.
6. Боделан В. Р. Організаційно-функціональні структури: особливості впливу чинників їх побудови на ефективність функціонування організаційного механізму державного управління. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 3. С. 53–59.
7. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика. Київ : Знання, 2007. 685 с.
8. Бражко О. В. Особливості формування оцінки інвестиційної привабливості економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 12. С. 16–20.
9. Бударна В.О. Інвестиційна політика держави: стан законодавчого забезпечення. Економічна теорія і право. 2016. №3. С. 176-186
10. Буркинський Б. В., Лайко О. І. Сучасні напрями регіональної інвестиційної політики. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. № 3 (107). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_029_BurkinskyBV,LaykoOI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_029_BurkinskyBV,LaykoOI.pdf).
11. Бутко М., Зеленський С., Акименко О. Сучасна проблема оцінки інвестиційної привабливості регіону. Економіка України. 2015. № 11. С. 30–37.

12. Бушинський Є. В. Аналіз впливу інвестиційної привабливості на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. № 4. С. 52-58.
13. Бушинський Є. В. Емпіричні та теоретичні аспекти умовної конвергентності в регіональному вимірі. *Norwegian Journal of development of the International*. №53/2021. С. 25-31.
14. Бушинський Є. В. Особливості просторового аналізу інвестиційної привабливості регіонів. *Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies : The collection of abstracts presents the materials of the participants of the International scientific and practical conference, Helsinki, 17–19 лип. 2024 р. 2024*. С. 58–59.
15. Бушинський Є.В. Концепт факторів, що визначають інвестиційну привабливість регіону. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 6. С. 216-221.
16. Бушинський Є.В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. Бізнес Інформ. 2021. №1. С. 157–163.
17. Бушинський Є.В. Ревіталізаційні заходи в політиці інвестиційного розвитку регіонів. *Veda a perspektivy*. 2023. №5(24). С. 38-54.
18. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
19. Вербіцька І. І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та перспективи. Економіка та управління національним господарством. 2018. № 22. С. 150–154.
20. Возняк Г. В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. Регіональна економіка. 2015. № 3. С. 34–43.
21. Гелеверя Є. М., Сергієнко Ю. І. Інвестиційна привабливість регіонів як основа сталого розвитку країни. Бізнес інформ. 2020. № 4. С. 111–117.
22. Герасименко С.С., Свистун-Золотаренко Л.О. Статистична оцінка інвестиційної привабливості регіонів. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 12 (42). С. 155–159.

23. Гладинець Н. Ю. Концептуальні засади формування механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2011. Т. 1, № 33. С. 74–79.
24. Голєніщева Є. Ю. Теоретичні засади державної інвестиційної політики. Національний університет цивільного захисту України. URL: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol3/03.pdf>.
25. Гончаров В.М., Білоусова М.М. Інвестиційна привабливість підприємства: сутність та фактори впливу. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.../31.pdf>
26. Гриньова В.М. Інвестування. Харк. держ. екон. ун-т. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. 319 с.
27. Грицаєнко Г., Грицаєнко М. Інвестиційна привабливість України. Agricultural and resource economics: international scientific e-journal. 2017. Т. 3, № 1. С. 80–93.
28. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22(2). С. 89-95.
29. Гусєва Ю. Ю. Інвестиційний аналіз проектів. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекєтова, 2020. 71 с.
30. Давидєнко Н. М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в умовах сучасних викликів. Економічний форум. 2017. № 2. С. 86–93.
31. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
32. Дмитришин Л. І., Романків І. М. Удосконалення процесів управління стійкістю розвитку регіональної економіки з використанням нейронечітких технологій. Бізнес Інформ. 2015. № 4. С. 67-76.
33. Дуков Д.Ф. Аналіз системи оцінки бюджетних програм в Україні. Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації: цілі, механізми, інструменти: матеріали наук.-практ. конф.(Одеса, 27 трав. 2016 р.). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 47–50.
34. Заблодська І. В., Шаповалова О. М. Оцінювання інвестиційної

привабливості регіону за допомогою поліструктурного показника. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2009. № 4. С. 67–72.

35. Завадських Г.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №17. С.152- 155.

36. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. 1072 с.

37. Захарченко В. І., Ковтуненко К. В., Лаптева В. В. Інноваційно-інвестиційний менеджмент. Гельветика, 2019. 148 с.

38. Зварич І. Т. Аналіз і оцінювання впливу на економічне зростання інвестиційної політики. Моделювання регіональної економіки. 2005. № 1 (5). С. 65–74.

39. Зварич І. Т., Зварич О. І. Механізм інвестиційного розвитку регіону. Інтелект ХХІ. 2019. № 1. С. 85–92.

40. Ілляшенко К.В., Ілляшенко Т.О., Котенко Н.В. Програмно-цільове фінансування видатків місцевих бюджетів: дискусійні питання оцінки ефективності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 857–862.

41. Калініна А. Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України. Інтелект ХХІ. 2016. № 4. С. 14-20.

42. Кербікова А. С., Письменна О. О., Гулик Т. В. Діагностика інвестиційної привабливості регіонів України. Die wichtigsten Vektoren für die Entwicklung der Wissenschaft im Jahr 2020. 2020. № 1. С. 10–15.

43. Кліменко О. М., Степаненко Н. О. Інституційні засоби покращення інвестиційної привабливості України. Ефективна економіка. 2019. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.33>.

44. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. Державне управління : підручник : у 2 томах. Том 1. Київ-Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. 564 с.

45. Ковтун Н. В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика: монографія. Київ :

ІМЕКС, 2005. 418 с.

46. Козирева О.В., Євтушенко А.В. Моделі конвергенції в дослідженні нерівності соціально-економічного розвитку регіону. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №18. С.75-84.

47. Кондрашова М. В. Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону. Держава та регіони (Серія: Державне управління). 2008. № 2. С. 118–121.

48. Корнєєва Н. А. Методичні підходи до побудови комплексної інтегральної оцінки інвестиційної привабливості на регіональному рівні. 2007. Актуальні проблеми економіки. № 2(68). С. 106–111.

49. Кудрявцева В. В. Механізм реалізації державної інвестиційної політики. Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Kudriavtseva.pdf>.

50. Кузнєцов А. О. Концептуальні підходи до формування понятійного апарату в сфері публічного управління. Державне будівництво. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_7.

51. Кузьминчук Н.В. Оцінка результативності бюджетних програм. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 8. С. 75–81.

52. Кунєв Ю. Д., Коросташова І. М., Мазур А. В. Управління в митній службі. Київ : Центр навч. літ., 2006. 406 с.

53. Купрійчук В.М., Шатило О.А. Успіхи та проблеми регіональної інвестиційної політики на Жиромирщині. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/kuprijchuk.pdf

54. Лега Н. Ю. Підвищення конкурентоспроможності господарського комплексу регіону в умовах децентралізації. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 52. С. 39-46.

55. Лещук Г. В. Систематизація підходів до оцінювання інвестиційної привабливості регіону. Науковий вісник Ужгородського національного

університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. № 29. С. 93–97.

56. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г. Конкурентоспроможність підприємства. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 484 с.

57. Максимова Т. В. Державний механізм реалізації інвестиційної політики в Україні: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Донец. держ. ун-т упр. Маріуполь, 2015. 20 с.

58. Маслак О. І. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості країни. Економічний форум. 2016. № 3. С. 51-59.

59. Матвієнко П. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів. Економіка та держава. 2016. № 12. С. 66–71.

60. Мацьків Р. Т., Топольницька Т. Б., Данилейчук Р. Б. Соціальна відповідальність підприємств як фактор забезпечення конкурентоспроможності регіону. Економіка та суспільство. 2021. № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-42>.

61. Методика здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів: Лист М-ва фінансів України від 13.02.2013 року № 31-05010-14-8/4651. URL: <http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/2013/20.09.13/2.pdf>

62. Мешков А. В. Основні напрямки удосконалення державної інвестиційної політики в Україні. Маркетинг в ХХІ сторіччі : Матер. Міжнар. конф. студентів та молодих вчен., м. Донецьк, 23–25 трав. 2008 р. Донецьк, 2008. URL: <http://uran.donetsk.ua/~masters/2009/fem/mentel/library/tez1.htm>.

63. Мунька С. С. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. № 1. С. 90–93.

64. Назаров М. І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438>.

65. Нестеренко С. С. Методичні аспекти оцінювання

конкурентоспроможності регіону і регіональних конкурентних переваг. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2021. Вип.41. С. 11–15.

66. Онищенко В. О. Організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної політики держави. Економіка і регіон. 2012. № 1. С. 3–10.

67. Погорєлова Т. В. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою статистичних методів. Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 2. С. 251-258.

68. Попова Ю. М. Маркетингові інструменти оцінювання інвестиційної привабливості регіону. Економіка і регіон. 2016. 1. С. 71-76.

69. Приходченко Л. Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. № 2. С. 105–112.

70. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>.

71. Про внесення змін до Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Державне управління»: Наказ М-ва фінансів України від 27.09.2012 року № 1035. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1706-12>.

72. Про внесення змін до Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення»: наказ М-ва Міністерства праці та соціальної політики України 08.10.2012 року № 1060/630. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1740-12>.

73. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.

74. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними

інвестиціями в Україні : Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>.

75. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

76. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.

77. Про затвердження Змін до Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Охорона здоров'я»: Наказ М-ва фінансів України та М-ва охорони здоров'я України від 25.07.2013 № 693/633. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1306-13>.

78. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм: Наказ М-ва фінансів України від 17 травня 2011 року № 608. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/printable_article?art_id=358839.

79. Про затвердження Тимчасового типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Охорона здоров'я» для пілотних проектів у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві: Наказ М-ва охорони здоров'я України від 08.06.2011 № 347. URL: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/347_08_06_2011.pdf.

80. Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі 235 «Освіта: Наказ М-ва фінансів України та М-ва освіти і науки України від 01.06.2010 № 298/519. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0413-10>.

81. Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів з питань молоді за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів: наказ М-ва фінансів України та М-ва освіти і науки, молоді та

спорту України від 22.01.2013 року № 35/41. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0208-13>.

82. Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Соціальний захист сім'ї та дітей» за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів: наказ М-ва фінансів України та М-ва соціальної політики України від 24.10.2012 року № 1116/673. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1835-1>

83. Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Культура: Наказ М-ва фінансів України та Міністерства культури і туризму України від 01.10.2010 № 1150/41. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0952-10>.

84. Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Фізична культура і спорт» за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів: наказ М-ва фінансів України та М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 19.11.2012 року № 1202/1291. URL: <http://www.ibser.org.ua/news/591/>.

85. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

86. Про результативні показники бюджетної програми : Наказ М-ва фінансів України від 10.12.2010 № 1536 : станом на 17 трав. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10#Text>.

87. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2850-IV / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005. № 51. ст. 548.

88. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 14.09.2002 №

538-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-p#Text>.

89. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 308-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80>

90. Пугачевська К. Й., Феєр О. В. Конкурентоспроможність економіки регіону: підходи до оцінювання. Економіка та суспільство. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-89>.

91. Пшенична В. П. Розвиток механізму реалізації державної інвестиційної політики України: дис. канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Донецьк: Дон. держ. ун-тет управління, 2011. 205 с.

92. Радченко О. В. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 3. С. 19–25.

93. РБК-Україна. Дані про частку регіонів у ВВП України. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/gosstat-obnarodoval-dannye-dole-regionov-1553868313.html>

94. Рзаєв Г. І., Вакулова В.О. Методики оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни та перспективи їх використання в економічному аналізі. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 3(1). С. 137-143.

95. Романко О. П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. Ефективна економіка. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3869>.

96. Романова Т. В. Формування державної регіональної економічної політики зростання інвестиційного потенціалу регіонів України. Ефективна економіка. 2010. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_9_28.

97. Романюк М.Д., Судук Н.В., Бушинський Є.В. Модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів України. Наукові перспективи. Серія “Економіка”. 2022. № 3(21). С. 105-121

98. Рудніцька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М. Механізми

державного управління: сутність і зміст. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.

99. Русин Н. П. Особливості залучення інвестицій в економіку Закарпаття та механізм їх державного регулювання. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: економіка. 2012. Т. 1, № 35. С. 201–207.

100. Рябека О. Г. Перспективні механізми державного управління інвестиційним розвитком регіонів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_5.

101. Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П. Управління регіональним розвитком туризму. Одеса : Од. держ. екон. ун-т, 2011. 225 с.

102. Сидор Г. В. Інвестиційна привабливість регіонів. Сталый розвиток економіки. 2015. № 2. С. 184-189.

103. Сізова Н. Д. Оцінка інвестиційної привабливості з використанням інформаційної системи. Молодий вчений. 2017. № 4.4. С. 90-93.

104. Сокурєнко П. І., Кришан О. Ф. Інвестиційна політика як ефективна форма управління ухваленням інвестиційних рішень. Європейський вектор економічного розвитку. 2010. № 1 (8). С. 208–214.

105. Соляник О. М., Єрмак О. М. Аналіз взаємозв'язку між конкурентоспроможністю та інвестиційною привабливістю регіону. Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. 2013. № 4. С. 61-66.

106. Стахорська С. І. Методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів України. Управління розвитком. 2016. № 4. С. 30–38.

107. Сторонянська І. З. Процеси конвергенції / дивергенції соціально-економічного розвитку регіонів України: підходи до оцінки. Регіональна економіка. 2008. № 2. С. 73-84.

108. Сухонос М. К. Державна підтримка регіонального розвитку. Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 4. С. 2-9.

109. Тищенко О. П. Регіональні диспропорції: сутність, методологія, оцінка. Економічна теорія. 2016. № 4. С. 55-64.

110. Ткачук А. Ф. Місцевий та регіональний розвиток. Участь громадян у місцевому розвитку. Київ : ІКЦ «Лег. статус», 2012. 144 с.

111. Топалов С. А., Селезньова К. С. Формування інвестиційної привабливості підприємств. Вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. С. 130–139.

112. Уварова Т. В., Левшенко О. С., Поривай О. В., Рибидайло А. А., Бобров С. В. Модель процесно-орієнтованої оцінки ефективності впровадження інформаційних технологій для поліпшення управління адміністративно-господарчими процесами. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2014. № 1. С. 96-103.

113. Україна вже отримала понад 250 заявок у межах інвестиційної платформи Advantage Ukraine. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7c060b67-be32-4a18-8a43-739686b4dfe9&title=UkrainaVzheOtrimalaPonad250-ZaiavokUMezhakhInvestitsiinoiPlatformiAdvantageUkraine>.

114. Уряд ініціював зміни до законодавства, спрямовані на створення сприятливого інвестклімату. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=05e3ed14-449f-4454-b830-fda5affb50aa&title=UriadInitsiuvavZminiDoZakonodavstva-SpriamovaniNaStvorenniaSpriiatlivogoInvestklimatu>.

115. Феденко О.В. Інвестиційна конкурентоспроможність регіонів України в умовах глобалізації економіки. Ефективна економіка. 2014. № 5. С. 34–38.

116. Федоров Г. О. Методологія оцінки інвестиційної привабливості: регіональний аспект. Актуальні проблеми державного управління зб. наук. пр. 2018. Вип. 2 (74). С. 50–54.

117. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління. Демократичне врядування. 2008. № 1 (217). URL: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.

118. Федченко Т.В. Оцінка ефективності виконання бюджетних програм галузі охорони здоров'я. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2010. №3 (53).

С. 105–109.

119. Циганенко О.В. Оцінка ефективності стратегій соціо-екологоекономічного розвитку міських територій. Кримський економічний вісник. 2013. № 2. Ч.3. С. 121–126.

120. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. Київ : Знання, 2003. 622 с.

121. Чернадчук В. Д. Основи інвестиційного права України. Суми : ВДТ "Унів. кн.", 2005. 384 с.

122. Чистов С. М., Никифоров А. Є., Куценко Т. Ф. Державне регулювання економіки. Київ : КНЕУ, 200. 316 с.

123. Швець Ю. О., Бурдило О. В. Оцінка інвестиційного клімату в Україні: стан, проблеми та шляхи його поліпшення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 12 (2). С. 165–168.

124. Шевердіна О. Інвестиційна політика України як об'єкт державної економічної політики. Державна політика. 2012. № 4 (12). С. 111–117.

125. Яценко А. В. Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 8. С. 12–17.

126. Яценко О. В. Державне регулювання регіональної інвестиційної діяльності. Modern Economics. 2022. № 34. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-19).

127. Barro R., Sala-i-Martin X. Economic Growth and Convergence across The United States. Cambridge, MA : National Bureau of Economic Research, 1990. 61 p.

128. Begu L.-S., Teodorescu I.-T., Dimidov I.-C. Analysis Of Convergence Within The European Union - Sigma And Beta Convergence. Annals of Faculty of Economics. 2010. Vol. 1 (2). P. 482–485.

129. Gitman L. Fundamentals of Investing. 11th ed. Pearson, 2010. 597 p.

130. Hansen N. Poles of Development. The New Palgrave Dictionary of Economics. London, 1987. P. 1–4.

131. Hirt G., Block S. Fundamentals of Investment Management. 10th ed. McGraw Hill, 2011. 688 p.
132. Solow R. M. The Economics of Resources or the Resources of Economics. The American Economic Review. 1974. Vol. 64, No. 2. pp. 1-14.

ДОДАТКИ

Додаток А

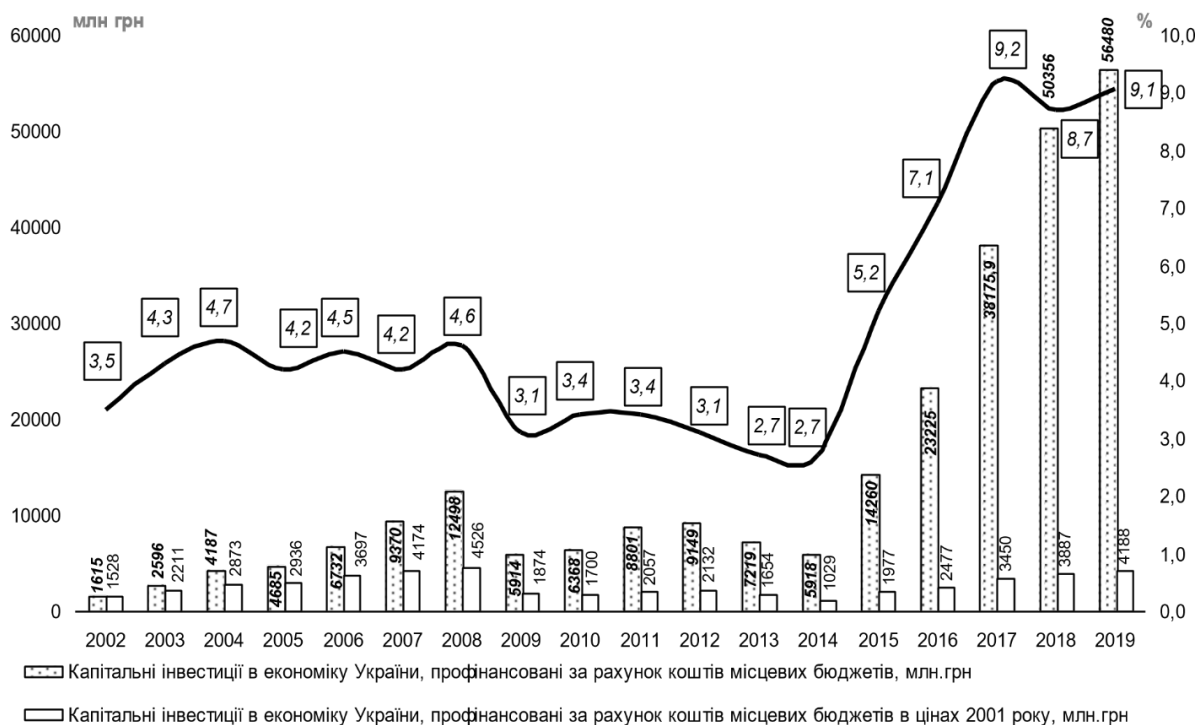

Рис. А.1. Капітальні інвестиції в економіку України, профінансовані за рахунок коштів місцевих бюджетів протягом 2002-2019 років*

*розраховано за даними Державної служби статистики України та НБУ

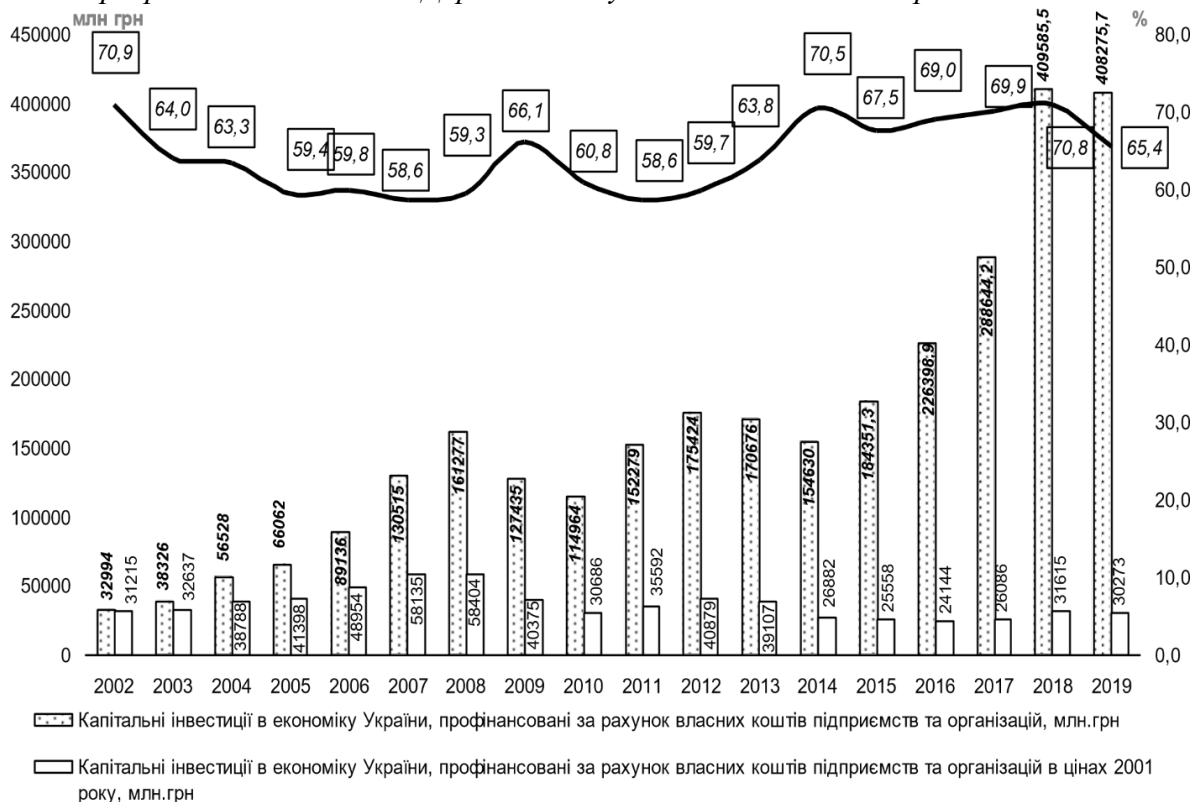

Рис. А.2. Капітальні інвестиції в економіку України, профінансовані за рахунок коштів підприємств та організацій протягом 2002-2019 років*

*розраховано за даними Державної служби статистики України та НБУ

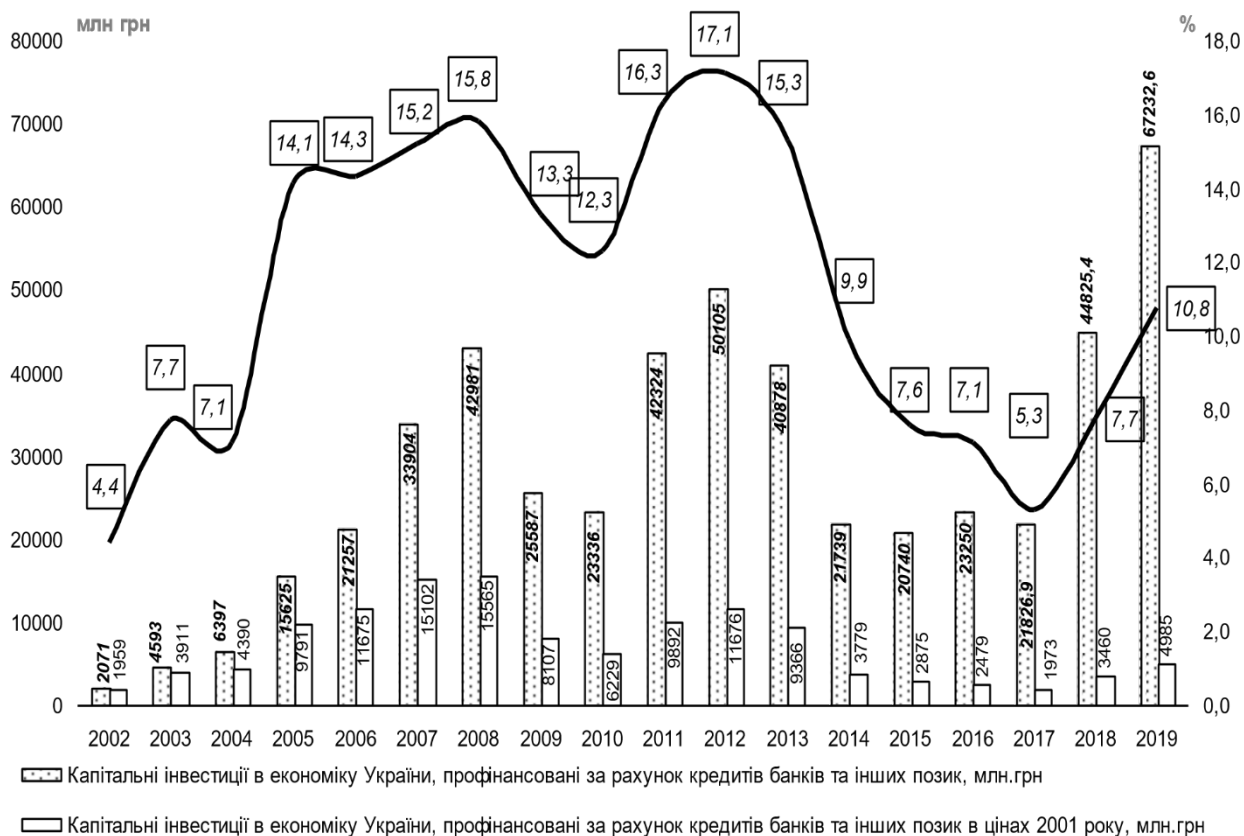

Рис. А.3. Капітальні інвестиції в економіку України, профінансовані за рахунок кредитів банків та інших позик протягом 2002-2019 років*

*розраховано за даними Державної служби статистики України та НБУ

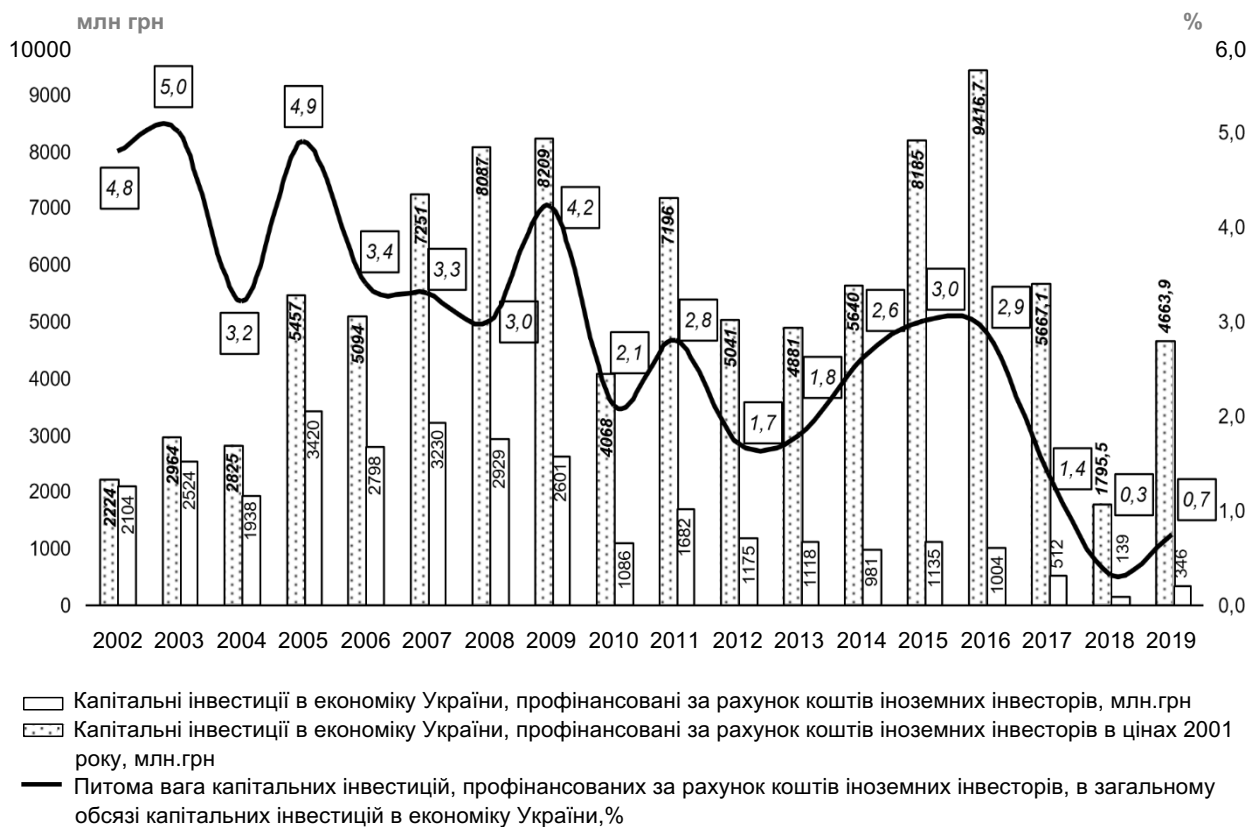

Рис. А.4. Капітальні інвестиції в економіку України, профінансовані за рахунок коштів іноземних інвесторів протягом 2002-2019 років*

*розраховано за даними Державної служби статистики України та НБУ

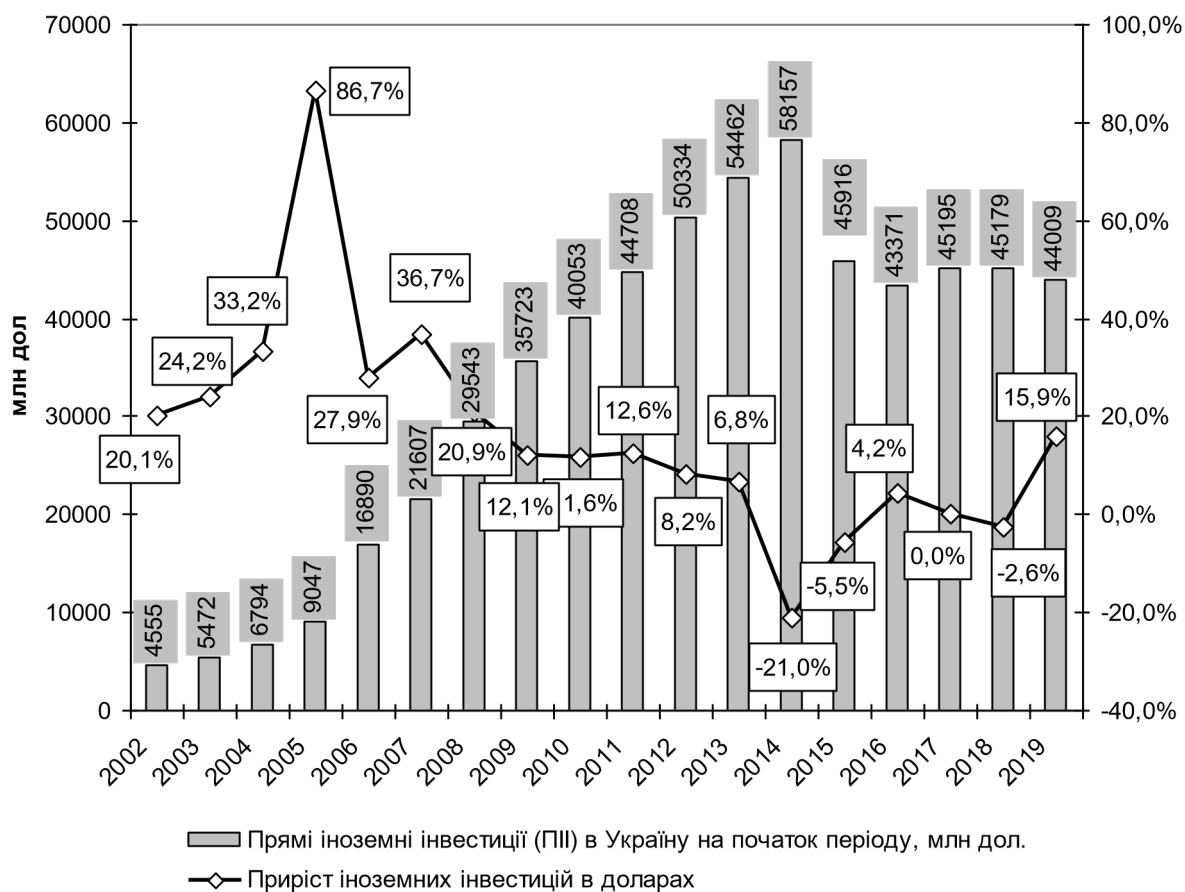

Рис. А.5. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну протягом періоду 2002-2019 років, млн. дол.*

*розраховано за даними Державної служби статистики України

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ,
ЖИТЛОВОЇ ТА КОМУНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
20.05.2024 № 111/24-15/23в
Бушинського Євгенія Валерійовича
на тему «Регіональні відмінності інвестиційного розвитку територій»

Результати дисертаційної роботи Бушинського Євгенія Валерійовича на здобуття освітнього рівня доктора філософії за спеціальністю «Економіка» використано в діяльності виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради.

Реалізація методики оцінювання інвестиційної привабливості регіонів дозволила враховувати територіальні фактори та галузеві умови розвитку регіонів, що дало змогу визначити взаємозв'язки між показниками інвестиційної діяльності та системою показників соціально-економічного розвитку регіонів. Практичне використання розробленого методичного підходу дозволило об'єднати дві складові інвестиційного процесу: потенціал території та потенціал видів економічної діяльності, і на цій основі оцінити конвергенцію та дивергенцію регіонів України в контексті інвестиційного розвитку.

В цілому результати дисертаційної роботи Бушинського Євгенія Валерійовича, практичне використання яких створює передумови подальшого розвитку соціально-економічного розвитку регіонів та оцінювання інвестиційної привабливості економічних систем, заслуговують високої оцінки.

Заступник міського голови –
директор Департаменту,
кандидат економічних наук

Михайло СМУШАК

вул. Незалежності, 7
м. Івано-Франківськ

ЄДРПОУ 37794186
(0342) 53-22-12

dkgmivko@ukr.net
www.komynalka.com.ua

Департамент ІнфрЖКП ІФМР
ВНХ № 111/24-15/23в від 20.05.2024

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс (0342) 53-15-74
 email office@pnu.edu.ua, сайт https://pnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125266

20.05.2024 № 03.04-29/10

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
 Бушинського Євгенія Валерійовича**

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи Бушинського Євгенія Валерійовича на тему «Регіональні відмінності інвестиційного розвитку територій» використані автором в навчальному процесі при викладанні курсів «Моделювання економіки», «Аналіз інвестиційних проектів», «Інвестування», «Моделювання складних економічних систем» для здобувачів вищої освіти на економічному факультеті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Довідка видана для подання у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту Бушинським Євгенієм Валерійовичем дисертаційної роботи.

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард ЛАПКОВСЬКИЙ

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про
апробацію результатів дисертації**

Статті у наукових фахових виданнях України категорії Б:

1. Бушинський Є.В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 157–163. (0,29 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-157-163>

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-157_163.pdf

2. Бушинський Є.В. Концепт факторів, що визначають інвестиційну привабливість регіону. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 216-221. (0,21 д.а.).

DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-288-6-36>

URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/03/38.pdf>

3. Бушинський Є. В. Аналіз впливу інвестиційної привабливості на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. № 4. С. 52-58. (0,29 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-4-7>

URL: <http://ujae.org.ua/analiz-vplyvu-investytsijnoyi-pryvablyvosti-na-pidvyshhennya-rivnya-konkurentospromozhnosti-regioniv/>

4. Романюк М.Д., Судук Н.В., Бушинський Є.В. Модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів України. Наукові перспективи. Серія “Економіка”. 2022. № 3(21). С. 105-121. *Особистий внесок (0,65 д.а.): розроблена модель оцінювання інвестиційної складової безпеки розвитку регіонів та проведена її практична апробація. (0.8 д.а.).*

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-3\(21\)-105-120](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-3(21)-105-120)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1335>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Бушинський Є.В. Ревіталізаційні заходи в політиці інвестиційного розвитку регіонів. *Veda a perspektivy*. 2023. №5(24). С. 38-54. (0,71 д.а.).

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5\(24\)-38-54](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-5(24)-38-54)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/4781/4805>

Матеріали наукових конференцій

6. Бушинський Є. В. Особливості просторового аналізу інвестиційної привабливості регіонів. Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies : The collection of abstracts presents the materials of the participants of the International scientific and practical conference, Helsinki, 17–19 лип. 2024 р. 2024. С. 58–59. (0,1 д.а.).

URL: <https://isu-conference.com/arkhiv/scientific-research-in-the-conditions-of-rapid-development-of-information-technologies/>

7. Бушинський Є. В. Застосування економіко-математичних методів при аналізі факторів, які визначають інвестиційну привабливість регіонів. Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень : зб. наук. пр. з матеріалами VII Міжнар. наук. конф., м. Миколаїв, 19 лип. 2024 р. Вінниця, 2024. С. 9–10. (0,1 д.а.).

URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/19.07.2024/6>

Апробація результатів дисертації.

Результати дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних конференціях, зокрема: XXXI Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies» (Гельсінкі, 2024 р.), VII Міжнародній науковій конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень» (Миколаїв, 2024 р.).

Таблиця Г.1. – Апробація результатів дисертаційної роботи

№	Тип конференції	Назва конференції	Місце і дата проведення	Тип участі
1	2	3	4	5
1	XXXI Міжнародна науково-практична конференція	Scientific Research in the Conditions of Rapid Development of Information Technologies	м. Гельсінкі, 17–19 лип. 2024 р.	Дистанційна
2	VII Міжнародна наукова конференція	Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень	м. Миколаїв, 19 лип. 2024 р.	Дистанційна